

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE SALVARE DE LA GIULEȘTI-SÎRBI

Înainte să înceapă a străbate teritoriul Bucureștilor, Dîmbovița cotește larg în dreptul Dragomireștilor, orientîndu-și astfel cursul mult în spre sud-est, apoi urcă în spre nord-est, pe o distanță de cca. 2 km., pentru ca, îndată ce trece de Chiajna, din nou frîngîndu-și mersul, să-și poarte la vale apele — de astă dată însă mai lin, mai puțin capricios, mai statornic, pînă dincolo de Roșu.

De o parte și de alta, largă și netedă, prima terasă a rîului oferă tot mereu același peisaj, alcătuit de alternanța imașurilor cu mlaștinile. Abia pe terasele înalte, secundare, peisajul acesta se schimbă, pierzînd din uniformitate și monotonie. Pîlcuri dese de copaci, cîmpuri întinse, boturi de deal desprinzîndu-se din terasă și ieșind în luncă, cu marginile uneori abrupte și de la ale căror poale țîșnesc izvoare molcome — toate sînt adunate acolo, într-o regiune parcă anume destinată unei statornice locuiri omenești. Că este așa, stau mărturie nu numai așezările durabil încheigate azi — comune și cătune peste tot răspîndite — dar și urmele de viață străveche, aflate aici nu în mai mică măsură.

Cercetări de suprafață întreprinse pe ambele maluri ale Dîmboviței, de la Roșu și pînă la Chiajna, au reușit să identifice stațiuni arheologice relativ numeroase.

Fragmente ceramice caracteristice culturilor Glina III și Tei — citînd astfel doar cîteva din urmele așezărilor omenești străvechi din zona aceasta — au fost găsite, pe o suprafață de mai multe hectare, la est de clădirile fermei Chiajna, la intrarea în satul cu același nume, lîngă cimitir.

În dreapta unui drum de țară ce se desface din șoseaua București-Chiajna, mergînd pe lîngă pădurea Roșu, au fost găsite alte numeroase fragmente ceramice Glina III.

Resturi de cultură materială din epoca bronzului și din prima epocă a fierului au fost aflate și în marginea din spre București a pădurii Roșu.

În comuna Roșu, la capătul străzii Bisericii, pe terasa dreaptă a Dîmboviței, au fost descoperite urme de viață hallstattiene și din sec. IV e.n.

În satul Giulești—Sîrbi, la capătul din spre Chitila al străzii 1 Mai, pe un teren aflat în proprietatea lui Dumitru Ilie și a vecinilor săi au putut fi identificate resturi de locuire din sec. X e.n.¹⁾.

¹⁾ Cercetările arheologice pe ambele maluri ale Dîmboviței, între comunele Roșu și Chiajna au fost efectuate de Panait I. Panait, muzeograf la M.I.B., care mi-a oferit informațiile și materialele culese de el.

În această regiune — care, după dovezile de cultură materială străveche, precizate în teren, arată că a fost intens populată în epoca comunei primitive și în perioada de trecere spre feudalism — se află situată și stațiunea arheologică de la Giulești-Sîrbi (București, r. 16 Februarie), (fig. 1).

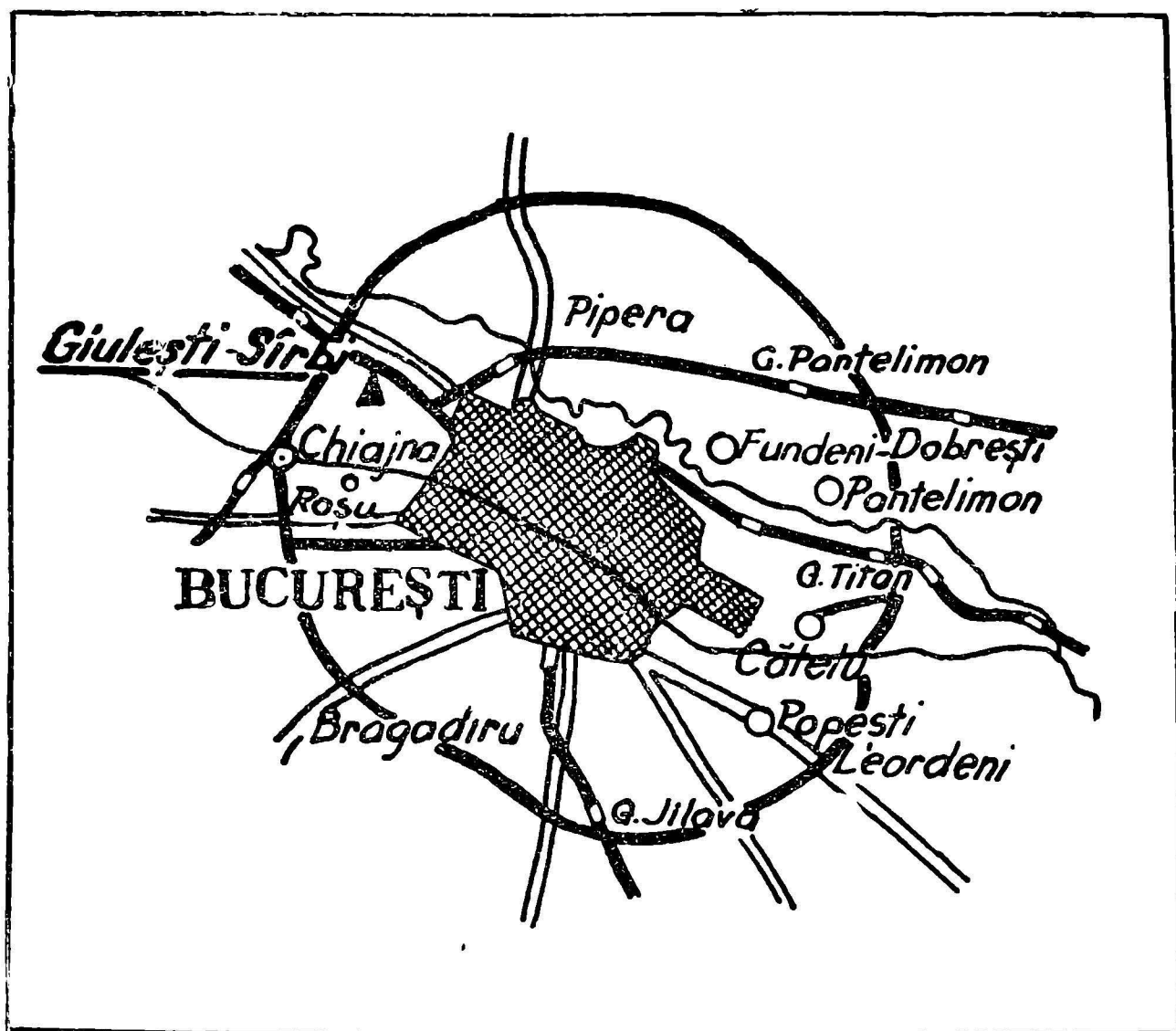

Fig. 1. Planul orașului București cu stațiunea arheologică de la Giulești-Sîrbi

Stațiunea — astăzi aproape în întregime distrusă — se găsește la o depărtare estică de cca. 100 metri față de ruinele mănăstirii Chiajna (ctitorie din sec. XVIII a lui Alexandru Ipsilante, dar rămasă neterminată și dărîmată cu trecerea timpului), în ogorul lui Dumitru Miu din Giulești-Sîrbi, pe un teren limitat spre nord de un drum de care, precum și de traseul unei linii de cale ferată, iar spre sud de ripele unei lutării.

Lucrările moderne efectuate acolo au modificat în foarte mare măsură configurația terenului, astfel încît în prezent este vorba de un martor de terasă înaltă, aspectul original al locului pe care se situaseră în vechime așezările omenești ne mai putînd fi azi precizat.

În regiunea în care a fost descoperită stațiunea cercetată se găsește acum o deosebit de largă fossă — rezultat al neconținutelor scoateri de pămînt, din vremea actuală. Malul nordic al lutăriei — singurul — mai

păstra resturi din așezările străvechi întemeiate acolo (fig. 2). Pe latura sud-estică a gropii carierei, terasa înaltă se leagă printr-o pantă lină de prima terasă joasă, dar, în mare măsură, aceasta este și ea rezultatul depozitării și nivelării pământului scos din lutărie. O situație nefortuită a configurației terenului poate fi urmărită la cca. 600—800 m. de locul cu sta-

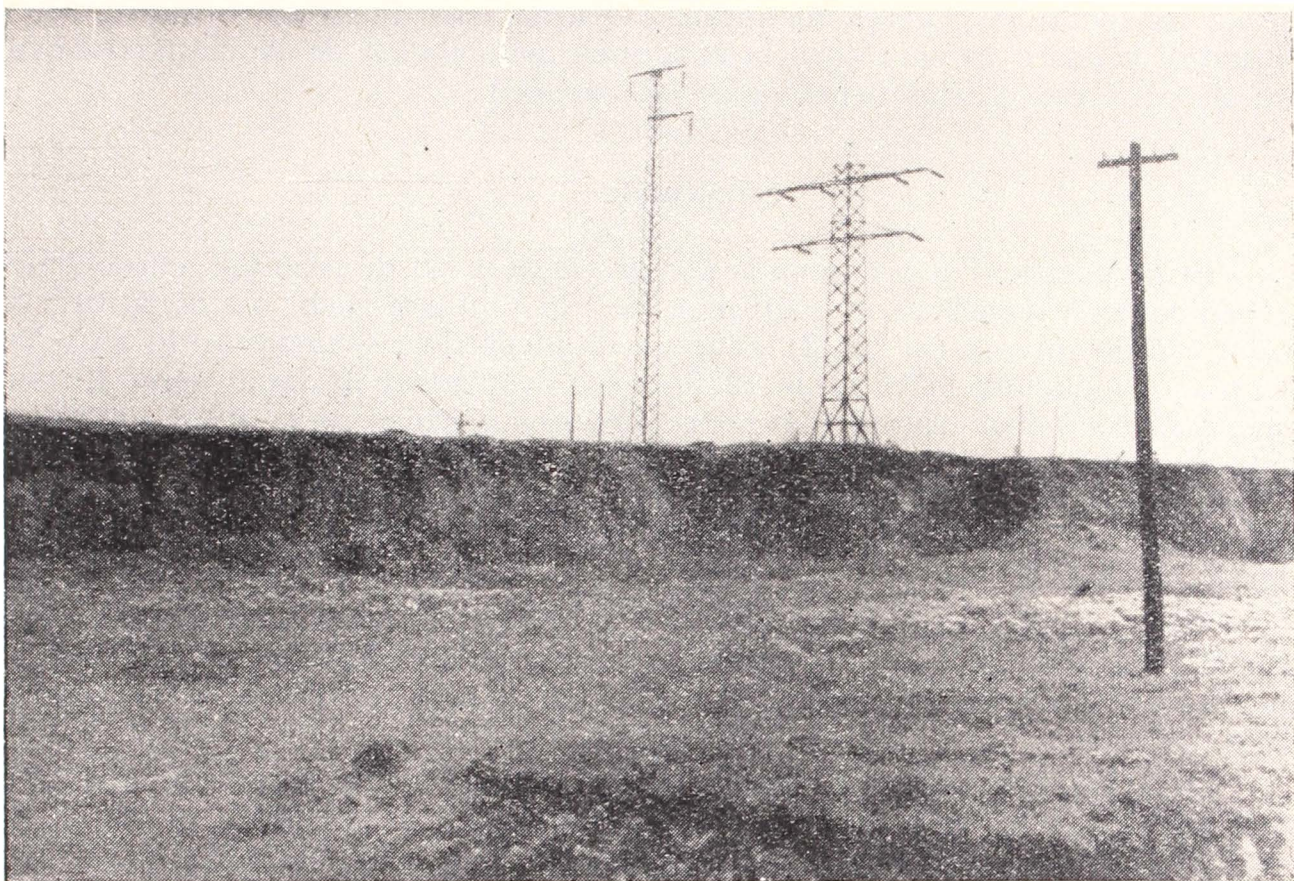

Fig. 2. *Malul lutăriei de la Giulești-Sîrbi, cu stațiunea arheologică*

țiunea arheologică, unde trecerea de la prima terasă la cea de a doua se poate constata în situ cu claritate.

Dar lucrările lutăriei moderne de la Giulești-Sîrbi nu numai că au schimbat mult conformația fizică a terenului din preajma actualelor ruine ale mănăstirii Chiajna ; în același timp și în aceeași măsură ele au cauzat și distrugerea aproape cu totul a mai multor așezări omenești din comuna primitivă și din perioada de trecere spre feudalism — și tocmai această situație a determinat efectuarea acolo a unor săpături arheologice de salvare.

În literatura de specialitate, stațiunea de la Giulești-Sîrbi apare menționată doar o singură dată — în studiul lui Bucur Mitrea „Problema populației geto-dace în Muntenia în sec. IV e.n. ¹⁾, unde autorul amintește așezarea din acest veac, de lângă ruinele mănăstirii Chiajna. De asemeni, în 1955, într-un curs predat la Facultatea de Istorie din București, conf. univ. D. Berciu, amintea locuirea Tei, din epoca bronzului, de aici ²⁾.

¹⁾ În „Studii și Referate privind istoria României“, partea I-a, Buc., 1954, p. 114.

²⁾ „Epoca bronzului pe teritoriul R.P.R.“. Curs predat la Facultatea de istorie din București în an. univ. 1955/1956 (ms).

O „redescoperire“ a acestei stațiuni arheologice a fost făcută în luna aprilie 1958 de P. I. Panait. Cercetătorul surprindea într-un martor de terasă din vecinătatea estică a ruinelor mănăstirii Chiajna, pe o distanță de cca. 150 m din ruptura malului, fragmente ceramice Boian-Giulești (Boian II), Tei, din sec. IV e. n. și din sec. X e. n. — toate, constatate fie în depuneri uniforme de stratificație, fie în complexe vizibile pe profil — gropi de locuințe și gropi menajere. O lună mai târziu de la constatarea situației precare în care se afla stațiunea arheologică de la Giulești-Sîrbi au început cercetările arheologice de acolo¹⁾.

Săpăturile

Prin specificul și problemele pe care le-au avut de rezolvat, cercetările arheologice întreprinse în stațiunea de la Giulești-Sîrbi au constituit o săpătură de salvare (v. fig. 3). Efectuarea lucrărilor — începute în ziua de 12 mai și încheiate la 16 iunie 1958 — s-a desfășurat în două etape. Într-o primă fază au fost tratate toate complexele surprinse pe profilul lutăriei; într-o a doua fază s-a urmărit rezolvarea unor probleme specifice săpăturii de sondaj — anume, verificarea — prin date cât mai numeroase — a stratigrafiei din stațiune și stabilirea limitelor de întindere a resturilor de așezări de acolo.

Prima etapă a cercetărilor a fost marcată prin deschiderea casetelor A, A₁, B și C, ele corespunzând unor trei porțiuni din malul surpat al lutăriei, pe al cărui profil putuseră fi observate diferite complexe, astfel după cum urmează :

La o depărtare estică de aproximativ 200 metri față de ruinele mănăstirii Chiajna a fost observat pe profilul amenajat al malului, un complex de locuire. Groapa acestuia începea să se adâncească de la baza unui strat de pământ castaniu, iar în pământul de umplutură din groapă puteau fi observate oase de animale domestice și fragmente ceramice de caracter Boian—Giulești (Boian II). Pentru tratarea acestui complex a fost deschisă caseta A, cu laturile de 3,60 m × 5 m. La săparea ei s-a observat că îndată după stratul vegetal actual au apărut câteva fragmente ceramice din sec. X—XI e. n., aflate în zona superioară a unui strat de pământ cenușiu; că, mai jos, tot în cuprinsul acestei depuneri, se găseau fragmente ceramice Tei, din epoca bronzului, constatate mai cu osebire în preajma unei vetre din această epocă și că, în sfârșit, la baza unui strat de pământ castaniu, zăceau resturile împrăștiate ale unei colibe de suprafață Boian—Giulești, care suprapunea — parțial — atît groapa bordeiului neolitic observat pe profil, precum și groapa unui alt bordei, de același aspect cultural, care, la rîndul său, întretăia groapa primului bordei. Dar întrucît complexele nou apărute (coliba de suprafață și cel de al doilea bordei) arătau că se întind mai mult decît suprafața casetei A, săpătura a trebuit să fie extinsă. Pentru a surprinde către nord restul conturului bordeiului nr. 2 a fost deschisă — adiacentă cu caseta A — caseta A₁, cu laturile de 3,60 m × 4,40 m. La

¹⁾ În anul 1958 lucrările de pe șantierele arheologice ale Muzeului de istorie a orașului București au fost conduse de Vlad Zirra. La sectorul Giulești-Sîrbi au lucrat Margareta Constantiniu și Valeriu Leahu.

GIULEȘTI-SÎRBI 1958

PLANUL SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DE SALVARE

- Complexe neolitice
- Groapă din epoca bronzului
- Groapă din sec. III-IV e.n.
- Bordei din sec. X e.n.

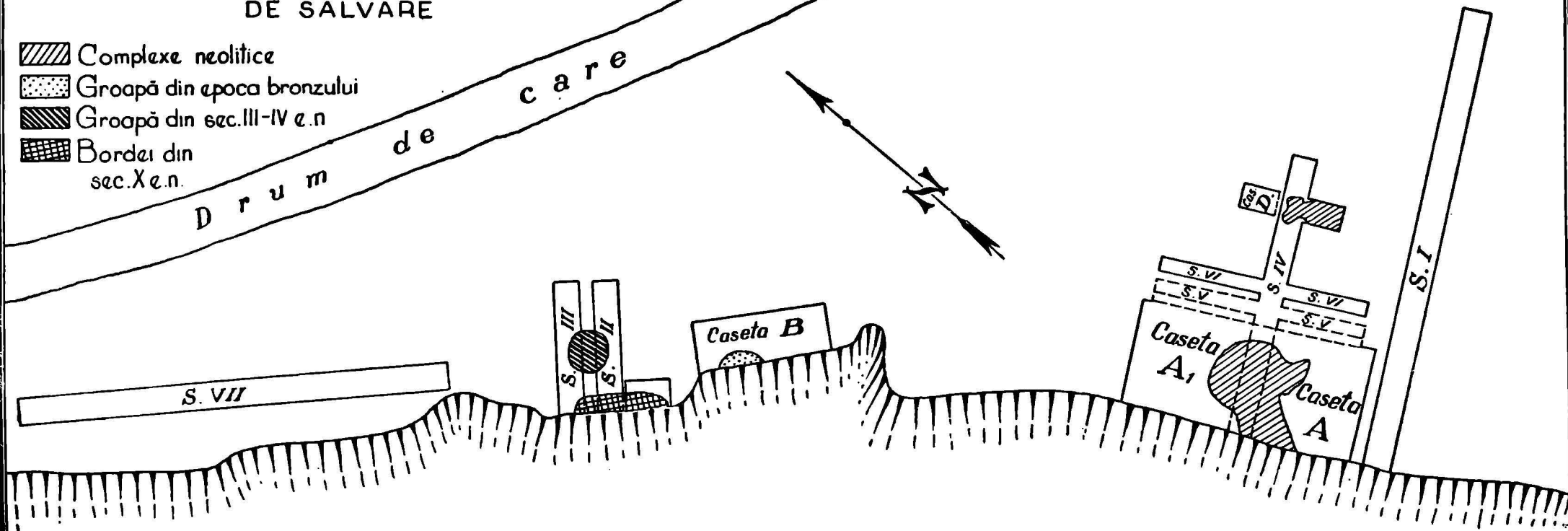

Fig. 3. Planul săpăturilor arheologice de la Giulești-Sîrbi

săparea acesteia, succesiunea depunerilor arheologice s-a dovedit aceeași, conturul celui de al doilea bordei neolitic apărând în întregime. Pentru a constata întinderea colibei de suprafață către est-nord-est, a fost trasată o secțiune (numerotată mai târziu secțiunea IV), perpendiculară pe cele două casete — în funcție de întinderea în această secțiune a colibei neolitice fiind lărgite casetele A și A₁, pe laturile lor nord-estice, cu aproximativ încă un metru. În secțiunea IV fragmentele ceramice de caracter proto-românesc nu au apărut. În schimb, în cuprinsul depunerii de pământ cenușiu, împreună cu fragmentele ceramice Tei a fost constatat un complex de chirpici deloc compact și foarte puțin întins. Pentru a verifica dacă acesta se extinde fie într-o parte, fie într-alta a secțiunii IV, au fost deschise — perpendiculare față de această secțiune — alte două șanțuri, numerotate V și VI, ambele paralele nu numai între ele, dar și față de laturile nord-estice ale casetelor A și A₁. Complexul de chirpici din epoca bronzului nu a fost însă surprins în aceste două secțiuni, în care, de altminteri, nu au apărut decât foarte puține fragmente ceramice, atât de aspect Tei cât și de caracter Boian—Giulești. În secțiunea IV, la o depărtare de 1,35 m față de capătul ei nord-estic, s-a constatat însă, la baza solului castaniu, o nouă aglomerare de materiale neolitice. Pentru a dezveli complexul acesta au fost deschise două casete — D și D₁ — adiacente și perpendiculare față de secțiunea IV. În caseta care a mărginit latura nord-vestică a șanțului, complexul nu a apărut. În schimb el a putut fi urmărit în caseta ce mărginea cealaltă latură — în această casetă resturile materiale Boian—Giulești întinzându-se pe toată suprafața săpată. Lărgirea casetei D₁ desigur că s-a impus. Deoarece însă complexul neolitic de aici a început a fi tratat în ultimele zile ale lucrărilor de la Giulești-Sirbi și întrucât pentru a fi lărgit caseta D₁ ar fi trebuit îndepărtată o mare cantitate de pământ, aglomerat în acea regiune, lucrarea nu s-a putut efectua. Astfel, complexul neolitic din șanțul IV — caseta D₁ nu a fost dezvelit și tratat complet, în ciuda faptului că, așa cum se va vedea, surprinderea sa a pus probleme dificile și interesante de rezolvat.

Cu 50 m mai departe spre vest de complexul neolitic surprins în profilul carierei de pământ a fost observată, de asemeni în peretele surpat al lutăriei, o groapă în formă de clopot. Ea începea să se adâncească de la baza unui strat de pământ de culoare cenușie, străbătea o depunere de pământ cenușiu brun, de asemeni și solul castaniu, pătrunzând astfel până în pământul galben lutos, viu. În pământul de umplutură din groapă se puteau vedea și pe profil fragmente ceramice Tei. Pentru tratarea acestui complex a fost deschisă caseta B, adiacentă malului lutăriei, având laturile de 5,40 m × 2 m. Până la surprinderea în grundriss a gropii, de unde ea a început să fie golită, au fost găsite în stratul de pământ cenușiu, resturi ceramice din sec. III—IV e. n. și fragmente ceramice Tei din epoca bronzului.

În sfârșit, mai departe tot spre vest, cu cca. 2 m față de groapa din epoca bronzului, putea fi observată în malul lutăriei groapa unui semibordei, în al cărui pământ de umplutură se găseau fragmente ceramice din sec. X—XI e. n. Locul de pornire în jos a gropii semibordeiului nu a putut fi surprins cu precizie, conturul său observându-se doar în zona superioară a stratului de pământ cenușiu, adică într-un nivel de stratificație a solului,

în genere propriu locuirii din epoca bronzului. Dezvelirea semibordeiului s-a făcut prin două secțiuni (II și III) dispuse perpendicular față de mal, paralele și transformabile în suprafață prin îndepărtarea profilului intermediar. De asemeni, după ce în cele două secțiuni a fost surprins în grun-driss semibordeiul, pentru dezvelirea sa totală a mai fost deschisă o casetă, adiacentă șanțului II — caseta C. În șanțurile II și III a fost observată și o groapă menajeră, al cărui profil a fost asigurat prin peretele despărțitor al celor două secțiuni. Groapa data din sec. III—IV e. n.

Problemele specifice săpăturii de sondaj — obținerea de date în plus cu privire la stratigrafia din stațiune și stabilirea limitelor de întindere a resturilor de așezări — au fost urmărite în timpul cercetărilor arheologice de la Giulești-Sîrbi, prin deschiderea șanțurilor I și VII. Secțiunea I, lungă de 17,40 m și lată de 1 m a fost deschisă cu scopul de a stabili dacă una sau alta din locuirile străvechi se extind spre nord, dincolo de complexe surprinse în malul lutăriei. Problema a fost lămurită în sens negativ, deoarece nici un complex de locuire nu a putut fi depistat în acest șanț. De altfel, resturile ceramice — numai din epoca bronzului și din neolitic — au fost foarte sărace, ele dispărînd cu totul la o depărtare de cca. 12 m față de capătul din spre mal al șanțului. Același rezultat negativ l-a oferit și secțiunea VII, care, deschisă paralel cu malul lutăriei și orientată spre ruinele mănăstirii Chiajna, avusese ca scop să urmărească în ce măsură resturile de locuiri străvechi se extind și spre vest de complexe deja depistate. În această de a șaptea secțiune stratul de pământ cenușiu a conținut foarte slabe urme din epoca bronzului (materiale Tei și cîteva fragmente ceramice Glina III), depunerea de pământ castaniu fiind în această zonă, sub raport arheologic, sterilă.

Atît profilele amenajate pe malul lutăriei, precum și casetele și secțiunile deschise în timpul lucrărilor, au permis să se stabilească în stațiunea cercetată la Giulești-Sîrbi următoarea s t r a t i g r a f i e : peste un pământ loessoid, galben deschis, reprezentînd solul viu, neumblat, se afla un strat de pământ castaniu decolorat. Grosimea sa era în genere de 0,30 m ; acolo unde, în cuprinsul său, se aflau însă complexe de locuire, grosimea stratului ajungea pînă la 0,46 m. Întrucît de la baza solului castaniu porneau a se adînci gropile bordeiilor Boian-Giulești (Boian II) ; întrucît la acest orizont zăceau și resturile colibei de suprafață aparținînd aceluiași aspect cultural și deoarece în depunerea de pământ castaniu au fost aflate de regulă toate materialele neolitice, rezultă că din punct de vedere arheologic, baza stratului castaniu decolorat a reprezentat nivelul de călcare al locuitorilor din așezarea Boian-Giulești. Suprapus acestei depuneri se afla un strat de pământ măzăros cu o culoare cenușie — brună, cu o grosime în medie de 0,20 m — din punct de vedere arheologic reprezentînd un strat steril. Peste pământul cenușiu-brun se afla un strat de pământ cu o culoare cenușie, la fel de aspect măzăros, grosimea sa fiind în medie de 0,25 m. Deoarece de la baza acestei depuneri porneau să se adîncească gropile din epoca bronzului și întrucît în cuprinsul acestui strat au fost aflate materialele Tei, rezultă că stratul de pământ cenușiu este propriu, sub raport arheologic, habitatului din epoca bronzului. Posibil că de la limita superioară a stratului de pământ cenușiu să fi pornit și groapa din sec. IV e. n. precum și groapa semibordeiului din sec. X—XI e.n. Fapt este că în timpul cercetărilor de la Giulești-Sîrbi, zonele de plecare a complexelor men-

ționate nu au putut fi determinate cu precizie, tot așa cum n-u-s-a putut determina nici existența unor niveluri — bine conturate și delimitabile — proprii acestor epoci și culturi. Stratul de pământ cenușiu era acoperit de stratul vegetal actual, pe alocuri îndepărtat prin lucrări moderne.

Locuirea neolitică

În stațiunea de la Giulești-Sîrbi, locuirea neolitică s-a caracterizat nu printr-o depunere uniformă și continuă, ci doar prin prezența răzleață, în cuprinsul stratului castaniu, a unor aglomerări de resturi de cultură materială, aflate numai acolo unde au existat complexe de locuire. Această situație este specifică tuturor locuirilor din neoliticul timpuriu și mijlociu, caracterizate prin tipul de așezare numit „risipit“, cu locuințe puține la număr și distanțate uneori destul de mult unele față de altele, așezările acestea vădind totodată și o viațuire destul de restrînsă în timp.

De fapt, locuirea neolitică cercetată la Giulești-Sîrbi a fost marcată numai de prezența a trei locuințe (eventual patru — a se vedea în text, mai departe, situația neclară surprinsă în caseta D₁), majoritatea covârșitoare a materialelor fiind de altminteri găsită în aceste complexe.

Ca tip, cele trei locuințe sînt reprezentate prin două bordeie și prin resturile unei colibe de suprafață.

Bordeiul nr. 1. Groapa acestui complex a fost mai întîi observată în profilul malului surpat al lutăriei, unde s-a putut constata că ea se adîncea de la baza stratului de pământ castaniu pînă în solul viu loessoid.

Față de nivelul de la care pornea, groapa bordeiului era adîncă de 1,25 m. Lungimea sa reală nu a putut fi determinată deoarece locuința a fost amputată la un capăt de groapa bordeiului al doilea, iar la celălalt capăt de malul surpat al lutăriei. Astfel, bordeiul nr. 1 s-a păstrat doar pe o lungime de 1,80 m. Starea de conservare a acestui prim bordei nu îngăduie nici precizarea lățimii sale reale — lățimea maximă a porțiunii păstrate fiind de 1,60 m. Bordeiul pare să fi avut un contur oval alungit, fiind orientat prin axul său lung, pe o direcție nord-sud.

Nu s-a observat, atît în privința pereților, cît și în legătură cu podeaua locuinței, niciun fel de amenajări. La fel, nu se pot aduce precizări nici cu privire la modul în care a fost construită suprastructura bordeiului. Este adevărat că în pămîntul de umplutură a gropii s-au găsit cîteva bucăți de chirpic, dar avînd în vedere starea puternic deranjată a tuturor complexelor — nu se poate ști cu precizie dacă acestea provin de la cel mai vechi bordei, ori de la al doilea, sau de la locuința de suprafață. O presupunere în legătură cu materialele din care a fost construit acoperișul acestui prim bordei poate fi totuși făcută. Este foarte probabil ca viața din bordeiul nr. 1 a fost întreruptă de un incendiu, locuitorii părăsind așezarea și plecînd. Or, ținînd seamă de împrejurarea că pămîntul de umplutură din groapă conținea multă cenușă foarte fină (fără urme de cărbuni), se poate crede că acoperișul va fi fost construit dintr-un material lemnos foarte ușor, poate chiar stuf sau păpuriș.

În groapa bordeiului nu s-a găsit niciun rest de vatră, iar vatra aflată în apropierea sa nu poate fi pusă în legătură precisă cu acest bordei, tot așa cum nu poate fi legată nici de celelalte locuințe neolitice, ținînd seamă de împrejurarea că atît bordeiele cît și locuința de suprafață își aveau — toate — punctul de plecare de la baza solului castaniu.

În bordeiul nr. 1 au fost constatate cele mai multe materiale neolitice — fragmente ceramice și oase de animale.

Bordeiul nr. 2. După cum s-a menționat, groapa acestei locuințe a tăiat capătul dinspre nord al bordeiului descris anterior. Constatarea aceasta asigură raportul în timp dintre cele două bordeie, în sensul că bordeiul nr. 1 este cel mai vechi iar bordeiul de al doilea mai recent. Cum nu numai bordeiul nr. 1, ci și acesta de al doilea a fost parțial suprapus

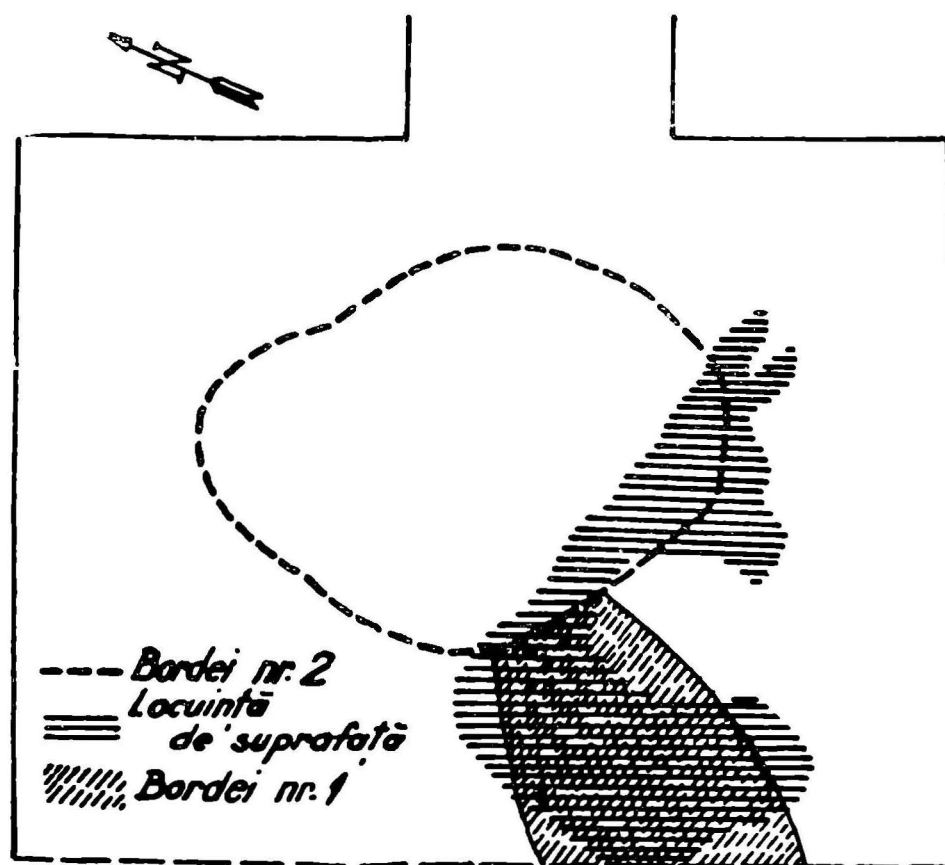

Fig. 4. Planul casetelor A—A₁, cu suprapunerea complexelor neolitice

de locuința de suprafață (fig. 4), se asigură astfel și raportul cronologic între bordeiul nr. 2 și această din urmă locuință, în sensul că bordeiul este anterior colibei.

Groapa bordeiului nr. 2 (fig. 5) a fost de asemeni săpată de la baza solului castaniu și — măsurată de la acest nivel — adâncimea sa a fost de 1,20 m. Forma locuinței a fost oval-alungită, în parte neregulată. Lungimea maximă a bordeiului nr. 2 a fost de 5,45 m, iar lățimea de 3,75 m. Orientarea sa — NNV-SSE.

Nici la acest bordei nu a fost observat vreun fel de amenajare (căptușire ori lutuire) a pereților. Este însă de menționat modul în care a fost amenajată podeaua. Intrarea în bordei se făcea printr-o treaptă. Apoi s-a putut vedea că bordeiul avea pe axul lățimii sale, lângă pereți, două șanțuri relativ adânci (maximum 0,30 m), astfel încât mijlocul era mai ridicat — și aici putându-se distinge două trepte (vezi profilul vestic al casetei A și al șanțului IV). Fără să putem înțelege cu precizie rostul unei atari amenajări (vor fi servit adâncirile drept culcușuri?), este de arătat că un astfel de sistem de construire a fundului bordeiului durează pe aceste meleaguri pînă tîrziu în epoca bronzului, cînd locuințe de acest tip au putut fi

întâlnite la Bucureștii Noi, în cultura Glina III și pe teritoriul comunei Băneasa, într-o așezare din faza „La Stejar“ a culturii Tei¹⁾.

Bordeiul neolitic nr. 2 a suferit deranjamente nu numai de pe urma locuirilor ulterioare străvechi, ci și datorită unor intervenții moderne. În adevăr, o groapă recentă a străpuns bordeiul pînă la o adîncime aprecia-bilă. S-a întîmplat însă că aceasta „a căzut“ chiar pe mijlocul locuinței neolitice, astfel încît marginile sale nu au fost afectate.

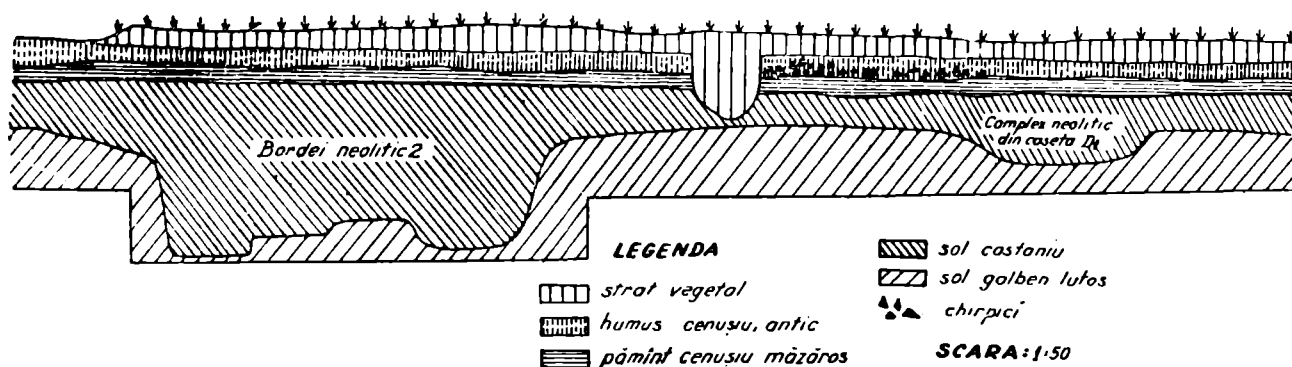

Fig. 5. Profilul peretelui nordic al șanțului IV

Nici în legătură cu bordeiul nr. 2 nu s-a putut determina în chip pre-cis vreo vatră ; la fel nu s-a găsit niciun indiciu cu privire la modul în care va fi fost construit acoperișul său.

În acest de al doilea bordei au fost de asemeni găsite materiale cera-mice caracteristice culturii Boian-Giulești, ele fiind însă aflate într-o pro-porție mai mică decît în bordeiul nr. 1.

Locuința nr. 3 este, spre deosebire de bordeiele descrise, o colibă de suprafață. Constatarea rezultă din împrejurarea că în legătură cu acest complex nu a fost observată — atît de profil, cît și în grundriss — nici o urmă de adîncire în pămînt, sub formă de groapă, dar, de asemeni și pentru că resturile complexului zăceau direct pe solul castaniu, propriu nivelului de locuire neolitică, la baza sa.

Cum deja s-a menționat, deoarece resturile locuinței nr. 3 supra-puneau parțial gropile celor două bordeie, rezultă că coliba de suprafață este cea mai tîrzie în timp și că ea reprezintă cel de al treilea nivel de locuire neolitică din stațiunea cercetată la Giulești-Sîrbi.

Starea de conservare a locuinței nr. 3 s-a arătat a fi deosebit de rea — și faptul trebuie pus în deosebi pe seama locuirii ulterioare din epoca bron-zului, întrucît în zona colibei aparținînd culturii Boian și peste aceasta s-a suprapus un complex specific locuirii din epoca bronzului și deoarece între resturile locuinței neolitice au fost găsite multe fragmente ceramice Tei.

Ținînd seamă de starea de conservare amintită a colibei, în legătură cu forma și dimensiunile ei, nu se poate aduce din această cauză, nici o precizare. Totuși, deoarece latura nordică și o parte din latura vestică — fiind mai bine păstrate — arată fiecare dintre ele un curs rectiliniu și o îmbinare a lor apropiată de un unghi drept (fig. 6) se poate face, pornind de aici, supoziția că coliba de suprafață va fi avut o formă rectangulară, ea fiind orientată, prin axul său lung, pe o direcție E—V.

¹⁾ D. V. Rosetti, „Cîteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor“, extr. Buc., 1932, p. 10 cu fig. 13 și p. 11 cu fig. 19 de la pag. urm.

Coliba a fost construită dintr-un material lemnos ușor — nuiele și crengi de copaci, care au fost apoi pomostite cu lut amestecat cu paie ; pe resturile de chirpic găsite s-au putut observa deseori urmele de nuiele.

În timpul dezvelirii locuinței s-au făcut observații pentru a stabili dacă înainte de a se fi construit coliba de suprafață, s-au făcut în prealabil

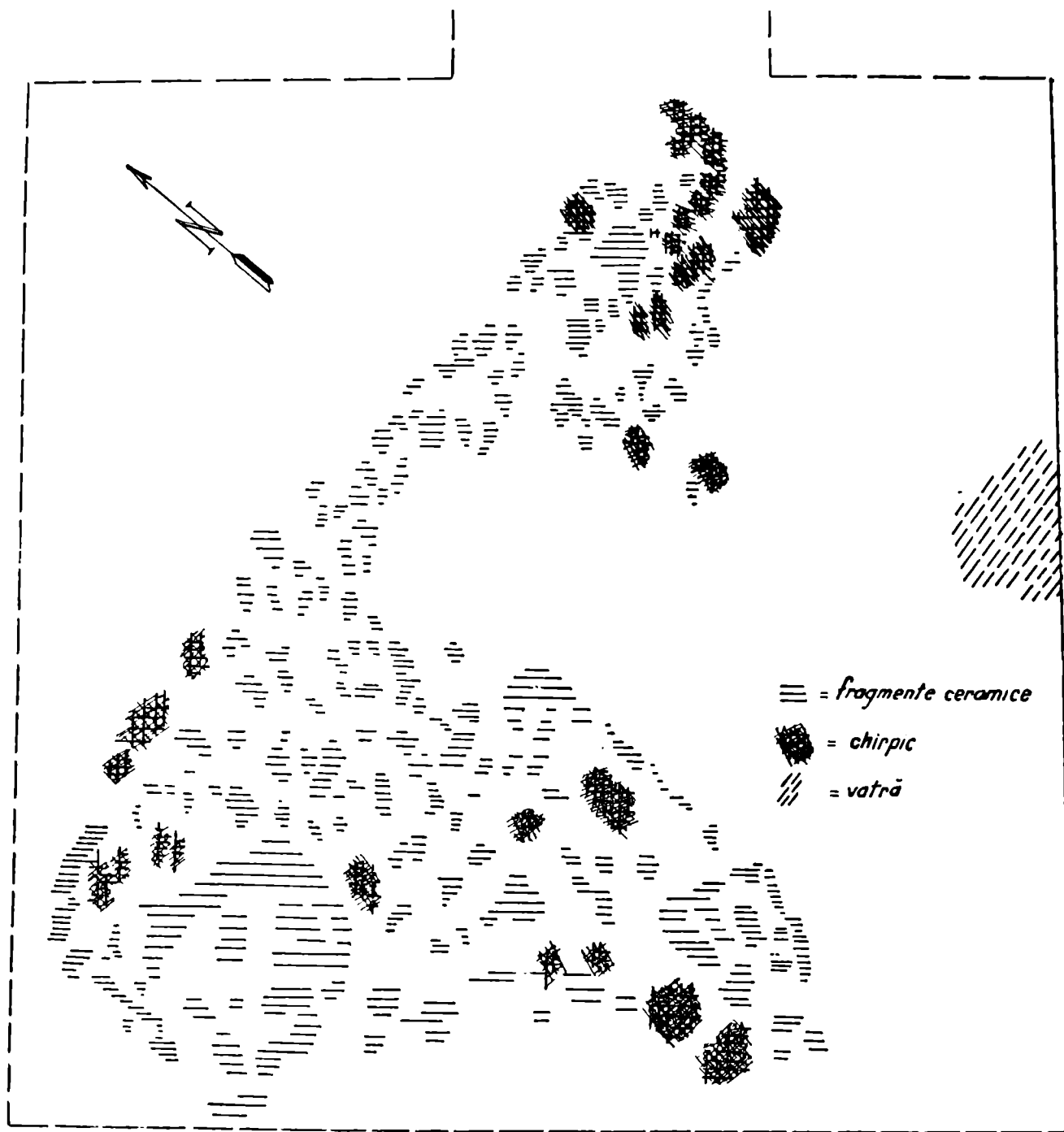

Fig. 6. Planul locuinței neolitice nr. 3

amenajări ale terenului ; și se poate conchide că asemenea amenajări nu s-au făcut. În speță, s-a pus problema de a ști dacă oamenii care au ridicat coliba de suprafață au astupat mai întâi gropile celor două bordeie. Avînd în vedere că groapa bordeiului 1 a fost tăiată de groapa bordeiului 2, se poate trage de aici concluzia că în momentul săpării bordeiului 2, primul era deja astupat. Altfel, am fi găsit o refolosire, într-o nouă etapă a bor-

deiului 1, desigur cu noi amenajări, nefiind firesc ca avînd la îndemînă o groapă, oamenii neolitici să cheltuiască muncă și timp pentru a mai adînci încă una ; sau nu am fi constatat groapa bordeiului 2 tăind pe a primului — faptul neavînd sens și presupunînd amenajări care ar fi trebuit să fie surprinse. Rezultă de aici că locuința de suprafață Boian-Giulești (Boian II) a fost construită într-un moment în care bordeiul I fusese acoperit. Se pune însă întrebarea dacă oamenii care au construit coliba au trebuit să astupe groapa bordeiului 2. În acest caz răspunsul este greu de dat, neavînd la îndemînă argumente sigure. Înclinăm însă să credem că și acest de al doilea bordei a fost găsit astupat, căci, desigur, se pune și aici întrebarea — ce i-ar fi putut determina pe locuitorii colibeii să nu se așeze la o oarecare distanță, ci chiar pe locul unde se afla o groapă ce va fi trebuit mai întîi astupată. Fapt este că porțiunea din locuința de suprafață care se întindea peste cele două bordeie anterioare s-a înclinat — pămîntul umblat de dedesubt, nu bine bătătorit, lăsîndu-se cu timpul. Nu se poate ști însă dacă situația aceasta s-a ivit chiar în timpul viețuirii din locuința de suprafață sau dacă ea a survenit ulterior.

În locuința nr. 3 au fost de asemeni găsite materiale ceramice caracteristice fazei Giulești a culturii Boian, împreună și cu cîteva silexuri, dintre care trebuie menționat un răzuitor. Procentul acestor materiale a fost însă mult redus prin raport cu situația din celelalte complexe, în deosebi din bordeiul cel mai vechi.

Vatra din caseta A. Lîngă peretele est-sudic al acestei casete, la o adîncime de 1 m au fost surprinse resturile deranjate ale unei vetre. A fost vorba de fapt de o porțiune de pămînt, al cărei contur real nu a putut fi precizat, acoperit cu un strat fin de lipitură puternic arsă, pămîntul din jur fiind de asemeni înroșit de foc. Ținîndu-se seamă de împrejurarea că în caseta menționată fuseseră descoperite complexe aparținînd la două epoci diferite — neolitic și epoca bronzului — s-a pus problema de a stabili căreia din culturile determinate aici poate să-i aparțină vatra. Faptul se cerea cu atît mai mult lămurit, cu cît starea de conservare și situația stratigrafică au oferit complicații. Este vorba despre împrejurarea că vatra, situată la baza solului castaniu — deci la același nivel la care au fost constatate toate celelalte complexe neolitice — era în limitele ei de întindere încadrată de o groapă care pornea din stratul de pămînt cenușiu, deci din depunerea proprie epocii bronzului. Pe vatră au fost descoperite atît fragmente ceramice Boian-Giulești, cît și Tei. Deoarece vatra zăcea pe solul castaniu, propriu locuirii neolitice ; ținînd seamă de împrejurarea că vatra aceasta se deosebea în privința modului în care a fost lucrată (nefețuită), de o vatră Tei aflată tot în caseta A, la 0,48 m adîncime și care era bine fețuită cu un strat gros de lut foarte bine netezit, aproape lustruit ; avînd în vedere și faptul că nu se poate concepe practic o vatră amenajată într-un fund de groapă, precum și împrejurarea că, admițînd totuși aceasta, atunci ar fi trebuit să fie arși sau înegriți de fum pereții gropii — și nu au fost ; ținînd seamă de toate acestea conchidem că vatra trebuie legată de una din cele trei locuințe Boian-Giulești (nu putem preciza de care anume se leagă) și că ea a fost deranjată de o groapă din epoca bronzului care a „căzut” peste ea, groapa, de altminteri, oprindu-se cu fundul ei pe vatră. De reținut este însă faptul — nu lipsit de însemnătate — că una

sau alta din locuințele neolitice de la Giulești-Sîrbi a avut vatră, aceasta fiind amenajată în afara bordeiului sau colibei.

Complexul neolitic din secțiunea IV — caseta D₁ (vezi fig. 7). Acest complex a apărut sub forma unei aglomerări masive de fragmente ceramice Boian — Giulești, împreună cu câteva așchii de silex

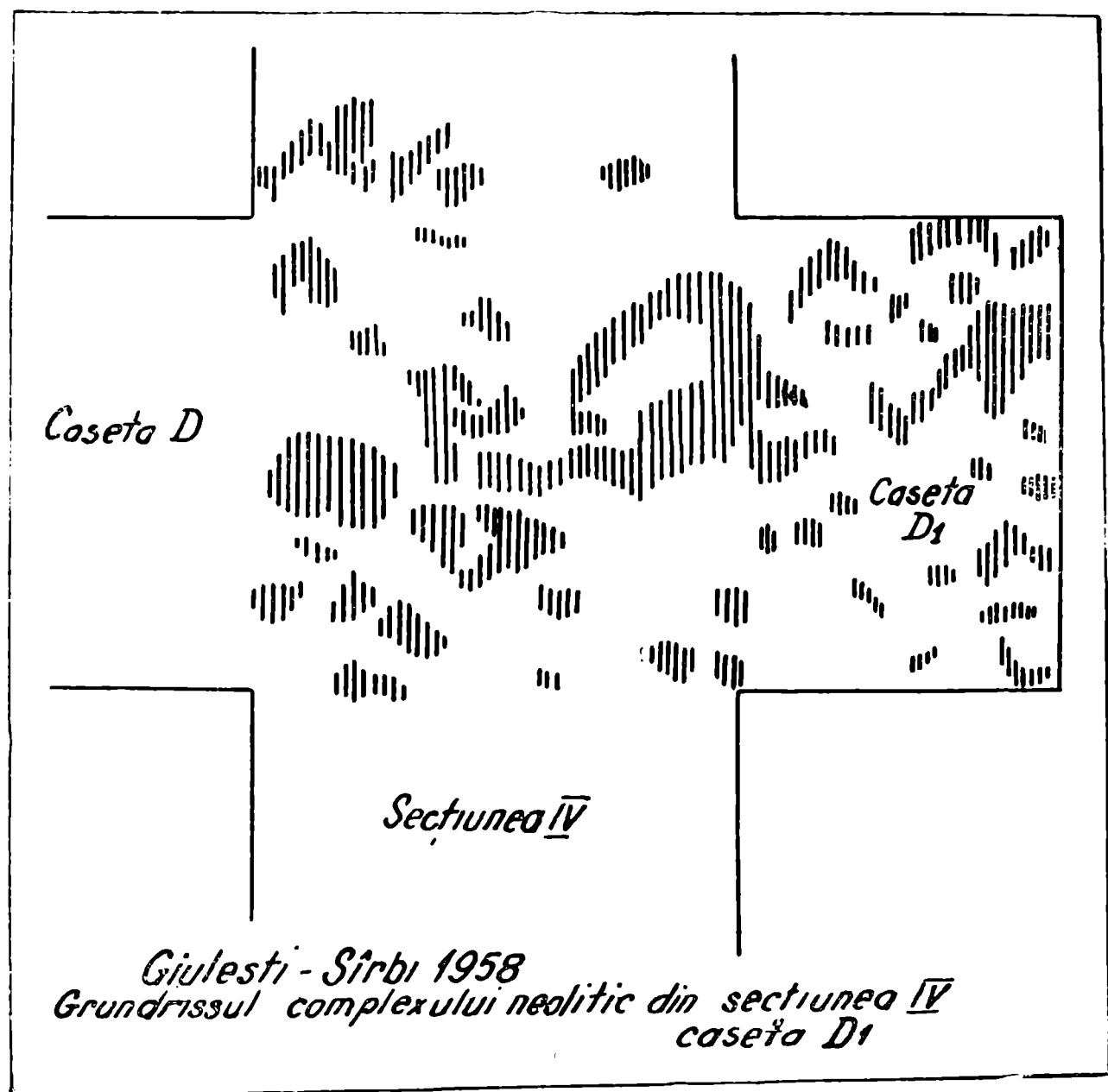

Fig. 7. Planul complexului neolitic din caseta D₁

și cu câteva bucăți de ocru galben — toate aflate în șanțul IV, la baza stratului de pământ castaniu, la o adâncime de 0,98 m.

După cum s-a menționat, dezvelirea completă a acestui complex nu a putut fi făcută. Fără îndoială însă că și în această situație se impun să fie lămurite — măcar și ipotetic — două probleme. Întîi, se pune problema de a ști ce va fi reprezentat acest complex. În al doilea rînd se mai pune și chestiunea de a vedea cum trebuie plasat complexul din punct de vedere cronologic, prin raport, desigur, cu celelalte complexe Boian — Giulești descoperite în stațiune.

Mai ales pe profil s-a putut observa că aglomerarea de materiale găsite zăcea într-o albiere, amenajată pe o lărgime de 1,65 m, pornită de la baza solului castaniu și, de la această limită, adâncită fiind cu 0,32 m. Dimensiunile acestea arată clar că de o groapă menajeră nu poate să fie vorba.

Pe de altă parte, adâncimea simțitor redusă a albierii în care au fost găsite materialele nu lasă, iarăși, nici o îndoială asupra faptului că nici de un bordei nu poate să fie vorba. Aceasta fiind situația, ținând seamă de întinderea în lărgime și în lungime a complexului (atît cît a putut fi dezvelit prin caseta D₁ complexul se întindea pe o lungime de cca. 2,20 m), înclinăm să credem că și în acest caz este vorba tot de o locuință omească, deosebită însă ca tip atît de bordeie, cît și de coliba de suprafață — de fapt făcînd tranziția între un tip și celălalt. Foarte probabil că a fost vorba de o locuință semiadîncită în pămînt — cca. 3/4 din construcția sa, ridicîndu-se „în aer liber“ printr-o suprastructură de lemn pomostit cu chirpic. Dacă ipoteza aceasta se va fi apropiînd de adevăr, atunci rămîne că la Giulești-Sîrbi, în depunerea neolitică de acolo, au putut fi constatate trei tipuri de locuință : bordeiul, semibordeiul și coliba de suprafață.

Cealaltă problemă — aceea de a ști cum trebuie plasat complexul neolitic din secțiunea IV — caseta D₁, din punct de vedere cronologic, prin raport cu celelalte complexe neolitice descoperite la Giulești-Sîrbi, nu este nici ea lesne de lămurit.

Fapt este că, asemeni celor două bordeie și locuinței de suprafață și complexul pe care-l prezentăm acum a avut punctul său de pornire tot de la baza solului castaniu. Aceasta face ca pe temeiuri de ordin stratigrafic o stabilire a poziției cronologice a complexului din caseta D₁ să nu poată să fie făcută. Se adaugă în plus faptul că acest din urmă complex nu a fost deranjat — suprapus sau întretăiat — de alte complexe din aceeași vreme, împrejurare care ar fi putut ușura încercarea noastră de a-i stabili poziția în timp. Iată de ce o rezolvare a problemei nu poate să vină decît din analiza materialului ceramic găsit în complexul din caseta D₁.

Se va vedea la descrierea ceramicii neolitice de la Giulești-Sîrbi că între materialele aflate în diferite complexe Boian-Giulești nu există deosebiri aparținînd formelor sau procedeelor de ornamentare, că, așadar, o evoluție în aceste privințe nu a avut loc — în ciuda faptului că cele două bordeie și coliba de suprafață se eșalonează în timp. Dar tot la descrierea ceramicii, se va arăta că între materialele găsite în diferitele complexe există deosebiri în ceea ce privește modul de preparare a pastei vaselor. Se va vedea atunci că în timp ce pasta vaselor din bordeiul 1 și 2 utilizează ca degresant în mai mare cantitate pleava și într-o proporție mai redusă cioburile pisate, la pasta vaselor găsite în coliba de suprafață acest raport tinde să se inverseze. Așa stînd lucrurile — deoarece la prepararea pastei vaselor de lut găsite în complexul neolitic din secțiunea IV — caseta D₁ s-a folosit în mare cantitate pleava și în puțină măsură cioburile pisate, se poate trage concluzia că acest complex este mai apropiat în timp de bordeiul 1 sau 2 și că, în orice caz, el nu este contemporan colibei de suprafață, fiind anterior acesteia.

Ca o încheiere preliminară la această descriere a locuințelor neolitice, trebuie subliniat faptul că purtătorii culturii Boian-Giulești din stațiunea cercetată pe terasa înaltă stîngă a Dîmboviței, în preajma ruinelor mănă-

stirii Chiajna, au cunoscut — în mod precis stabilit — două tipuri de locuință : bordeiul și apoi coliba de suprafață. Este probabil că aceste populații au cunoscut, ca tip de locuință intermediar între bordei și colibă, o locuință puțin adâncită în pământ și mai mult înălțată la suprafața solului. Nu se poate însă preciza dacă acest tip de locuință este tranzitoriu numai tipologic și nu a fost intermediar și în timp, adică — dacă înainte de a fi cunoscut coliba, cei care altădată locuiseră în bordeie au folosit apoi locuința de specificul celeia găsite în secțiunea IV — caseta D₁.

Unelte descoperite în așezarea neolitică de la Giulești-Sîrbi sînt pe cît de puține la număr, pe atît de puțin diferențiate tipologic. Din repertoriul uneltelor de piatră lipsesc cu desăvîrșire topoarele din rocă dură, vulcanică — specifice neoliticului din Muntenia ; de fapt au fost constatate doar unelte de silex. Acestea au fost lucrate din silex (calcedonie) de culoare cafenie deschisă și repertoriul lor cuprinde fragmente de lame, așchii și un răzuitor. Așchiile sînt toate atipice (vezi fig. 8/7—11). Fragmentele de lame reproduc tipuri cu o nervură dorsală și secțiune triunghiulară (fig. 8/1), cu două nervuri dorsale și secțiune trapezoidală (fig. 8/2, 3, 5), precum și tipuri cu trei nervuri dorsale și secțiune semi-poligonală (fig. 8/6). Fragmentele de lame au toate retușe marginale de întrebuințare. Răzuitorul descoperit (fig. 8/4) este un gratuar simplu de tip convex, de 3,7 cm lungime, cu două nervuri dorsale și secțiune neregulat trapezoidală, capătul opus planului de lovire fiind îngrijit lucrat prin retușare fină.

Categoria uneltelor de os a fost reprezentată la Giulești-Sîrbi doar prin două fragmente provenite de la o împungătoare de os. Ambele, descoperite în groapa bordeiului nr. 1, provin de la aceeași unealtă. Un fragment, lung de 6 cm, aparține capătului mîner al obiectului, pe cînd celălalt fragment, lung de 3,2 cm, reprezintă vîrfurile tocite ale uneltei (fig. 9).

Deosebit de însemnată este descoperirea, pentru întîia dată într-un context cultural de tip Boian-Giulești (Boian II) a unei unelte de aramă ¹⁾. Este vorba despre o dăltiță — împungătoare, lucrată prin batere, astfel că un capăt este ascuțit pentru a fi folosit la împuns, celălalt capăt fiind lătit și subțiat pentru a îndeplini funcțiunea de dăltiță (fig. 10). Lungimea obiectului este de 6,8 cm, lățimea de 6 mm, iar grosimea de 3 mm. Dăltița a fost găsită în imediata vecinătate a bordeiului nr. 1, la adîncimea de 1,36 m, către baza solului castaniu, împreună cu fragmente ceramice Boian-Giulești.

Alte obiecte. În inventarul găsit în bordeiul nr. 1 și în secțiunea IV — caseta D₁, alături de ceramică și silexuri, au fost găsite mai multe obiecte de lut, mici, cu formă sferică sau ovoidal-sferică și cu dia-

¹⁾ Eugen Comșa, în „*Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești a culturii Boian*” (S.C.I.V. VIII, 1—4, 1957, p. 31) arată că pînă la data publicării studiului său nu erau cunoscute în așezările Giulești obiecte de metal. Tot atunci, Hortensia Dumitrescu („Contribuții la problema originii culturii Precucuteni”, S.C.I.V. VIII, 1—4, 1957, p. 68) afirma de asemeni că „faza Giulești nu cunoștea metalul (arama)”. În prezent, mica unealtă de aramă de la Giulești-Sîrbi nu mai reprezintă cel mai vechi obiect de metal descoperit în cultura Boian, întrucît în cursul săpăturilor din 1961 de la Cernica au apărut obiecte de metal (perle de cupru) în morminte aparținînd culturii Boian, datînd dintr-o perioadă anterioară fazei Giulești-Aldeni. (Inf. George Cantacuzino).

metrul de aproximativ 1 cm, asemănătoare unor „arșice”. Rostul, utilitatea acestor obiecte nu pot fi însă precizate.

Deși în așezările de tip Boian-Giulești s-au descoperit, cu prilejul cercetărilor din ultimii ani, reprezentări plastice antropomorfe din lut, în locuințele neolitice de la Giulești-Sîrbi, acestea nu au fost găsite nicidecum.

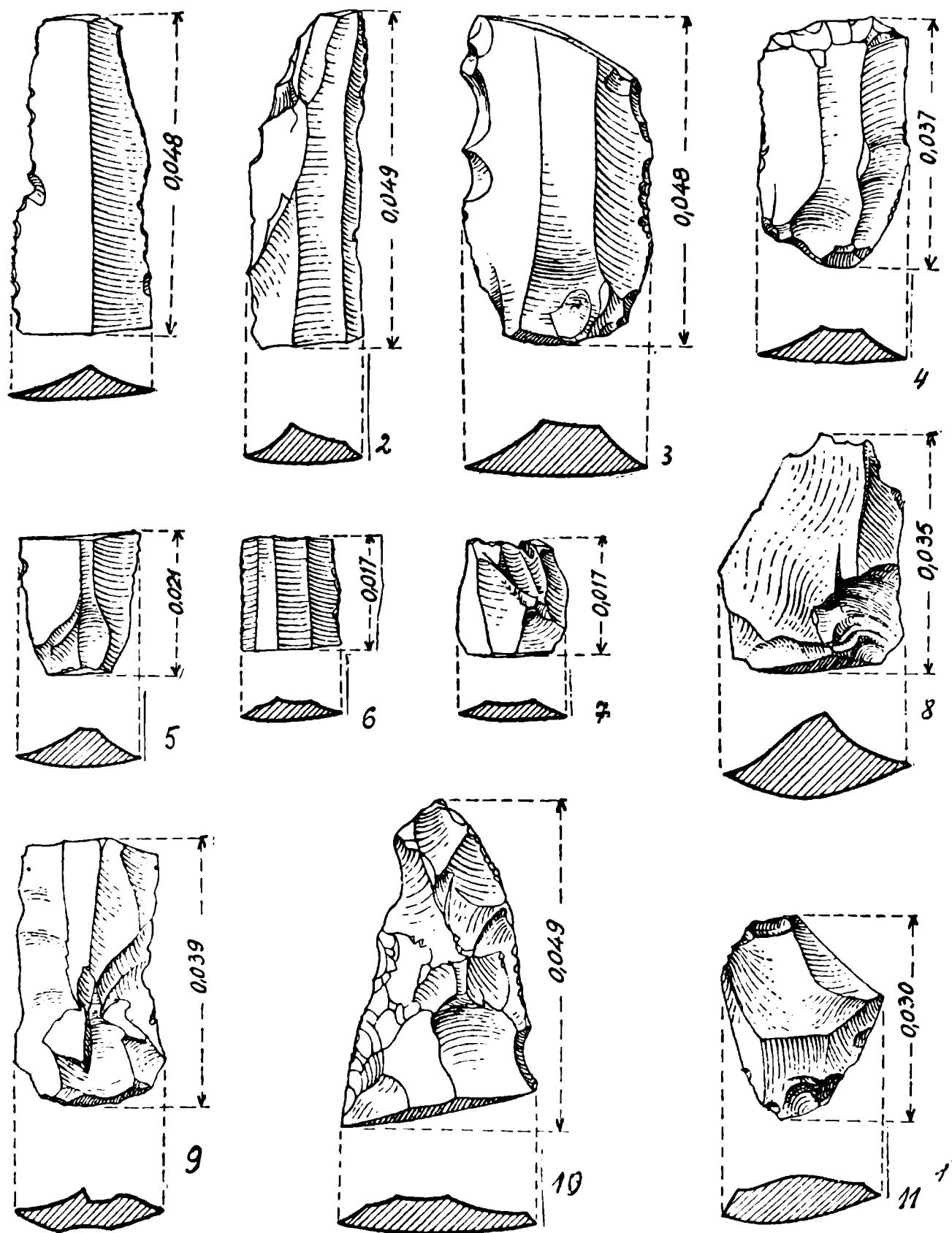

Fig. 8. Silexuri descoperite în așezarea Boian-Giulești de la Giulești-Sîrbi

Ceramica. Pentru precizarea aspectului cultural descoperit în depunerea neolitică din stațiunea cercetată la Giulești-Sîrbi, precum și pentru încadrarea cronologică sigură a acestuia, studiul ceramicii poate, desigur, oferi indicațiile cele mai prețioase.

Ceramica neolitică descoperită la Giulești-Sîrbi poate fi împărțită — întocmai după clasificarea elaborată de Eugen Comșa pentru olăria fazei Giulești a culturii Boian¹⁾ — în următoarele grupe: ceramica din pastă grosolană și ceramica din pastă fină.

I. — Ceramica lucrată din pastă grosolană. Această grupă se împarte la rîndu-i în două categorii: cea a vaselor de uz comun și cea a vaselor cu decor excizat. Specifică acestei prime grupe este împrejurarea că — în ea încadrîndu-se în genere vase de dimensiuni mari, dar și de dimensiuni mijlocii, pentru care au fost necesari pereți mai groși — pasta vaselor a trebuit să fie întărită cu o cantitate apreciabilă de materii degresante, acestea fiind și mai „grosolane”. În privința vaselor de lut din faza Giulești a culturii Boian s-a făcut observația că la prepararea lor s-a folosit ca degresant, în chip masiv, pleava de cereale, dar că încă din timpul acestei faze la un loc cu pleava, se amestecă și puține cioburi pisate. S-a menționat de asemeni și faptul că în evoluția culturii Boian, folosirea cioburilor pisate ca degresant al pastei vaselor s-a făcut treptat tot mai mult, pînă cînd, în cadrul fazei Boian-Vidra, cioburile pisate vor înlocui definitiv pleava din pasta vaselor.

Cît privește modul în care a fost preparată pasta vaselor din prima categorie de olărie neolitică descoperită la Giulești-Sîrbi sînt de arătat următoarele: indiferent de complexul în care au fost găsite vasele din pastă grosolană, la prepararea lor s-a utilizat și pleava și cioburile pisate, amestecate împreună. S-a putut vedea

însă că, spre deosebire de vasele din pastă grosolană găsite în bordeiele 1 și 2 și în complexul din secțiunea IV — caseta D₁, în a căror pastă s-a amestecat mai ales pleava și mult mai puțin cioburile pisate, la vasele din aceeași categorie găsite însă în coliba de suprafață, cioburile pisate s-au folosit într-un procent vizibil crescut. (Această observație se completează cu constatarea de ordin stratigrafic că locuința nr. 3

Fig. 9. Împungătoare de

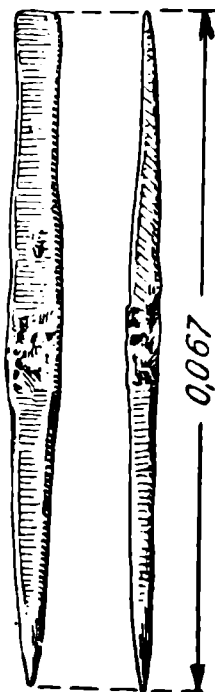

Fig. 10. Dălțiță-împungătoare de cu

¹⁾ Eug. Comșa, op. cit., pp. 33—40. Ceramica de factură Boian II b (Giulești-Aldeni) descoperită la Tangîru este clasificată de D. Berciu în trei grupe, după cum urmează: grupa a) ceramică lucrată într-o tehnică primitivă; grupa b) ceramică cu decor excizat și grupa c) ceramică lucrată din pastă fină. (D. Berciu, „Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări”, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1961, pp. 384—390).

este cea mai târzie locuință de la Giulești-Sîrbi. În plus, pentru precizarea poziției în timp a complexului din secțiunea IV — caseta D₁, aceeași observație arată — așa cum s-a menționat deja — că acest complex poate fi sincron cu unul din cele două bordeie și că în orice caz, el este anterior colibei de suprafață). Pe de altă parte, este de menționat că pleava de cereale și cioburile pisate nu constituie singurele materii degresante folosite la prepararea ceramicii grosolane de la Giulești-Sîrbi ; acestora li s-a adăugat nisipul și chiar pietriș cu bobul foarte fin — materii ce se pot observa cu ușurință în spărturile fragmentelor ceramice.

Vasele de lut pentru uz comun găsite în locuințele neolitice au fost arse destul de prost, la o temperatură care se arată a nu fi depășit 500°C. Analiza exteriorului și interiorului ceramicii arată că arderea s-a făcut în mediu oxidant și de multe ori incomplet. Din această cauză, în spărtură, fragmentele ceramice prezintă în interior o culoare de la cenușie pînă la neagră — cărbunoasă, în timp ce stratele superficiale au culoarea cărămizie.

Ceramica de la Giulești-Sîrbi încadrată în prima categorie din grupa de vase cu pastă grosolană poate fi împărțită, la rîndul ei, în două specii. Într-o primă specie pot fi grupate acele vase de uz comun ale căror suprafețe au fost îndeajuns de îngrijit tratate.

Este, în acest caz, vorba de un număr de vase de dimensiuni mai degrabă mari, dar și mijlocii — castroane întinse sau adînci și străchini — la care pereții, fie în interior, fie în exterior, iar cîteodată pe ambele fețe au fost lustruiți. De fapt, un examen atent al modului cum a fost preparată pasta acestor vase, cît și asupra modului în care a fost făcută arderea lor, arată o relativ sensibilă îmbunătățire a calității vaselor din categoria de uz comun. Asemenea vase au fost lucrate dintr-o pastă mai compactă, mai omogenă, iar arderea s-a făcut de cele mai multe ori, în mod egal, astfel încît, în ultimă analiză, este de fapt vorba de o categorie ceramică situată intermediar între vasele cu pastă grosolană și cele cu pastă fin preparată și ardere bună ¹⁾. Deosebirea dintre vasele relativ mari, cu pereții groși și cu exteriorul sau interiorul îngrijit tratate și vasele din categoria „fină” se arată de aceea a fi cauzată, în cele din urmă, de grosimea peretelui și de mărimea vasului însuși ; a fost firesc ca la prepararea unui vas mic — paharul, de pildă — pasta să conțină materii degresante foarte fine, în timp ce pentru un vas mare, cu pereții groși, aceste materii să fie mai grosolane.

¹⁾ În clasificările elaborate de Comșa și Berciu asupra ceramicii fazei Giulești (Boian II) nu se întîlnește deosebirea celor două specii sesizate de noi, deși lustruirea dată pe unele vase din această categorie apare menționată. Ținînd seamă de cele arătate mai sus (faptul că la vasele cu pereții lustruiți atît pasta cît și arderea suferă vizibile îmbunătățiri), încadrăm aceste vase într-o specie aparte, considerînd că îmbunătățirile aduse au un scop funcțional. Posibil că specia deosebită la Giulești-Sîrbi nu a fost sesizată de autorii citați, datorită împrejurării că ea nu a apărut ca atare în alte așezări

În cuprinsul acestei prime specii de vase lucrate din pastă grosolană dar cu suprafața îngrijit tratată, s-au putut reconstitui — mai ales printre fragmentele ceramice găsite în cel mai vechi bordei, foarte puțin în inventarul bordeiului nr. 2 și de loc în locuința de suprafață și în complexul din șanțul IV — caseta D₁ — următoarele forme : a) castroane relativ

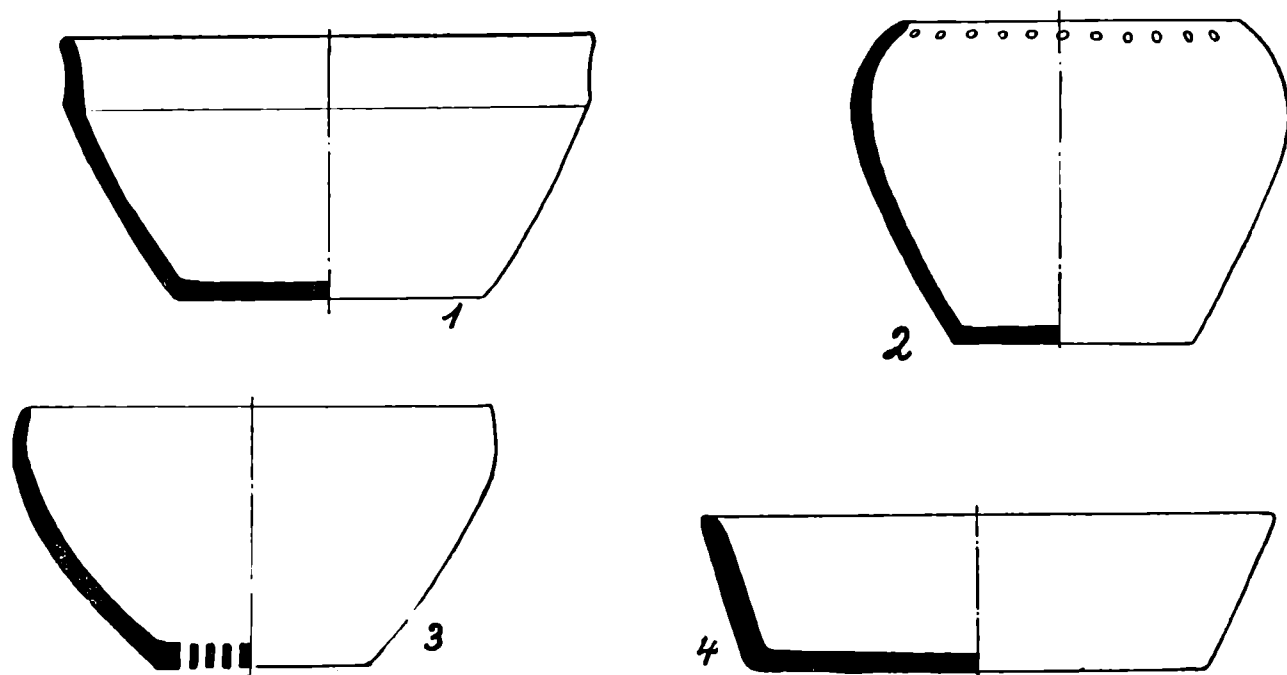

Fig. 11. *Forme de vase neolitice de la Giulești-Sirbi*

adânci și întinse, cu gura largă, gît cilindric — mai mult sau mai puțin înalt — cu buza puțin rotunjită ; în exterior gîtul este bine delimitat de restul vasului printr-o desprindere în muchie, în timp ce în interior el se desprinde lin din corpul recipientului (fig. 11/1). Uneori castroanele erau lustruite în interior și netezite în exterior ; alteori ele erau lustruite pe ambele fețe ; la cîteva exemplare fragmentare dintre acestea din urmă, pe pereții exteriori, peste lustruirea primară a vasului s-a executat o lustruire secundară, realizîndu-se pe pîntecele tronconic benzi ornamentale, late, în zig-zag. b) Castron adînc și relativ înalt, cu pîntecele arcuit spre fund, cu umărul și buza arcuite spre interior. Gura largă, fundul relativ îngust. În exterior este acoperit cu un strat foarte subțire de barbotină, în interior fiind puternic lustruit. Sub buză, în exterior se află un șir orizontal de adîncituri ovale neregulate (fig. 11/2 și 12). c) Castroane întinse, joase, cu pereții căzînd oblic față de fund, cu fundul întins și cu gura de asemeni largă. În exterior netezite bine, în interior lustruite (fig. 11/4). d) Vas strecurătoare, cu corpul în formă de castron, dar cu fundul brăzdat de orificii mici, circulare sau ovale, cerute de funcțiunea recipientului. Corpul vasului este arcuit oblic spre fund. Gîtul drept se desprinde lin din perețele recipientului, terminîndu-se cu o buză ușor rotunjită. Prin raport cu gura, fundul este relativ îngust. Bine netezit în exterior, poartă în interior urme de lustruire puternică (fig. 11/3). e) Strachină joasă, cu gura largă și fundul de asemeni întins. Corpul este arcuit de la gură spre fund ; buza

este teșită în interior. Bine lustruită pe ambele fețe (fig. 13). f) Fragmente din părțile superioare ale unor vase de dimensiuni mijlocii, cu gura largă, gît cilindric sau plecat spre interior — înalt sau relativ înalt — cu buza teșită ori rotunjită și cu pîntecele puțin reliefat. În genere, zona de desprindere a gîtului față de restul recipientului este marcată în exterior printr-o șanțuire mai mult sau mai puțin pronunțată. Pe unele fragmente se constată că buza acestor vase era adesea decorată cu mici impresiuni semi-ovale sau ovale, dispuse în șir (fig. 14).

În cadrul celei de a doua specii din grupa ceramicii grosolane se încadrează acele vase de lut, socotite în deobște că au avut funcțiunea de vase de uz comun. La acestea se observă o manieră puțin îngrijită a lucrării lor, nu numai prin faptul că pereții nu au fost lustruiți ori — uneori — nici măcar bine neteziți, dar și pentru că de obicei pasta vaselor menționate este grosolan preparată, arderea fiind mai degrabă prost decît bine realizată.

Gama formelor acestei de a doua specii cuprinde în genere tipuri de vase asemănătoare cu acelea din specia precedentă ; apar însă și forme noi. Pe baza materialelor găsite în toate complexele au putut fi reconstituite și precizate următoarele :

a) Vase de dimensiuni mari, socotite în deobște că erau folosite pentru păstrarea proviziilor. Aveau corpul arcuit sau bitronconic — la unele exemplare cu pereții groși, gîtul înalt și drept, precum și buza, teșită orizontal, desprinzîndu-se lin din corpul recipientului (fig. 15/1), la altele, cu pereții mai subțiri, gîtul înalt și drept, desprins tot lin din peretele vasului, terminîndu-se cu o buză de asemeni teșită orizontal, dar puțin profilată în exterior (fig. 15/2). b) Vase de dimensiuni mijlocii sau relativ mari, cu profilul tronconic (fig. 15/4). c) Vase de dimensiuni mari, cu pîntecele globular (fig. 15/3) și cu gît înalt, cilindric, terminat uneori cu o buză ușor evazată (fig. 15/3). d) Castroane. Unele, de dimensiuni mijlocii, cu gura largă, au corpul puternic arcuit (fig. 15/5), cu umerii și buza plecate spre interior. Altele, de dimensiuni mai reduse și cu pereții mai subțiri, au umărul reliefat (îngroșat), din acesta desprinzîndu-se gîtul relativ înalt și drept, care se termină cu o buză teșită oblic în interior (fig. 15/8). e) Străchini. Unele exemplare sînt înalte și cu profilul tronconic, cu gura largă, terminate cu o margine relativ înaltă și dreaptă, puțin teșită în interior (fig. 15/6). Altele au profilul bitronconic, marginea plecată spre interior, buza fiind de asemeni teșită înăuntru (fig. 15/7). Un al treilea tip de

Fig. 12. *Castron de lut din bordeiul nr. 1*

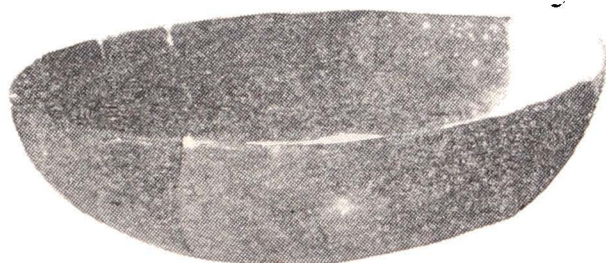

Fig. 13. *Strachină de lut descoperită în bordeiul nr. 1*

strachină, de dimensiuni mai reduse decât cele precedente, avînd și pereții mai subțiri, are corpul tronconic, dar marginea plecată spre interior; (aceasta este însă mult prea scundă în raport cu restul corpului, astfel încît nu se poate socoti că atari recipiente au profilul bitronconic); (fig. 15/12). În fine, cîteva fragmente indică un tip de strachină cu pereții

Fig. 14. *Fragmente ceramice neolitice*

relativ înalți, arcuiți oblic spre fund (fig. 15/10). f) Tăvi (fig. 15/9): sînt întinse și scunde și au profilul foarte asemănător cu cel al ultimului tip de strachină. Se deosebesc însă de acestea din urmă prin faptul că fiind prea joase, nu au funcțiunea pe care o au străchinile, nefiind deci destinate pentru păstratul lichidelor. g) Vasele cu picior apar de dimensiuni variabile — unele mai mari, altele, de dimensiuni mai reduse, putînd fi considerate cupe cu picior. Uneori corpul acestor vase este mai întins și cu tendința de a fi mai plat. Alteori el este bine arcuit. Piciorul vaselor este tronconic, gol în interior, mai mult sau mai puțin înalt (fig. 15/11 și 16).

Spre deosebire de prima specie din grupa ceramicii grosolane, care utilizează foarte rar ornamentarea, vasele încadrate în specia de a doua

sînt decorate foarte des. Însă procedeele de ornamentare, precum și motivele decorative sînt cu totul lipsite de bogăție și varietate, deoarece, în fond, este vorba despre un singur sistem de ornamentare a vaselor — cel în relief, procedeele reducîndu-se doar la aplicațiuni de barbotină, briuri, alveole și proeminențe.

Barbotina — acel strat de lut, mult diluat, dispus pe pereții exteriori ai vaselor — se întîlnește în cazuri destul de numeroase. Aplicarea ei s-a făcut atît neorganizat, cît și organizat. În cazul barbotinei neorganizate este vorba de stropirea exteriorului recipientelor, stratul de lut astfel aplicat nefiind apoi în vreun fel „aranjat“. De remarcat că ornamentarea cu barbotină se aplică pe pereții recipientelor din spre fund și pînă pe umeri, buza vaselor nefiind, ca atare, stropită. Rezultă din analiza tuturor fragmentelor ornamentate cu barbotină neorganizată, că aceasta este de două feluri: fie aplicată masiv, în strate groase, neomogene, cu stropi neuniformi (cazuri, de altminteri, rare) (fig. 17/5; 18/3), fie aplicată în straturi subțiri, omogene și lise (fig. 17/1, 3). Aplicarea organizată a barbotinei a presupus faptul că, după ce pereții exteriori ai vaselor au fost acoperiți cu un strat de lut fin, diluat, acesta din urmă a fost „aranjat“ prin petrecerea degetelor, obținîndu-se „vîrci“ fie orizontale, fie verticale sau oblice, fie curbe, sau toate acestea apărînd combinate (fig. 17/2, 17/6, 18/1, 18/7).

Briurile, în toate cazurile alveolate (niciodată simple) erau dispuse în exterior numai în zona superioară a corpului vaselor, de regulă marcînd zona de unire a umărului cu buza. Astfel dispuse se asigura cu precădere o orientare orizontală a lor (fig. 17/1,4 ; 18/1,2). Pe un fragment de vas (capac ?) apare însă, pornind de la baza unei proeminențe tronconice ma-

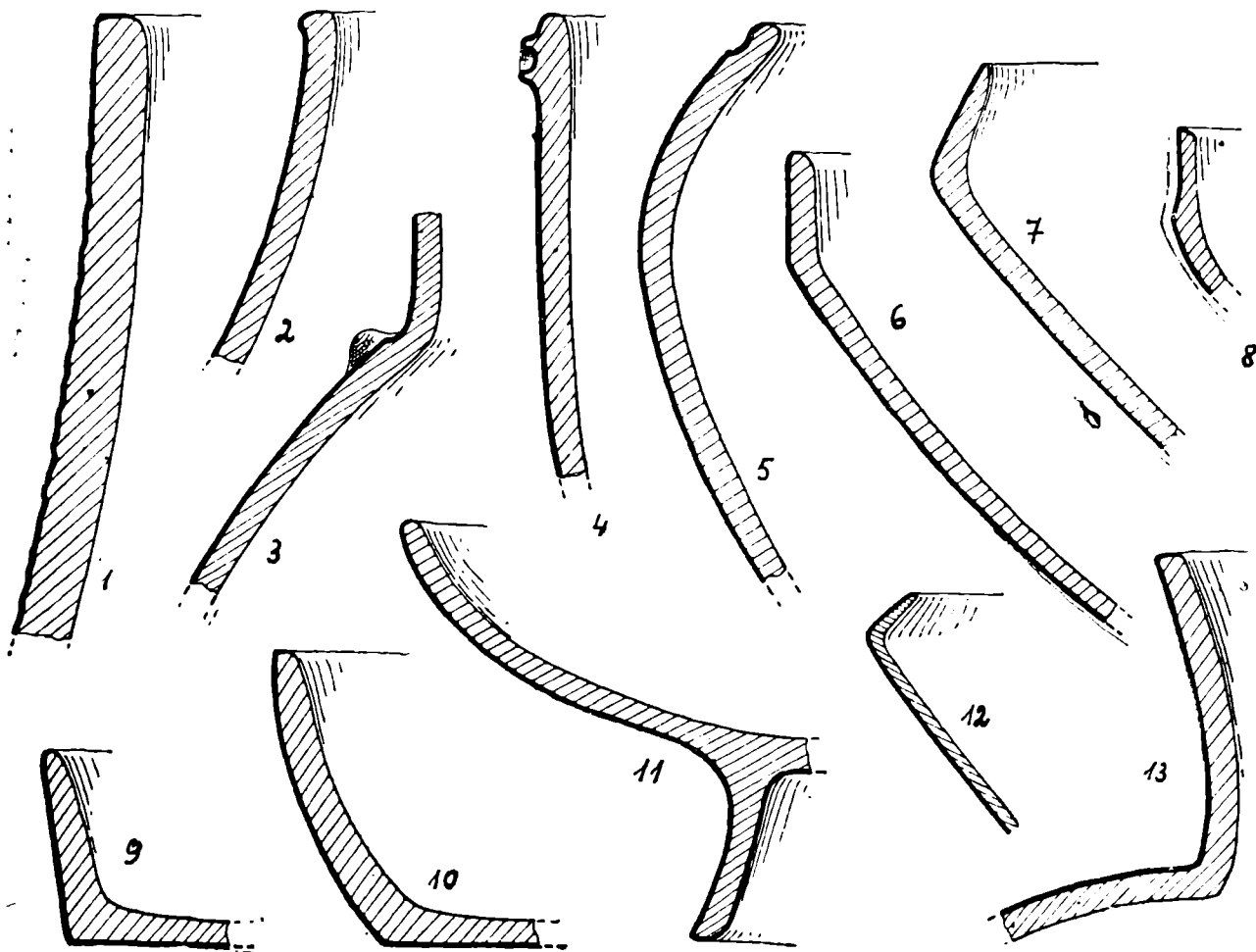

Fig. 15. Profile de vase neolitice de la Giulești-Sîrbi

sive și un brîu alveolar care nu pare să fie orizontal, ci poate oblic sau poate chiar vertical (fig. 17/8).

Proeminențele alveolate pare să nu fi constituit un ornament singular aplicat pe vase, ci mereu în asociere cu barbotina și cu brîiele alveolare (fig. 17/4 ; 18/5,7). Se pare de asemeni că aceste proeminențe alveolate nu erau dispuse sub buza sau chiar și pe umerii recipientelor, ci de regulă pe pîntecele sau către fundul vaselor (fig. 17/4 ; 18/7). Mai rar apare, în exterior, sub buza unor recipiente și cîte un șir de adîncituri circulare (fig. 17/6,7). De asemeni, apar rar și creștăturile pe buză. Trebuie menționat și un fragment de vas (castron ?), ornamentat tot în relief, cu șiruri orizontale paralele de proeminențe (fig. 18/8), mod de ornamentare neîntîlnit pînă acum în cadrul ceramicii Boian-Giulești.

De remarcat, în fine, că pe fragmentele ceramice lucrate din pastă grosolană, descoperite în complexe neolitice de la Giulești-Sîrbi nu au apărut niciodată proeminențele lipite, împărțite în două sau duble, întil-

nite pe materiale de caracter Boian-Giulești, constatate în alte așezări ¹⁾.

A doua categorie din grupa vaselor lucrate din pastă grosolană — cea a vaselor cu decor excizat — apare în complexele neolitice de la Giulești-Sîrbi, deopotrivă de bine reprezentată, ea fiind constatată în toate complexe-

Fig. 16. *Fragmente de vase cu picior, descoperite în așezarea neolitică*

xele de acolo, ce-i drept însă, cu precădere în bordeiul nr. 1 și în complexul din secțiunea IV — caseta D₁.

Ca și în cadrul primei categorii, și aici este vorba de recipiente în genere de dimensiuni mari și mijlocii (vasele cu decor excizat de dimensiuni mici sînt mai rare), ai căror pereți sînt în deobște groși sau relativ groși. La fel, tehnica de preparare a pastei vaselor din categoria a doua se aseamănă foarte mult cu tehnica de lucru a pastei din prima categorie, căci și la vasele cu decor excizat s-a folosit un lut amestecat cu pleavă și cioburi pisate, cu puțin nisip sau chiar și cu pietriș bine sfărîmat. Deopotrivă, se menține și pentru această categorie observația că — spre deosebire de pasta vaselor cu decor excizat, găsite în bordeiele 1 și 2 și în complexul din secțiunea IV — caseta D₁ și la a cărei preparare s-a folosit ca degresant mai ales pleava și mult mai puțin cioburile pisate, la vasele din aceeași categorie, găsite însă în locuința de suprafață, acest raport de

dozare a degresanților arată o tendință de inversare. În fine, ca și vasele „de gătit” și acestea cu decor excizat, vădesc o ardere a lor tot oxidantă și de multe ori incompletă.

Deosebirea esențială între vasele „de gătit” și acelea cu decor excizat constă în sistemul și tehnica de ornamentare, dar, deopotrivă și în privința modului în care recipientele cu decor excizat sînt pregătite pentru a fi ornamentate. Căci, așa cum s-a observat, vasele destinate a fi decorate prin excizie și incizie sînt, mai întîi acoperite cu un strat subțire de lut, în acesta urmînd apoi să se scobească desenul. Tehnica nu este nici nouă, nici specifică fazei Giulești, ea reprezentînd aici un element moștenit din faza anterioară a culturii Boian, faza Bolintineanu ²⁾.

Starea cu totul fragmentară a ceramicii cu decor excizat de la Giulești-Sîrbi îngăduie precizări foarte limitate cu privire la gama formelor. Din această cauză nu putem aminti decît următoarele tipuri de vase :

¹⁾ Un astfel de ornament a apărut la Giulești, v. Comșa, op. cit., fig. 1/6 de la p. 34. El este însă întîlnit și în faza Bolintineanu, de aici trecînd și în etapa următoare de evoluție a culturii Boian (Eug. Comșa, „Considerații cu privire la evoluția culturii Boian” în S.C.I.V., V, 3—4, 1954, p. 376).

²⁾ Comșa, „Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești...”, p. 33.

a) Recipiente de dimensiuni mari, cu gîtul cilindric, cu umerii bine arcuiți și cu pîntecele reliefat, pereții din spre fund ai acestor vase fiind oblici (fig. 19/1 ; 23/3). În genere, buza este teșită orizontal și profilată în exterior ; sînt însă și cazuri cînd buza, de asemeni profilată în exterior, este teșită în interior. b) Castroane de dimensiuni variabile, cu pereții

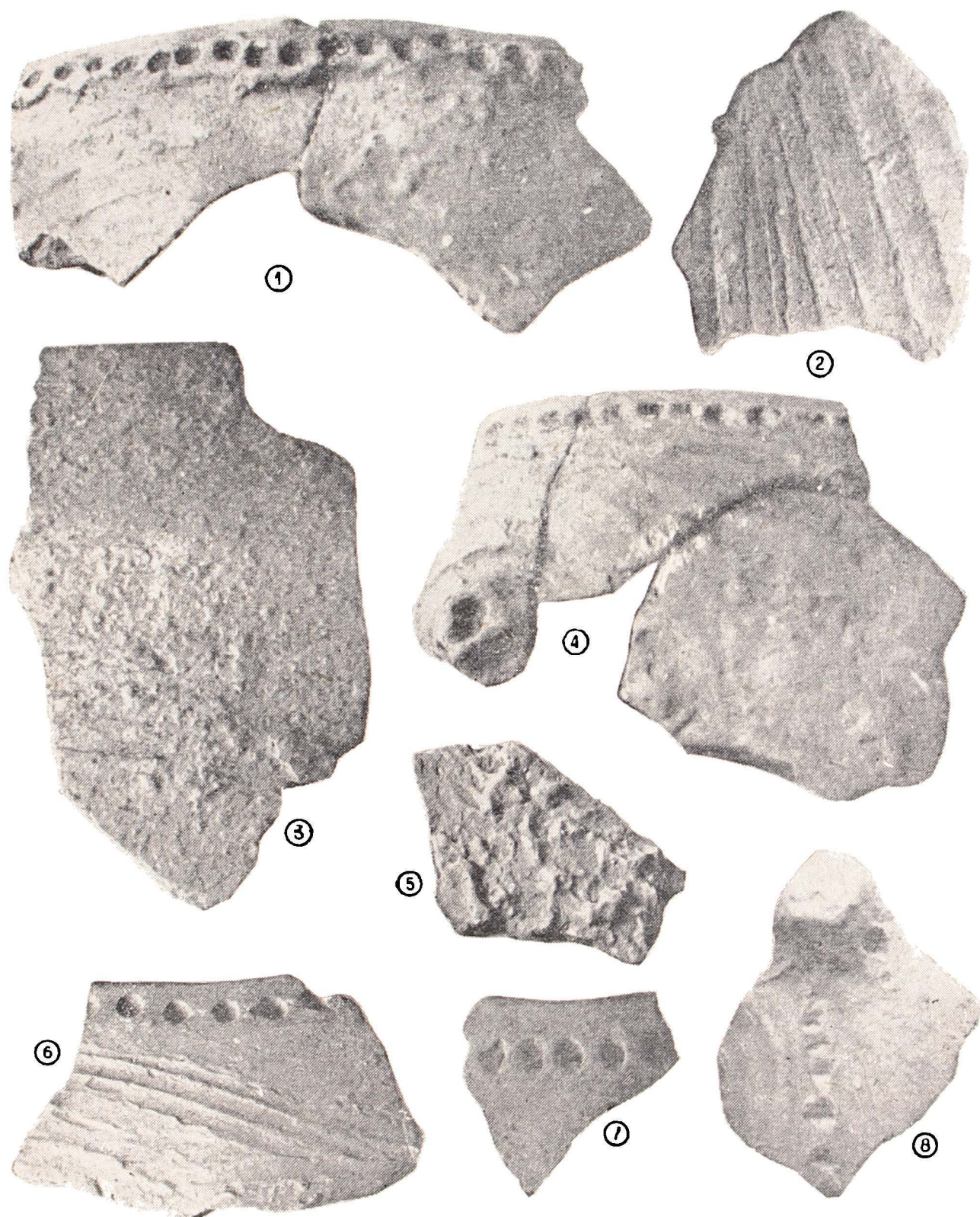

Fig. 17. *Fragmente ceramice neolitice (1—2, 4, 6 din bordeiul nr. 1 ; 3, 5, 7, 8 din bordeiul nr. 2).*

părții superioare drepte și cu cei ai părții inferioare mai scunzi, căzînd oblic spre fundul relativ întins (fig. 19/2). c) Capace mari cu corpul boltit, înalt și întins (fig. 19, 3 ; 23/5).

Spre deosebire de celelalte categorii ceramice ale fazei Boian-Giulești, unde decorul ocupă pe suprafața exterioară a vaselor un loc cu totul

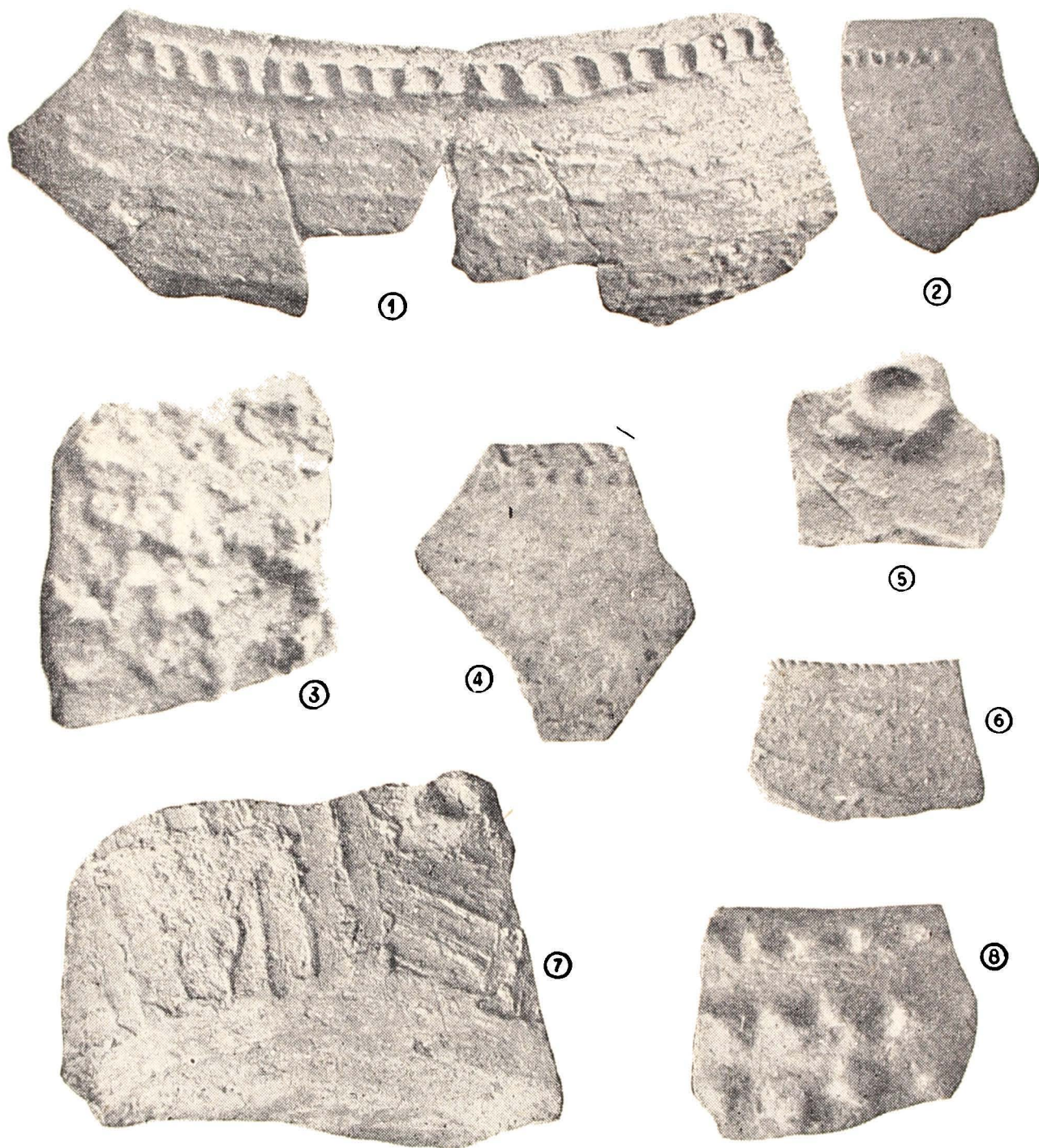

Fig. 18. Fragmente ceramice din așezarea neolitică (1, 3—4, 7 găsite în complexul din caseta D₁ ; 2, 5—6, 8 din locuința nr. 3).

redus, în cadrul categoriei de vase cu decor excizat ornamentarea apare pe pereții recipientelor desfășurată bogat și amplu. De fapt, în foarte multe cazuri, ornamentul executat prin excizie și incizie ocupă aproape

întreaga suprafață exterioară a recipientelor — de sub buză și pînă spre fund.

În genere — sau în principiu — sistemul de ornamentare prin excizie și incizie presupune următoarele : pereții recipientelor sînt brăzdați de șanțuri largi, care situîndu-se paralele între ele, ajung să creeze o alter-

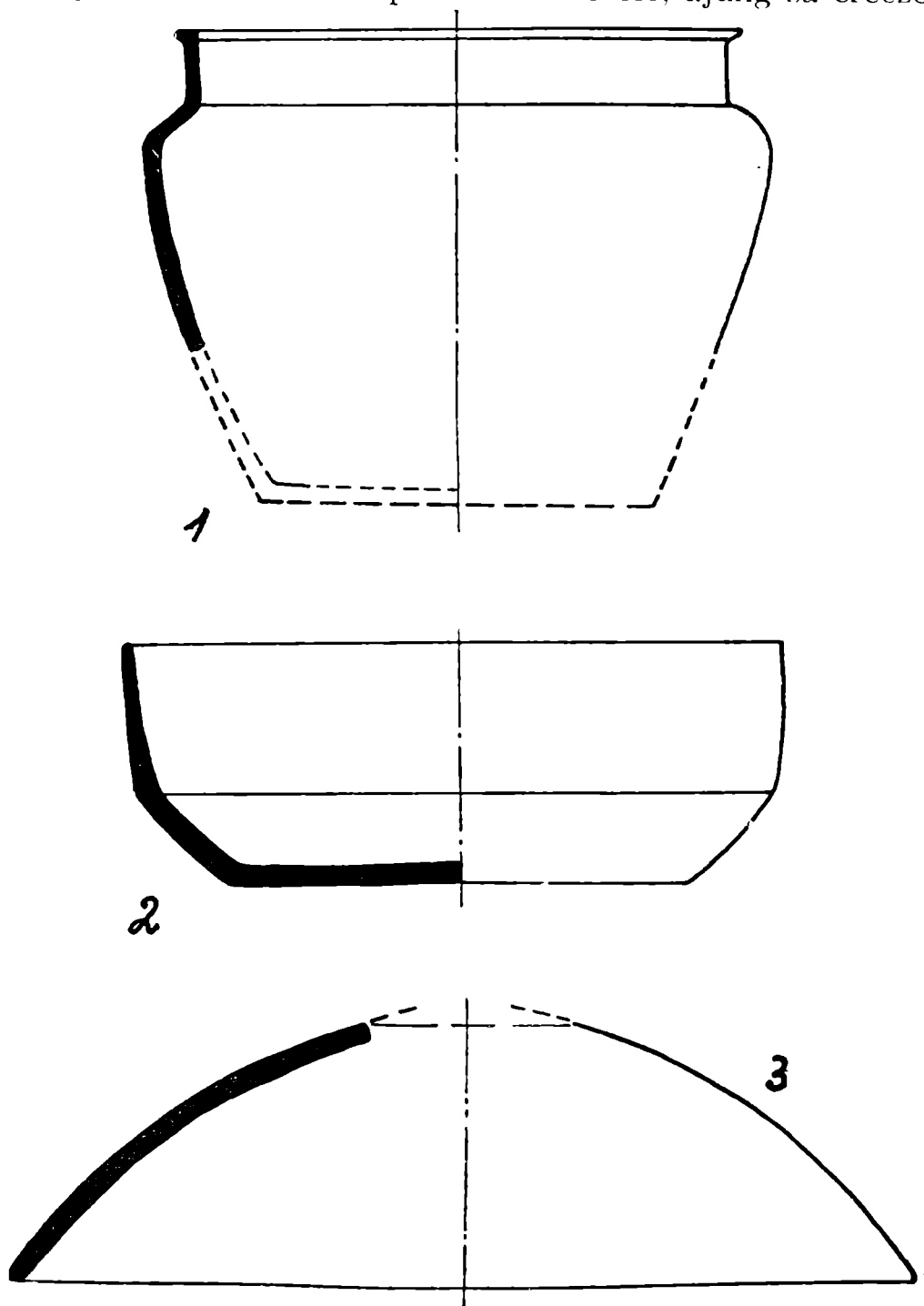

Fig. 19. Forme de vase neolitice cu decor excizat, descoperite la Giulești-Sirbi.

nanță de benzi excizate, adîncite (șanțurile), cu benzi cruțate (fig. 20, 5 ; 21/3 ; 22/6,7 ; 23/2). Aceasta nu se aplică însă uniform și în întregime pe vase. La fel de propriu ornamentării acestei categorii ceramice este și un alt sistem : spații largi, cruțate, brăzdate însă de linii orizontale, paralele, alternează cu alte spații, ale căror margini îndeosebi sînt decorate excizat cu triunghiuri (fig. 20, 1 ; 22/1).

Specifice fazei Boian-Giulești sînt șanțuirile largi, executate prin mai multe trăsături cu unealta, astfel încît cîmpurile interioare ale benzilor excizate prezintă un relief neregulat (fig. 21/4,5 ; 22/6). Tehnica este, ca atare, deosebită de cea întîlnită în faza Vidra a culturii Boian, unde benzile

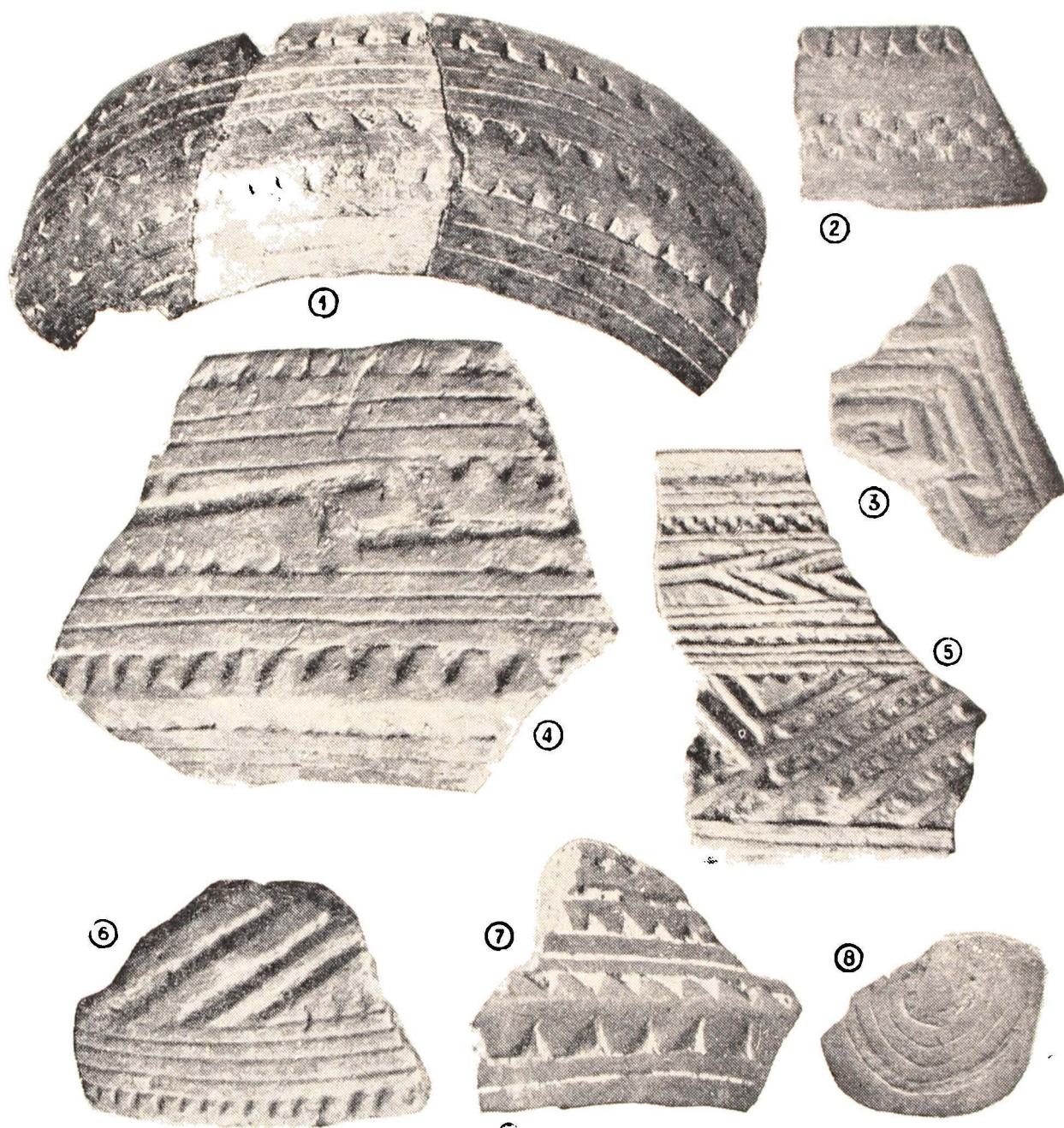

Fig. 20. Fragmente ceramice cu decor excizat din bordeiul nr. 1.

excizate apar mai înguste, ele fiind realizate numai prin două tăieturi — una perpendiculară și alta oblică, făcute pe peretele vasului ¹⁾.

Decorul excizat de pe vasele celei de a doua categorii ceramice este uneori încrustat cu o materie făinoasă, de culoare albă (fig. 20/7 ; 24/2). Posibil că în legătură cu aceasta să poată fi puse împunsăturile care se

¹⁾ Comșa, „Săpături de salvare la Bogata și Boian“, „Materiale și cercetări arheologice“, V, 1959, p. 120.

observă cîteodată în interiorul benzilor excizate (fig. 22/7,8) și care vor fi avut rolul de a ține, de a păstra mai bine materia încrustată.

Decorul excizat și incizat este în esență geometric, de caracter pronunțat meandric și spiralic. În deosebi benzile excizate alternînd cu benzi cruțate redau o combinație (lipsită totuși de o varietate mare) de unghiuri paralele și meandri paraleli sau de spirale ori cercuri concentrice. Benzile orizontale sau oblice paralele, unghiurile paralele și meandrii paraleli se constată cu precădere pe gîtul recipientelor, pe umerii și pe pîntecele acestora (fig. 20/5 ; 21/3,4,5 ; 22/6 ; 23/2,3), în timp ce spiralele sau cercurile concentrice arată că erau dispuse doar pe umerii și pe pîntecele recipientelor (fig. 20/8 ; 22/3), pe gîtul lor nefiind constatate. Tot în tehnica exciziei sînt executate triunghiurile dispuse sub buza recipientelor (fig. 20/1,2 ; 21/3,4) sau pe pîntecele acestora. Triunghiurile dispuse în exterior, în jurul marginii vaselor, apar deosebit de frecvente, ele constituind astfel o caracteristică și pentru ceramica de tip Boian-Giulești (Boian II), din stațiunea de la Giulești-Sîrbi. Un alt mod de dispunere a triunghiurilor excizate este următorul : pe zona de maximă lărgime a recipientelor, acolo unde jumătatea inferioară și cea superioară a vaselor se îmbină frînt, apare o bandă orizontală lată, cruțată, ale cărei margini sînt decorate cu triunghiuri dispuse cu vîrfurile în interior (fig. 20/1,7 ; 21/1 : 22/1). În cazurile în care banda cruțată este mai îngustă, iar triunghiurile — mai mari — sînt „desenate“ simetric, se capătă aspectul, în interiorul benzii, al unor romburi cruțate (fig. 20/7). Foarte rar (la Giulești-Sîrbi doar pe două fragmente ceramice), apar triunghiuri mici excizate, care mărginesc meandrii incizați (fig. 21/2). Procedul și motivul sînt evident de tradiție Boian-Bolintineanu¹⁾. Un alt ornament al ceramicii cu decor excizat, constatat în repetate rînduri, este cel reprezentat de motivul „tablă de șah“, apărînd, cel puțin la Giulești-Sîrbi, cu precădere pe gîtul cilindric al vaselor de dimensiuni mari, cu corpul bombat și pe marginea înaltă a castroanelor (fig. 20/2 ; 21/1 ; 23/2). Se constată cu claritate că olarii realizau acest motiv incizînd mai întîi o bandă cruțată cu linii dispuse în rețea, după care excizau un careu format, următorul cruțîndu-l — atît în sensul orizontal, cît și în sens vertical. Uneori careurile excizate din cadrul benzii decorate în stil tablă de șah, erau încrustate cu alb (fig. 23/2).

Prin raport cu decorul excizat, pe vasele din această categorie inciza ocupă evident un loc mai redus și, se poate spune, subordonat ornamentării excizate. Căci se constată că incizia este utilizată aici aproape exclusiv pentru a delimita — în cadrul unor spații cruțate largi — benzi cruțate înguste, de o lățime în genere egală cu cea a benzilor excizate. Oricum nu se observă pe vasele celei de a doua categorii ceramice de la Giulești-Sîrbi cazuri în care să apară ornamente incizate deosebite ca stil și motiv de cele excizate sau, în acest sens, independente de caracterul decorului excizat.

¹⁾ Id. „Stadiul cercetărilor despre viața oamenilor din faza Bolintineanu a culturii Boian“, S.C.I.V., IV, 1—2, 1955, pp. 19—21.

II. — Olăria lucrată din pastă fină. Potrivit clasificării lui Eugen Comșa, această de a doua mare grupă ceramică se împarte și ea, la rîndu-i, în două categorii : cea a vaselor din pastă fină, lustruite sau cu decor plisat și cea a vaselor cu decor incizat. Deosebirea care separă aceste două categorii în cadrul grupei constă în principal în felul diferit de a ornamenta

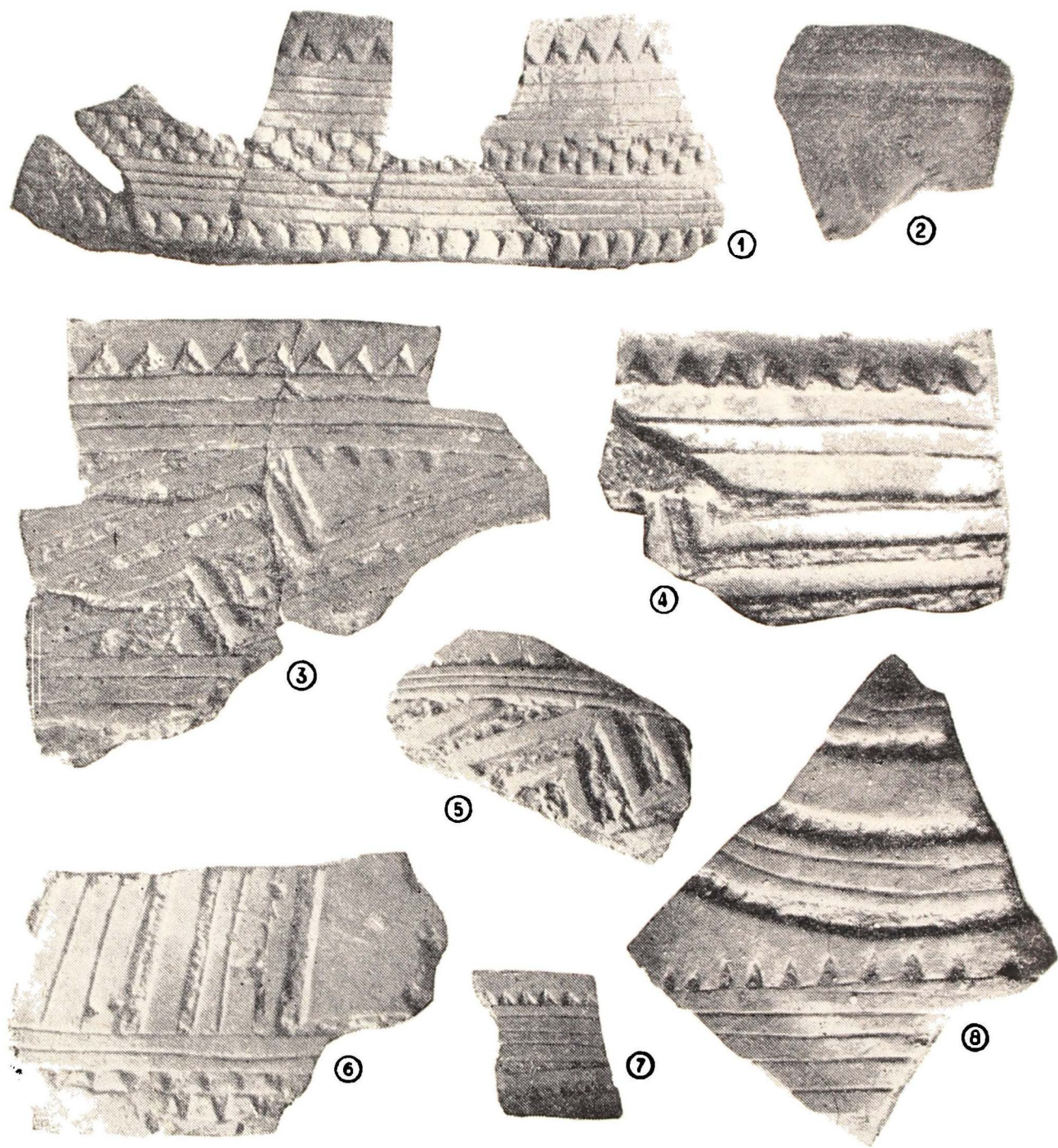

Fig. 21. Fragmente ceramice cu decor excizat descoperite în bordeiul nr. 2.

o serie de vase sau alta. O a doua deosebire ar consta și în împrejurarea că o formă de vas caracteristică pentru categoria recipientelor cu decor plisat (paharul) nu se întâlnește în cealaltă categorie. Dar din punctul de

vedere al tehnicii de lucru a pastei orice deosebire între cele două categorii dispăre.

Atît vasele cu decor plisat sau lustruite, cît și cele cu ornamente incizate — indiferent de complexul neolitic de la Giulești-Sîrbi în care au fost găsite — sînt lucrate dintr-o pastă îngrijit și bine aleasă de impurități și foarte bine frămîntată, astfel încît (cu doar cîteva excepții, în ca-

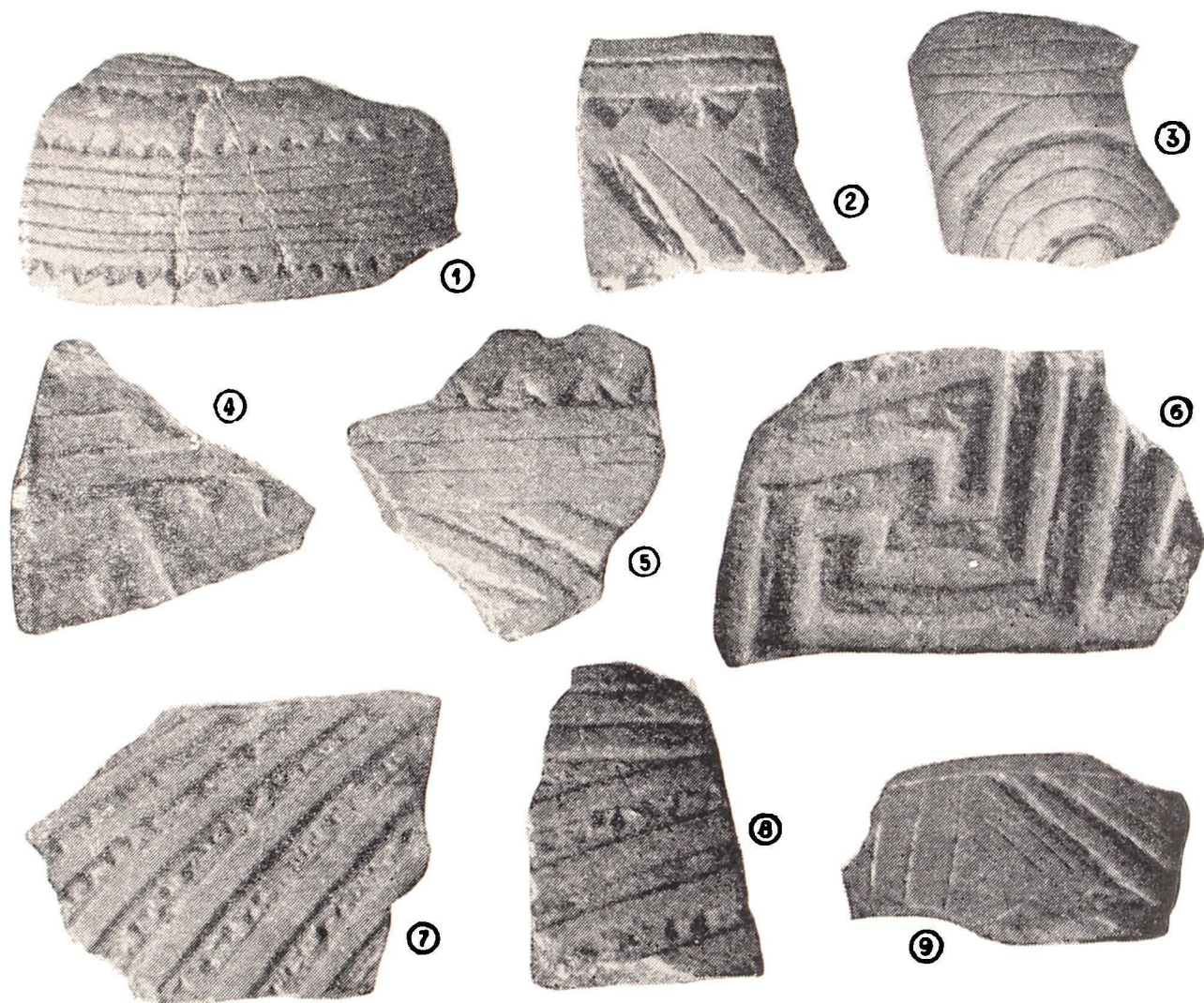

Fig. 22. Ceramică cu decor excizat din locuința nr. 3.

zurile unor vase de dimensiuni mijlocii), pereții recipientelor prezintă în interior, o structură întru totul omogenă și compactă. Materiile degresante ocupă, în pasta vaselor acestei de a doua grupe, un loc cu totul redus. La prepararea recipientelor de dimensiuni mici pleava nu s-a mai folosit deloc ; nisipul — rar și în cantități mici. Mai degrabă poate fi observat în pastă calcarul pisat foarte mărunt. Nici la vasele de dimensiuni mijlocii lucrate din pastă fină pleava nu s-a folosit decît în cantitate mică și de altfel nu întotdeauna. Materia degresantă mai curent observată în spăr-tura acestor din urmă recipiente a fost nisipul. Toate acestea sînt desigur determinate de împrejurarea că în cadrul celei de a doua grupe se înca-

drează cu precădere vase de dimensiuni mici și mijlocii, cu pereții subțiri sau relativ subțiri.

Recipientele lucrate din pastă fină au fost mult mai bine arse decât vasele din prima grupă ceramică. Temperatura pare să fi fost mai ridicată, căldura pătrunzând uniform pereții vaselor. Se pare de asemeni că spre

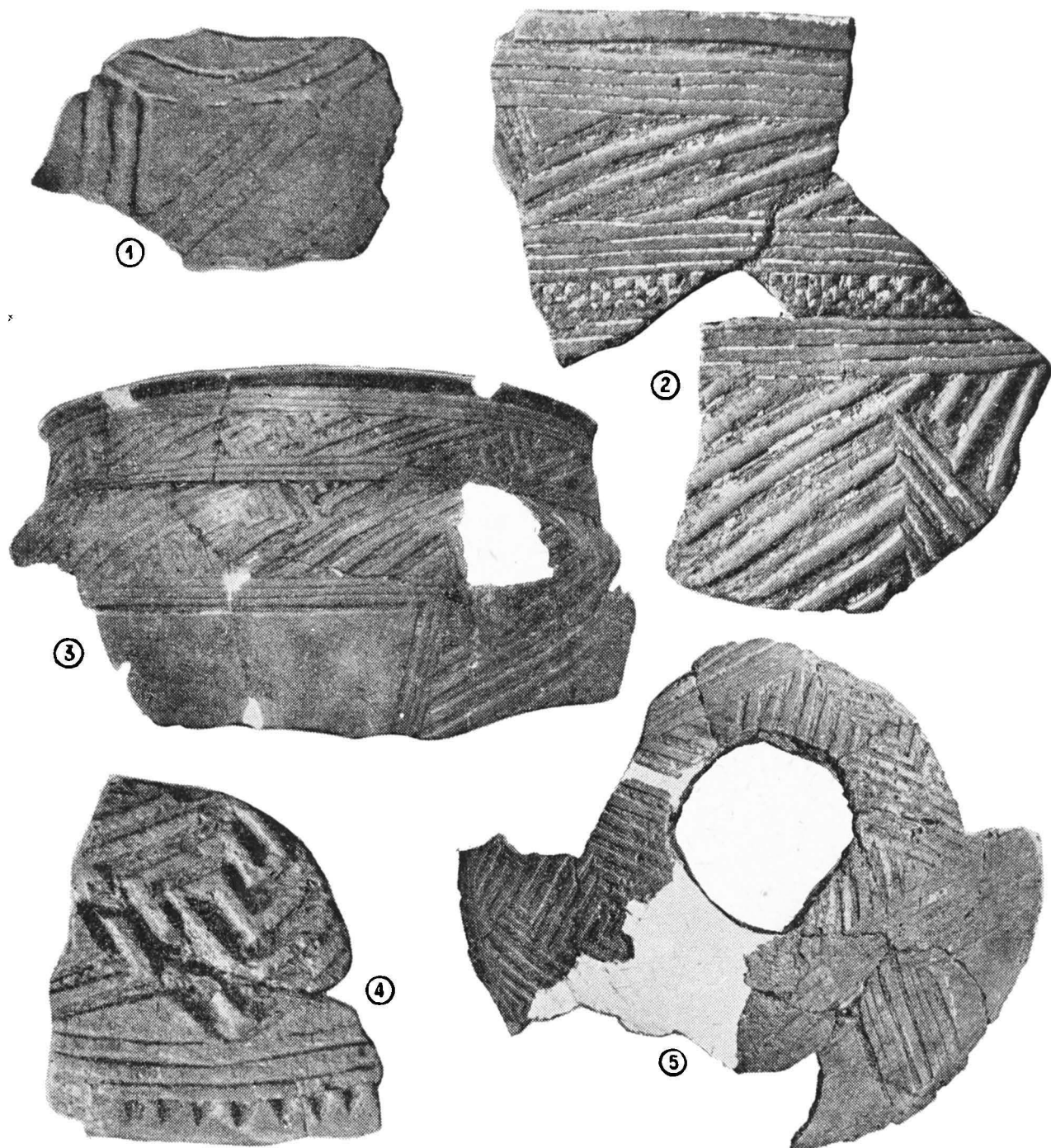

Fig. 23. Fragmente ceramice cu decor excizat descoperite în complexul neolitic din caseta D₁.

deosebire de vasele din pastă grosolană, care erau supuse unei arderi oxidante, vasele lucrate din pastă fină au fost arse reducător — fapt care ar explica culoarea predominant cenușie-închisă sau neagră a recipientelor din grupa de a doua.

În cadrul primei categorii din această grupă au putut fi reconstituite și precizate doar două forme de vase : castronul și paharul. Ele au fost găsite în toate complexe și mai ales în primele două bordeie, într-o proporție impresionantă, dar prin raport cu aceasta, vădindu-se o lipsă de varietate frapantă. Propriu zis, castronul nu apare decît în trei variante :

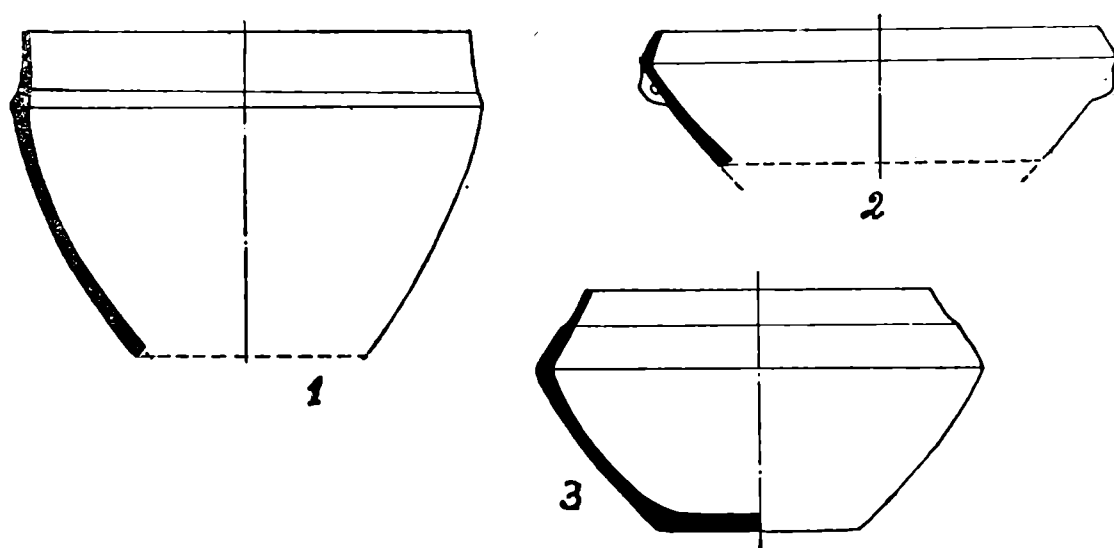

Fig. 24. *Forme de vase neolitice lucrate din pastă fină.*

un tip de castron (fig. 24/1) este relativ înalt, cu gura largă și fundul îngust, cu corpul tronconic, uneori ușor arcuit, cu umerii foarte puțin profilați și cu marginea cilindrică, uneori mai înaltă, alteori mai scundă. Fundurile acestor castroane sînt cîteodată drepte, dar în multe cazuri profilate convex în interior. Un al doilea tip (fig. 24/2) are corpul bitronconic, cu partea inferioară mai înaltă și mai dezvoltată, partea superioară fiind mai scundă. Gura este largă, fundul relativ întins. În fine, un al treilea tip de castron, mai scund, are gîtul relativ înalt, plecat spre interior, umărul lat — și el plecat spre interior, restul corpului fiind profilat oblic către fundul de obicei relativ întins (fig. 24/3). Din seria acestor din urmă castroane este de menționat un exemplar (fig. 25), care are în interior un picior tronconic, desprins organic din fundul vasului și situat în centrul său.

Observația că în ciuda unui număr covîrșitor de mare de fragmente ceramice, varietatea tipurilor de vase lucrate din pastă fină este redusă se aplică în deosebi pentru seria paharelor tronconice. Căci, deși în toate complexe neolitice de la Giulești — Sîrbi, foarte bogate în materiale ceramice, fragmentele de pahare dețin numeric primul loc, forma aceasta de vas apare reprezentată doar prin trei variante principale : un tip de pahar, de obicei mai mare și mai înalt, cu gura largă și fundul de asemeni mai întins, cu pereții ușor arcuiți (fig. 27/6) ; un al doilea tip, cu fundul sensibil mai îngust prin raport cu gura largă, fapt care implică o orientare pronunțat oblică spre fund a pereților recipientului (fig. 27/4) ; și în

fine, un al treilea tip de pahar care, datorită unui raport de egalitate dintre diametrul gurii și înălțimea vasului, ajunge să reproducă de fapt nu o formă propriu zisă de pahar, ci o formă de cupă (fig. 26/3).

Indiferent de aceste trei variante, la toate fragmentele din părțile superioare de pahare se observă o îngroșare a peretelui recipientului în regiunea umărului, astfel încât se creează ceea ce s-a numit „prag în jurul marginii”. Buza paharelor este mai scundă sau mai înaltă, dreaptă, oblică spre interior, sau arcuită în exterior, teșită în interior sau subțiată.

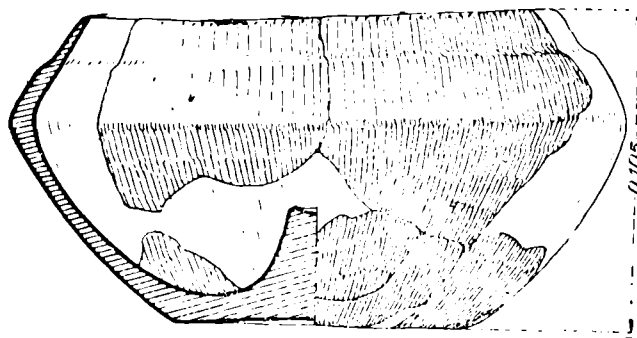

Fig. 25. Castron de lut descoperit în bordeiul nr. 1.

Cel mai adesea paharele sînt lustruite ; alteori sînt ornamentate cu decor plisat, formîndu-se astfel benzi orizontale paralele, grupuri

de benzi oblice dispuse „în căpriori”, combinații de benzi orizontale cu altele verticale sau oblice, etc. (fig. 28). Ca ornament al paharelor tronconice cu prag în jurul marginii, se întîlnesc de asemeni și creștăturile fine pe buză (fig. 28/11).

Deși categoria ceramicii cu decor incizat este la Giulești-Sîrbi bine reprezentată printr-un material relativ bogat, totuși starea foarte fragmentată a ceramicii îngăduie, cu privire la repertoriul formelor, precizări limitate. De fapt, pot fi reconstituite, și nu întru totul, doar două forme de vase : un castron tronconic, relativ adînc, cu margine înaltă,

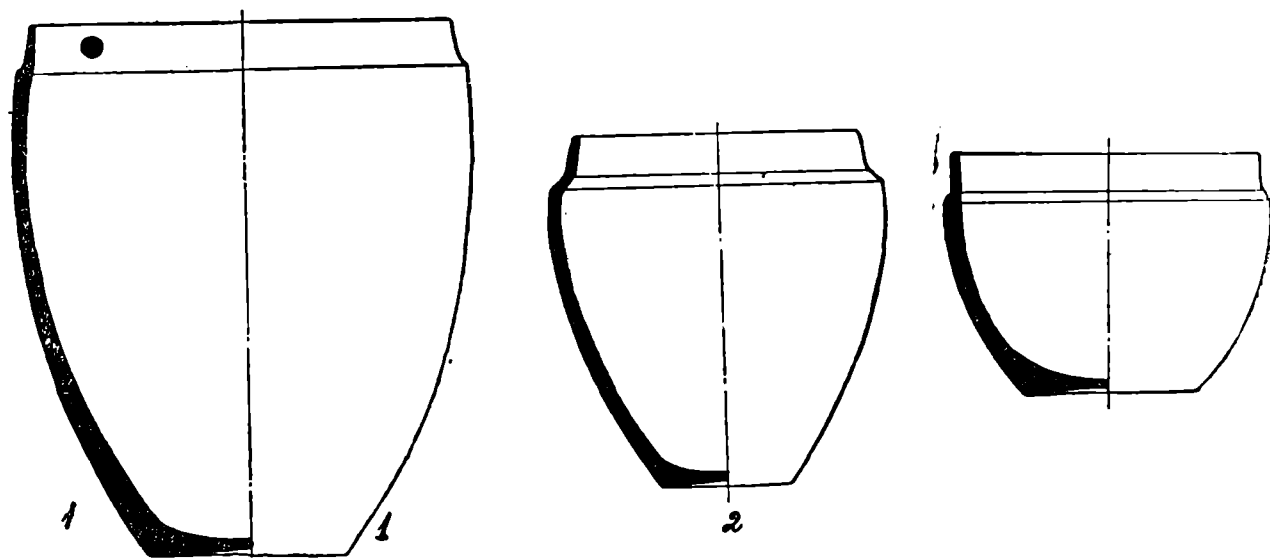

Fig. 26. Forme de pahare neolitice de la Giulești-Sîrbi.

dreaptă sau ușor arcuită în interior (fig. 29/1, 3) și un recipient de dimensiuni mai degrabă mijlocii decît mici, cu corpul arcuit, cu gîtul ușor plecat spre interior și cu o buză scundă foarte puțin evazată (fig. 29/2). După fragmentele ceramice descoperite în toate locuințele a rezultat că în cadrul olăriei cu decor incizat, mai frecvent era un vas de dimensiuni mijlocii, cu corpul relativ întins, bitronconic sau arcuit, cu umerii ascuțiți

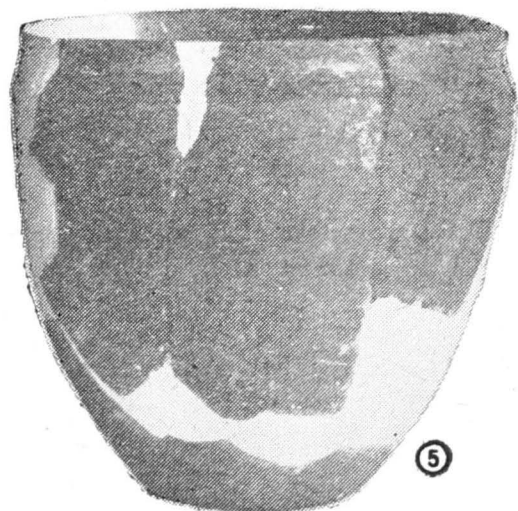
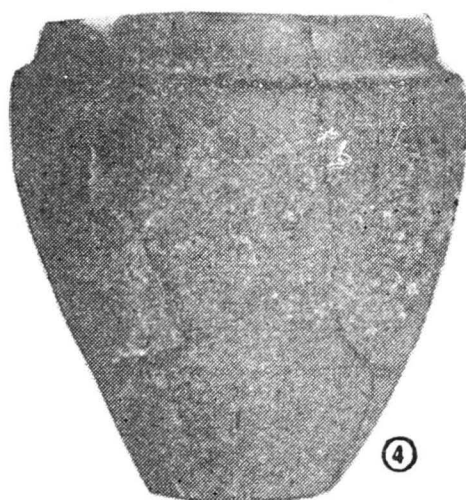
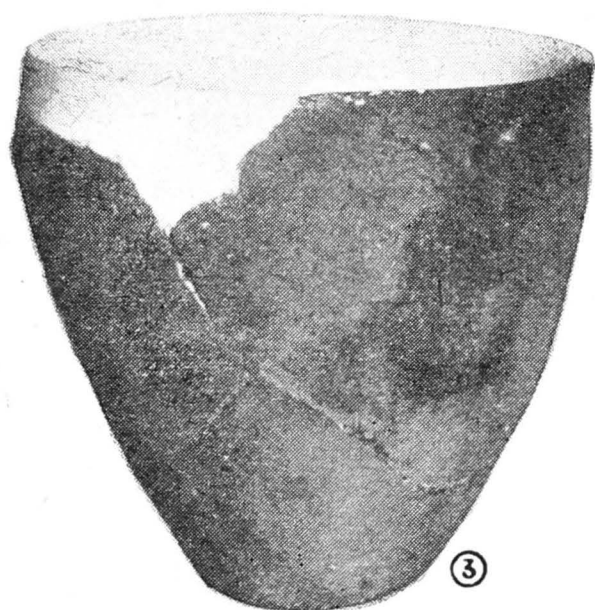
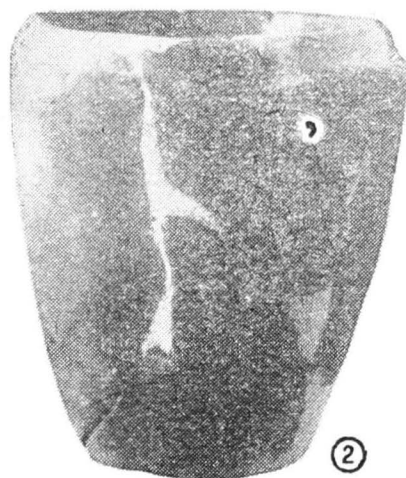
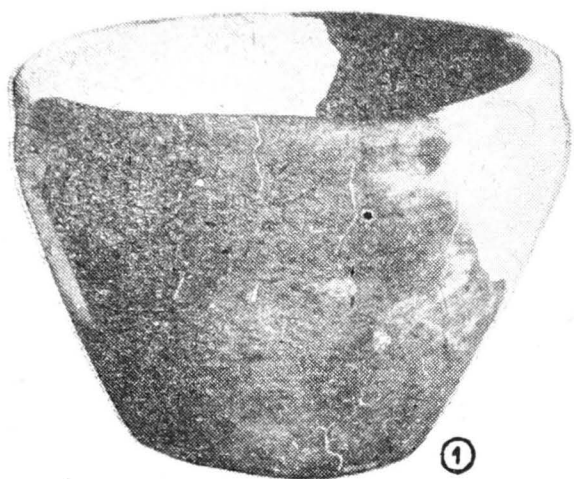

Fig. 27. Pahare de lut descoperite la Giulești-Sîrbi.

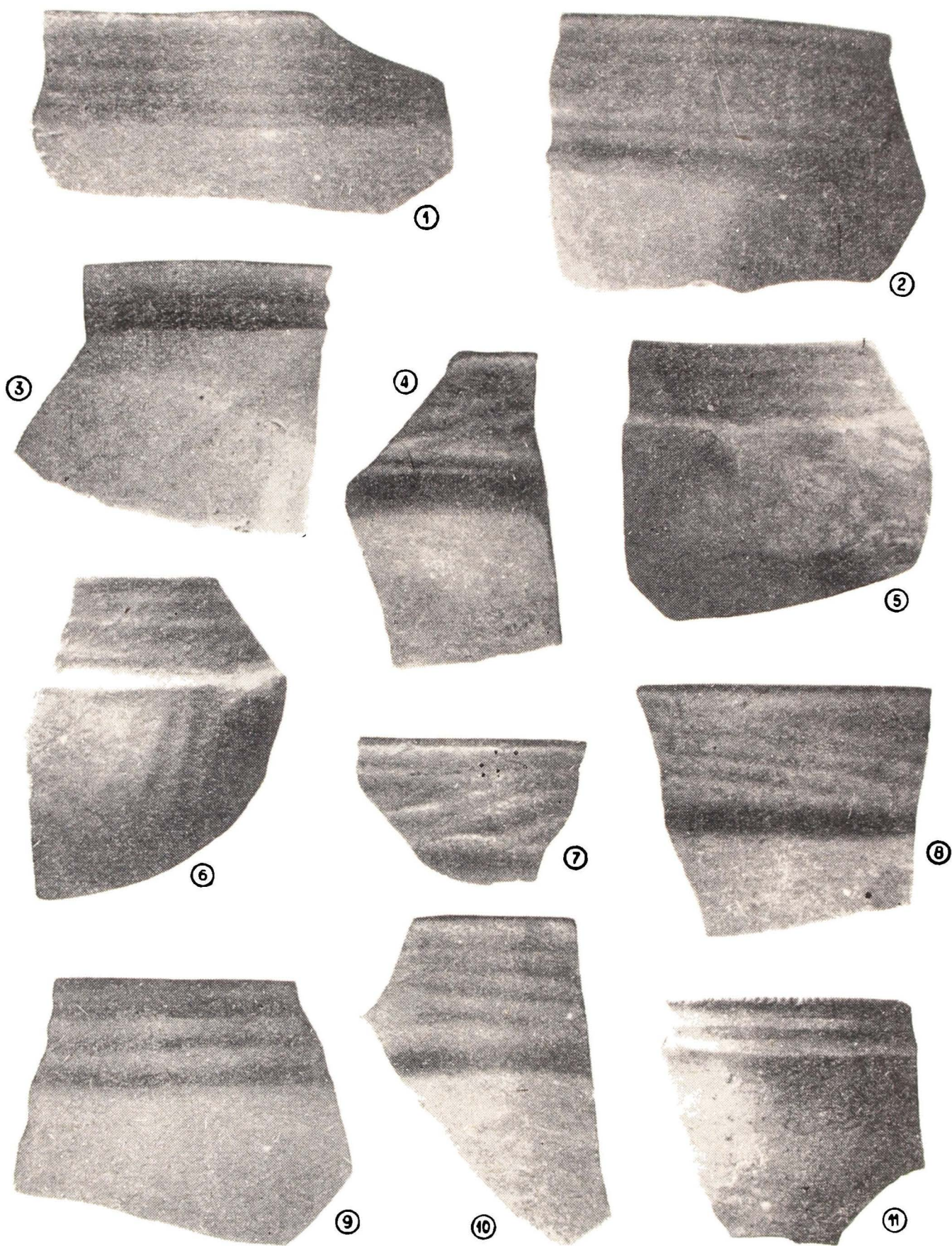

Fig. 28. *Fragmente ceramice cu decor plisat.*

sau rotunjiți. La aceste vase apare caracteristic și faptul că pereții sînt în regiunea de maximă arcuire mult îngroșați. După cîteva fragmente de funduri din categoria ceramicii cu decor incizat, se poate aprecia că ele erau relativ întinse și drepte, mai îngroșate pe margine și mai subțiate în regiunea de centru.

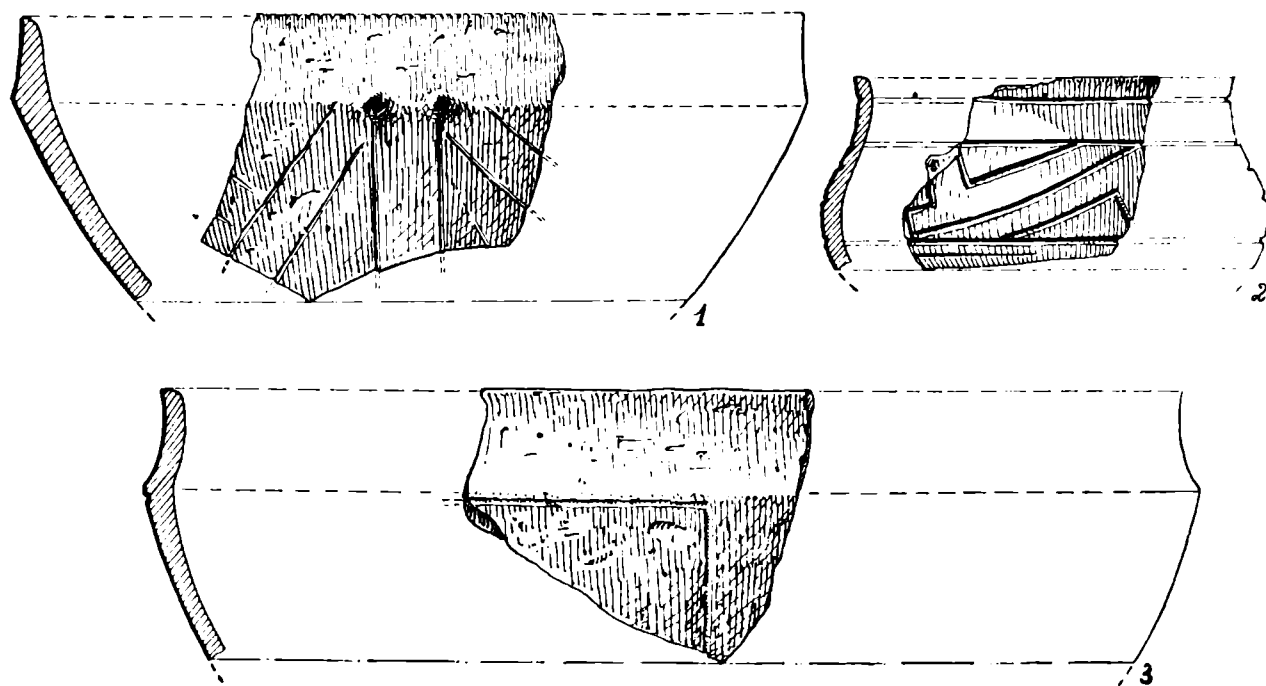

Fig. 29. *Fragmente de vase cu decor incizat.*

Se pare că în cadrul acestei categorii nu intervin în privința formelor elemente noi — tipurile de vase întîlnite constituind reproduceri după formele vaselor deja constatate în categoriile ceramice precedente. Ceea ce apare ca specific pentru ultima categorie este decorul incizat, de caracter spiralo-meandric.

În legătură cu acesta este de precizat că pe fragmentele ceramice de la Giulești-Sîrbi ornamentul spiralic apare mai puțin reprezentat prin raport cu ornamentele de caracter meandric. În majoritatea cazurilor se întîlnesc benzi de linii paralele orizontale, alte benzi — de linii paralele oblice, mai rar și linii verticale paralele și, în asociere cu toate acestea, sau ca urmare a dispoziției acestora pe suprafețele exterioare ale recipientelor, capete de meandri, triunghiulari scalene, unghiuri mici, dispuse la capetele unor linii incizate etc. De obicei, benzile de linii orizontale paralele sînt dispuse sub buza vaselor și pe gîtul acestora, precum și în zonele de maximă arcuire a pîntecelui (fig. 30 1, 2, 5). Liniile oblice paralele apar cu precădere pe pîntecelul recipientelor, fie pe jumătatea lor superioară, fie pe cea inferioară (fig. 30/1, 5, 6). Tot așa sînt dispuse și benzile de linii verticale (fig. 31/8).

În cîteva cazuri ornamentele incizate sînt asociate cu altele, realizate într-o tehnică diferită. Astfel, pe trei fragmente ceramice se observă că unele spații închise, create prin distribuția și combinația liniilor incizate, sînt lustruite încît ele capătă o culoare deosebită, care se detașează de restul fondului exterior al recipientelor (fig. 30/4, 31/5). Acest fel de ornamentare se cuvine să fie subliniat, deoarece ulterior el va apare — desigur

evoluat — caracteristic pentru o specie ceramică din cadrul culturii Gu-melnița. În fine, sînt de menționat și cîteva fragmente de vase aparținînd categoriei ceramice cu decor incizat, la care se observă că tot spații închise, obținute prin combinația liniilor incise, sînt umplute cu împun-sături (fig. 30/6).

Ornamentele incizate de caracter spiralic se pare că sînt reproduse numai pe pîntecele recipientelor. Ele constau din capeie de spirale, dar mai ales din spirale concentrice (fig. 30/7, 8, 10).

Ceramica descoperită în complexele neolitice de la Giulești-Sîrbi își găsește analogii multiple și clare în alte așezări ale culturii Boian, cum sînt cele cercetate pe teritoriul țării noastre, fie la Giulești (București), fie la Tangîru, fie la Traian (în așezarea de pe Dealul Viei). Pentru ceramica prezentată aici analogiile cele mai depline se regăsesc însă în materialele descoperite la București, în cartierul Giulești, pe un teren aflat lîngă șos. Giulești, în dreptul străzilor Atelierele Noi și Gorunului. Căci, în cadrul descoperirilor făcute aici au apărut toate elementele ce sînt specifice și pentru materialele de la Giulești-Sîrbi: cele patru categorii ceramice; în cadrul olăriei cu decor excizat — frecvența mare a triunghiurilor în jurul marginii vasului și a ornamentului „tablă de șah”; în cadrul ceramicii fine, frecvența deosebită a paharelor înalte tronconice¹⁾ etc. Cu materialele aflate în stratul Boian II (nivelele 1, 2 și 3) din așezarea de la Tangîru, descoperirile neolitice de la Giulești-Sîrbi prezintă de asemeni multe analogii, în deosebi în privința categoriei ceramicii cu decor excizat²⁾. După cum rezultă însă din rapoartele de săpături de la Tangîru și din alte studii cu referire la această stațiune, acolo nu a apărut pînă în prezent, precis și amplu documentată, categoria ceramicii fine cu decor incizat, de caracter spiralo-meandric, care există însă la Giulești și la Giulești-Sîrbi. Cît privește analogiile dintre ceramica neolitică de la Giulești-Sîrbi și cea din așezarea de la Traian-Dealul Viei, acestea sînt și mai restrînse³⁾, datorită faptului că în stațiunea din Moldova avem de fapt de-a face cu un aspect cultural deosebit de cel din cîmpia munteană. Stațiuni ca cele de la Aldeni, Giulești sau Giulești-Sîrbi aparțin culturii Boian, cîtă vreme așezarea de pe Dealul Viei aparține unui facies propriu culturii Precucuteni, în care elementele de caracter Boian nu constituie decît doar una din componentele ce au contribuit la geneza acestui facies⁴⁾.

Materialele neolitice găsite la Giulești-Sîrbi sînt îndeajuns de numeroase și de caracteristice încît să permită o încadrare cronologică și culturală cît se poate de sigură a complexelor în care ele au fost descoperite.

¹⁾ E. Comșa, „Săpăturile arheologice din sectorul Giulești”, „Studii și referate privind istoria Romîniei”, partea I-a, pp. 303—309 (cu fig.); id. „Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești...”, pp. 33—40 și fig. 1, 3, 5—6.

²⁾ D. Berciu, „Săpăturile arheologice de la Tangîru”, „Materiale”, V, fig. 2/11 de la p. 145, Id. „Săpăturile de la Tangîru și Petru Rareș”, „Materiale”, VI, fig. 3/1—6, de la p. 141.

³⁾ Avem în vedere tot analogiile ce se pot face cu ceramica excizată de la Traian — Dealul Viei, unde se întîlnesc de asemeni triunghiurile excizate, motivul „tablă de șah”, benzile excizate alternînd cu benzi cruțate, etc. (H. Dumitrescu, „Șantierul arheologic Traian”, S.C.I.V., V, 1—2, 1954, pp. 55—63 și pl. III; VI, 3—4, 1955, pp. 474—476.

⁴⁾ H. Dumitrescu, „Contribuții la problema originii Precucuteni”, p. 64 și urm.

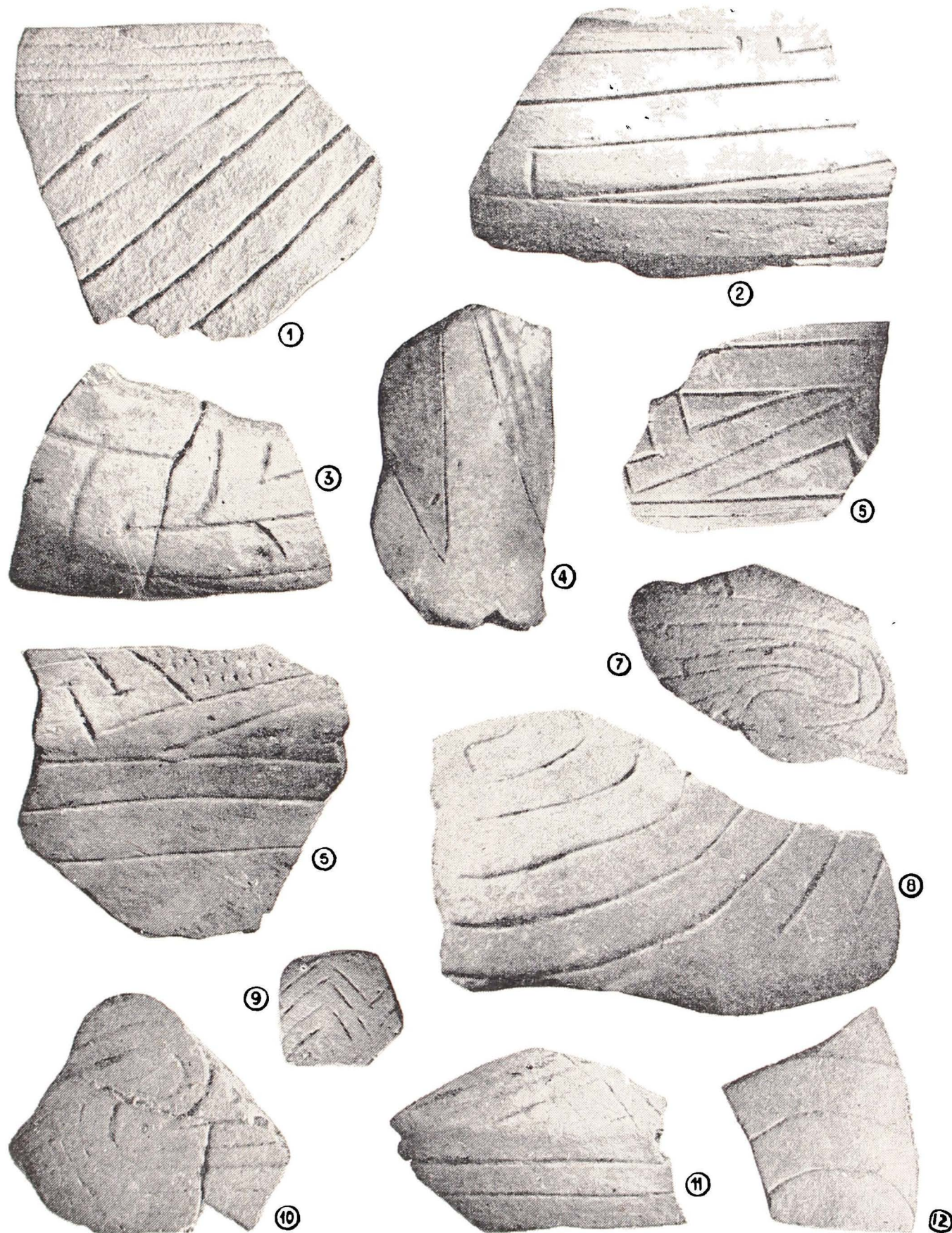

Fig. 30. Ceramică neolitică cu decor incizat descoperită la Giulești-Sîrbi
(1—7, în bordeiul nr. 1 ; 8—12, în bordeiul nr. 2).

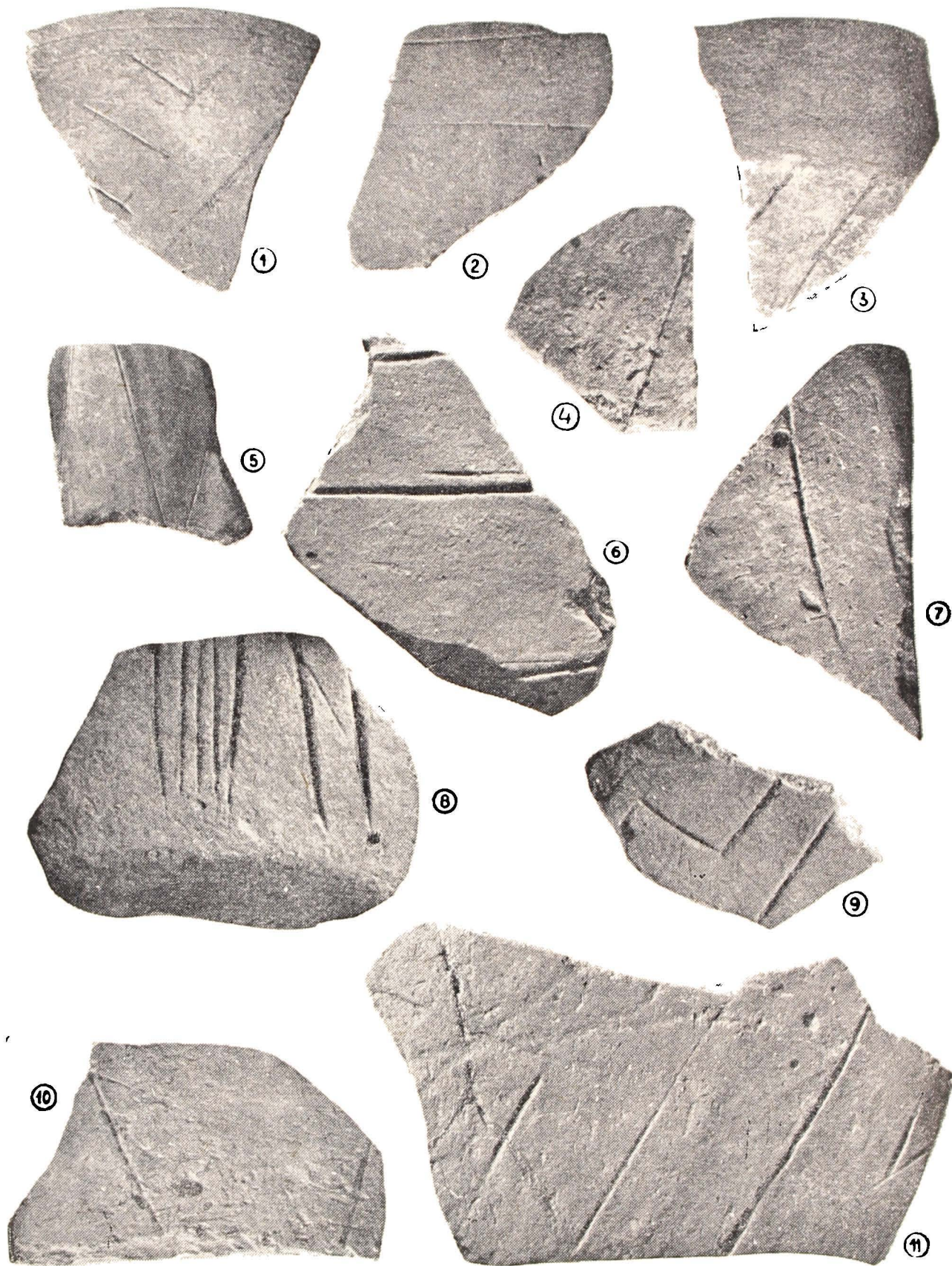

Fig. 31. *Fragmente ceramice cu decor incizat (1—6, din locuința nr. 3 ; 7—11 în complexul din caseta D₁).*

Aceasta este cu atât mai lesne cu puțință cu cât în literatura românească de specialitate din ultimii ani, Eugen Comșa în deosebi, dar și D. Berciu au consacrat cu privire la cultura Boian, studii și cercetări repetate și ample, de natură să contribuie în chip substanțial la lămurirea problemelor multiple și variate pe care le pune această cultură.

Ceramica neolitică de la Giulești-Sîrbi este într-un totu tipică pentru acea etapă din evoluția culturii Boian, pe care Eugen Comșa a denumit-o „faza Giulești“¹⁾, iar D. Berciu „etapa Boian II“²⁾.

Specifică acestei etape este mai ales olăria, în cadrul căreia se deosebesc două grupe ceramice: una de vase lucrate din pastă grosolană și alta de vase lucrate din pastă fină. Formele cele mai frecvente în faza Giulești (Boian II) arată a fi paharul tronconic (sau cupa) și castronul. Caracteristic este de asemenea și decorul: pe parcursul evoluției culturii Boian, în această fază apare pentru prima dată decorul excizat, care este și acum de caracter geometric, mai ales meandric dar și spiralic, predominând benzile de linii excizate și cruțate, motivul în formă de tablă de șah și triunghiurile, acestea din urmă folosite pe scară largă, cu precădere în jurul marginii vaselor. Către sfârșitul fazei Giulești se constată, la fel de caracteristică și o specie ceramică ornamentată prin linii incizate.

Cum toate elementele menționate mai sus, tipice pentru faza Giulești (Boian II), apar tot atât de caracteristice și pentru materialele descoperite în complexele neolitice de la Giulești-Sîrbi, rezultă că acestea din urmă trebuie încadrate în faza amintită a culturii Boian.

Dar, după cum este în deobște cunoscut, studiind evoluția fazei Giulești a culturii Boian, Eugen Comșa a deosebit pe parcursul acesteia două etape, denumite de el (după locul unde au fost precizate) etapa Greacă și etapa Aldeni³⁾. Acestea două sînt sesizate și incluse și în cronologia adoptată de D. Berciu, cu deosebirea că acum etapele își capătă denumirea de Boian II a (= Greacă) și Boian II b (= Aldeni)⁴⁾.

În deosebi în urma studiului materialului ceramic (unde evoluția și trăsăturile caracteristice ale unei culturi pot fi sesizate mai bine decît oricum), E. Comșa a stabilit că elementele specifice etapei Aldeni-Giulești (Boian II b) sînt următoarele:

În cadrul primei categorii ceramice formele cele mai răspîndite sînt vasele de tipul borcanelor cu corpul arcuit, castroanele largi, tăvile scunde și largi și strecurătorile. În ornamentare, menținîndu-se elementele caracteristice etapei Greacă, apare totodată ca specifică etapei Aldeni barbotina oragnizată.

În categoria de a doua (a vaselor cu decor excizat) sînt tipice — ca forme — vasele mari cu corpul bombat și cu gîtul cilindric, vasele-fructieră cu corpul larg și scund, avînd picior înalt, cu diametrul mare, capacele semisferice, suporturile paralelipipedice și măsuțele cu picio-

¹⁾ Eug. Comșa, l.c., p. 18.

²⁾ D. Berciu, l.c.

³⁾ Comșa, „Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești...“, p. 30.

⁴⁾ D. Berciu, „Contribuții la problemele neoliticului...“, p. 64. De notat însă că pe baza stratigrafiei de la Tangîru, D. Berciu sesisează trei etape în evoluția fazei Giulești (Boian II a = etapa Greacă, Boian II b = etapa Aldeni și Boian II c = etapa Giulești). E. Comșa nu a distins însă în sistemul său cronologic această din urmă etapă.

rușe. În privința decorului acestei categorii se face mențiunea că șanțuirile largi, mărginite de triunghiuri, întâlnite în etapa Greaca, se constată în etapa Aldeni foarte rar, în schimb însă folosindu-se acum pe scară largă șirurile de triunghiuri în jurul marginii vaselor, ca și decorul în forma tablei de șah.

Etapa Aldeni se individualizează ca atare și prin elementele specifice din cadrul categoriei vaselor lucrate din pastă fină, căci și aici, alături de forme mai dinainte cunoscute, apar acum castroanele cu sau fără picior, capacele conice și în deosebi paharele înalte tronconice, cu prag în jurul marginii, acestea din urmă constituind chiar forma de vas caracteristică etapei respective.

În fine, tot atât de caracteristică etapei Aldeni este și a patra categorie ceramică, necunoscută în etapa Greaca, aceea a vaselor lucrate din pastă fină, cu decor spiralic sau meandric incizat ¹⁾.

Materialele neolitice descoperite la Giulești-Sîrbi, confruntate cu precizările pe care Eugen Comșa le aduce cu privire la etapa Aldeni a fazei Boian-Giulești, duc către concluzia că în această etapă trebuiesc încadrate și ele. În adevăr, niciunul din elementele caracteristice etapei Aldeni-Giulești nu lipsește pe materialele din complexe neolitice aflate în malul lutăriei de lângă ruinele mănăstirii Chiajna. Cum a rezultat din prezentarea olăriei de aici — atât barbotina organizată, ca mod de ornamentare a vaselor de uz comun, cât și formele de vase cu decor excizat, precum și maniera de decor a acestor din urmă recipiente — cu șiruri de triunghiuri dispuse în jurul buzei sau cu ornamente de tipul tablei de șah — toate acestea au apărut în fiecare complex, bine reprezentate. Cît despre celelalte elemente specifice etapei Aldeni — frecvența paharelor înalte tronconice, cu prag în jurul marginii, sau ceramica fină cu decor incizat — ele au fost aflate în locuințele neolitice de la Giulești-Sîrbi, cum am arătat-o la locul potrivit, în cantitate impresionantă.

Încadrînd astfel — cu precizia posibilă în stadiul actual al documentării — materialele neolitice de la Giulești-Sîrbi în etapa Aldeni a fazei Giulești a culturii Boian (sau, potrivit cu sistemul cronologic elaborat de D. Berciu, în subetapa Boian II b), rămîne să mai precizăm doar sincronismele admise între locuirea de tip Boian-Giulești-Aldeni de la Giulești-Sîrbi și alte culturi neolitice de pe teritoriul țării noastre.

Descoperirea la Cernavoda, într-un nivel Hamangia a unor fragmente ceramice de tip Boian-Giulești ²⁾, precum și sesizarea în teren a altor înrîuriri între cele două culturi menționate ³⁾, a pus problema unui sincronism între ele. Dar cu privire la aceasta s-au exprimat păreri divergente. Eugen Comșa afirmă că „întreaga fază Giulești și cel puțin etapa de început a fazei Vidra pot fi considerate contemporane cu perioada de sfîrșit a culturii Hamangia“ ⁴⁾, în timp ce, dimpotrivă, D. Berciu afirmă că aceasta „este cronat“ ⁵⁾ și că etapa Boian II (faza Giulești) este sincronă cu faza

¹⁾ Comșa, op. cit., pp. 33—40.

²⁾ Seb. Morintz, D. Berciu și Petre Diaconu, „Șantierul arheologic Cernavoda“, S.C.I.V. VI, 1—2, 1955, pp. 152—154; E. Comșa, op. cit., p. 63.

³⁾ Eug. Comșa, „Săpături de salvare la Bogata și Boian“, „Materiale“, V, p. 121, D. Berciu, „Contribuții...“, p. 78, n. 1.

⁴⁾ Comșa, op. cit., p. 121.

⁵⁾ Berciu, op. cit., n. 2 de la p. 73.

Hamangia III ¹⁾). Pornind de la împrejurarea că o categorie ceramică proprie fazei Vădastra II se leagă tipologic de ceramica excizată de la începutul fazei Giulești, Eug. Comșa admite de asemeni o dezvoltare sincronă și între faza Giulești a culturii Boian și faza a doua de dezvoltare a culturii Vădastra ²⁾).

Astfel se rezolvă — pentru moment, măcar parțial — problema existenței paralele în timp și a diferitelor raporturi dintre purtătorii fazei Boian-Giulești și cei ai altor culturi neolitice de la noi — iar într-un atare context cultural, geografic și istoric situăm și locuirea de tip Boian-Giulești-Aldeni (Boian II b), cercetată pe terasa înaltă stângă a Dimboviței, în preajma ruinelor mănăstirii Chiajna.

Locuirea din epoca bronzului

Din prezentarea stratigrafiei de la Giulești-Sîrbi a rezultat că locuirea din epoca bronzului, de acolo, s-a caracterizat printr-o depunere de resturi materiale (fragmente ceramice mai ales, dar și chirpici, puține oase de animale și resturi de unelte), aflate în stratul de pământ cenușiu. Trebuie de asemeni menționat că resturile materiale proprii habitatului din epoca bronzului au caracterizat o depunere arheologică continuă, care s-a făcut prezentă în toate secțiunile și casetele deschise. Fragmentele ceramice, extrem de fărâmițate însă foarte abundente, par să indice o viață destul de intensă. Dar faptul că complexe propriu zise de locuire au fost găsite în săpătură atât de puține, poate să conducă spre concluzia că așezarea din epoca bronzului s-a aflat situată nu atât în zona de teren cercetată în 1958, ci în altă parte, însă foarte aproape, poate chiar în locul în care astăzi se găsește marea groapă a lutăriei ³⁾). Propriu zis, în cele șapte secțiuni și casete deschise au fost descoperite doar două gropi menajere, o vatră și un complex de chirpici, acesta din urmă însă, cu totul deranjat și sărac încât să nu poată fi interpretat ca resturile in situ ale unei locuințe.

Groapa menajeră nr. 1 a fost observată pe peretele surpat al lutăriei, la o depărtare de 50 m spre vest de groapa bordeiului neolitic nr. 1. Amenajarea profilului malului în această zonă a înlesnit constatarea că groapa din epoca bronzului pornea de la baza depunerii de pământ cenușiu și că, de la acest nivel adîncindu-se, ea perfora atât stratul de pământ cenușiu brun, cît și stratul de pământ castaniu, propriu locuirii neolitice, precum și solul loessoid, viu (fig. 32).

Dezvelirea și tratarea complexului acestuia s-a făcut printr-o casetă (B), adiacentă malului lutăriei. Din groapa menajeră, al cărui contur era în formă de clopot, s-a păstrat aproximativ jumătate. Dimensiunile porțiunii rămase au fost : adîncimea maximă (față de nivelul de la care pornea) — 1,70 m ; diametrul gurii — 1,18 m ; diametrul maxim — 1,86 m.

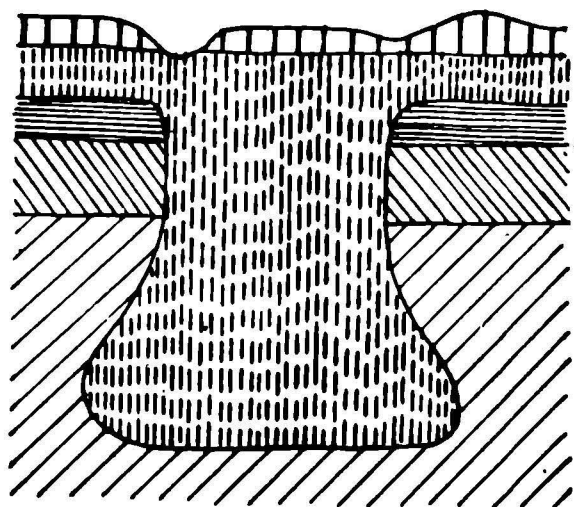
¹⁾ D. Berciu, op. cit., p. 78.

²⁾ Comșa, op. cit., p. 35, 43.

³⁾ În pereții lutăriei, precum și pe fundul gropii acesteia au fost găsite destul de multe fragmente ceramice Tei. Locuitorii comunelor Chiajna și Giulești-Sîrbi spuneau că, cu prilejul scoaterii lutului din carieră, au fost găsite „cânițe și oale mici cu două mânuși“. În proprietatea unui locuitor din Chiajna se mai afla în 1958, un vas Tei cu pîntecele globular, fund inelar și două torți supraînălțate cu proeminențe, reprodus în textul de față la fig. 44.

Prin raport cu dimensiunile mari ale complexului, în pământul său de umplură, resturile arheologice găsite au fost puține : câteva oase de animale (bovine), o fusaiolă și mai ales fragmente ceramice. Majoritatea acestora din urmă proveneau de la vase mari, decorate cu striuri obținute cu măturica ; alte fragmente proveneau de la vase de dimensiuni mici,

Giulești - Sîrbî 1958 *Profilul gropii din epoca bronzului*

- = *strat vegetal*
- = *pământ cenușiu*
- = *sol cenușiu brun*
- = *sol castaniu*
- = *sol galben lutos*

Fig. 32. Profilul gropii nr. 1
din epoca bronzului

fie decorate prin tehnica împunsăturilor succesive, fie doar lustruite puternic, așa cum au fost fragmentele din care s-a putut întregi parțial vasul din figura 47.

Groapa nr. 2 a fost constatată în caseta A, situația ei stratigrafică — întocmai ca aceea a gropii precedente — fiind bine observată pe profilul est-sudic al casei. În pământul de umplură a gropii (adîncă numai de 0,62 m, cu diametrul gurii de 0,37 m și cu diam. max. 0,59 m) nu s-au găsit decît foarte puține fragmente ceramice Tei.

Vatra din casea A a apărut la o adîncime de 0,48 m față de nivelul actual al solului, în cuprinsul stratului de pământ cenușiu, la baza acestuia. De formă ovală, avînd diametrul maxim de 0,96 m, vatra fusese amenajată direct pe pământ, printr-un strat gros de lutuală, bine fețuită și chiar lustruită, căpătînd în urma arderilor repetate și îndelungate o consistență și o duritate deosebite. Pe vatră au fost găsite mai

multe fragmente ceramice Tei, iar în preajma ei, într-o parte, resturile unui vas cu pîntece globular și cu două torți supraînălțate, spart pe loc, într-altă parte fiind constatat un complex de fragmente ceramice provenite de la un vas mare de provizii (fig. 33).

Cum nu există indici că vatra făcea parte dintr-un complex propriu zis de locuire (bordei sau colibă), se poate trage concluzia că ea se afla izolată, că purtătorii culturii Tei din așezare își făceau vetrele în afara locuințelor.

Resturile de chirpici din secțiunea IV au fost găsite în condiții stratigrafice identice cu cele ale vetrei, adică tot la adîncimea de 0,48 m față de nivelul actual și tot la baza stratului de pământ cenușiu. Nu este vorba de o depunere continuă și nici măcar de

zone de chirpici mai compacte. Cîteva resturi de chirpici sfărîmați și doar cîteva bulgări mai mari, totul răspîndit pe o suprafață de 5,40 m \times 2 m, în care au fost găsite și puține fragmente ceramice — la aceasta se reduce întreg complexul, care fiind situat la o depărtare de cca. 4 m față de vatră, nu poate fi pus în nemijlocită legătură cu aceasta. Pe de altă parte, starea

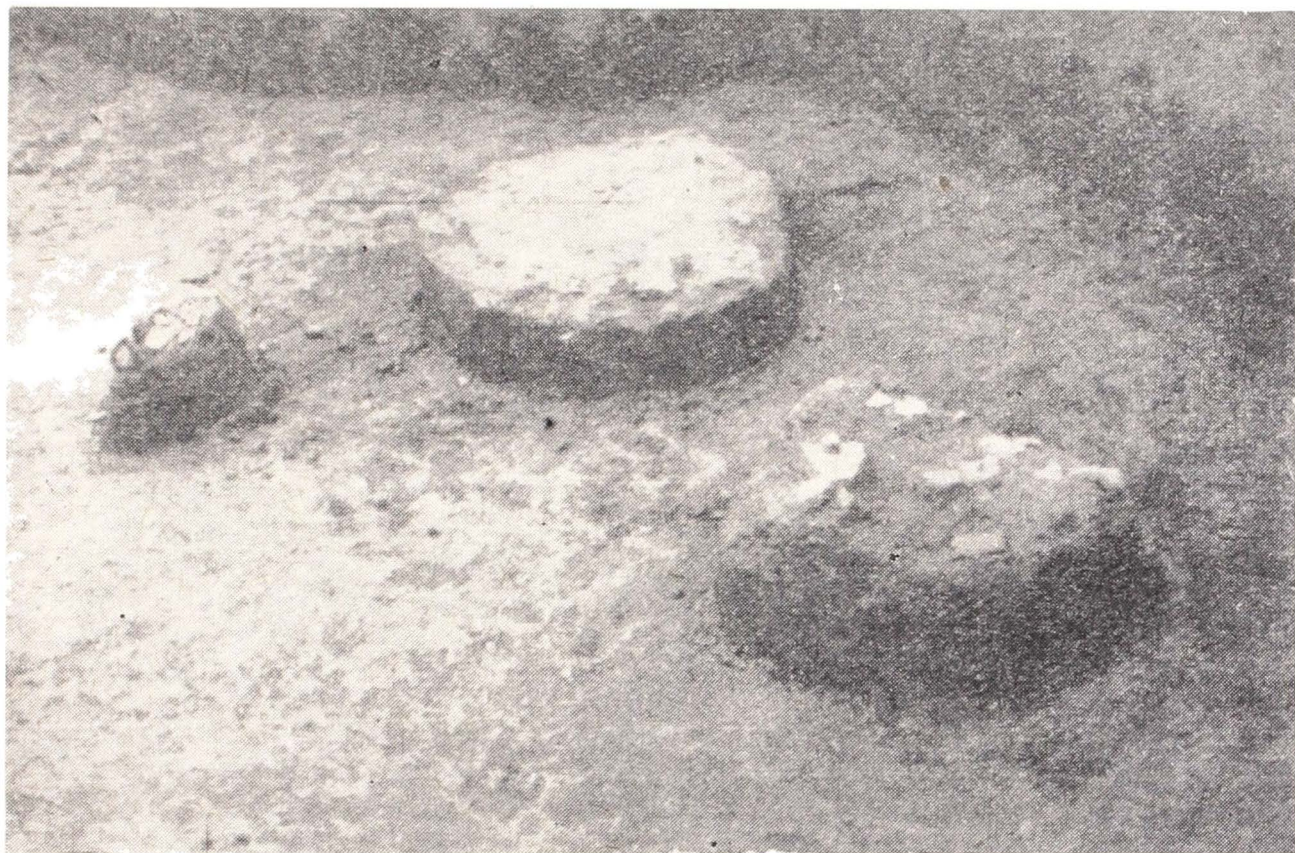

Fig. 33. Vatră și complexe ceramice din epoca bronzului, descoperite în caseta A.

puternic deranjată și împrăștiată a complexului de chirpici se opune categoric gîndului că în acest loc se va fi aflat o colibă de suprafață. Totuși, existența sa dovedește în același timp că tipul de locuință din așezarea Tei de la Giulești-Sîrbi trebuie să fi fost casa ridicată la suprafața solului și construită din schelet de pari și nuiele, pomostit cu lut.

Mai curînd decît prin complexe de locuire propriu zise, așezarea din epoca bronzului de la Giulești-Sîrbi poate fi definită în trăsăturile sale specifice prin analiza elementelor de inventar, măcar că acestea sînt, cantitativ, destul de restrînse.

Din repertoriul uneltelor de piatră sînt de menționat, în afara unui percutor sferoidal și a cîtorva așchii de silex, unele destul de masive, dar toate atipice (fig. 34/1—2), două lame de silex. Una, întreagă, prezintă de-a lungul părții dorsale o nervură mediană principală, din care se ramifică, la jumătatea uneltei și apoi și către unul din capete, alte două nervuri, în așa fel încît secțiunea lamei este, pe o porțiune, triunghiulară iar pe celelalte trapezoidală (fig. 34/5). Exemplarul de al doilea este de

fapt un fragment de lamă cu două nervuri dorsale, situate către marginile retușate prin întrebuințare ale uneltei, astfel încât secțiunea ei apare plată trapezoidală (fig. 34/6).

Trei fragmente de topoare de piatră caracterizează toate exemplare de dimensiuni mai reduse. Un fragment reproduce jumătatea cu ceafa

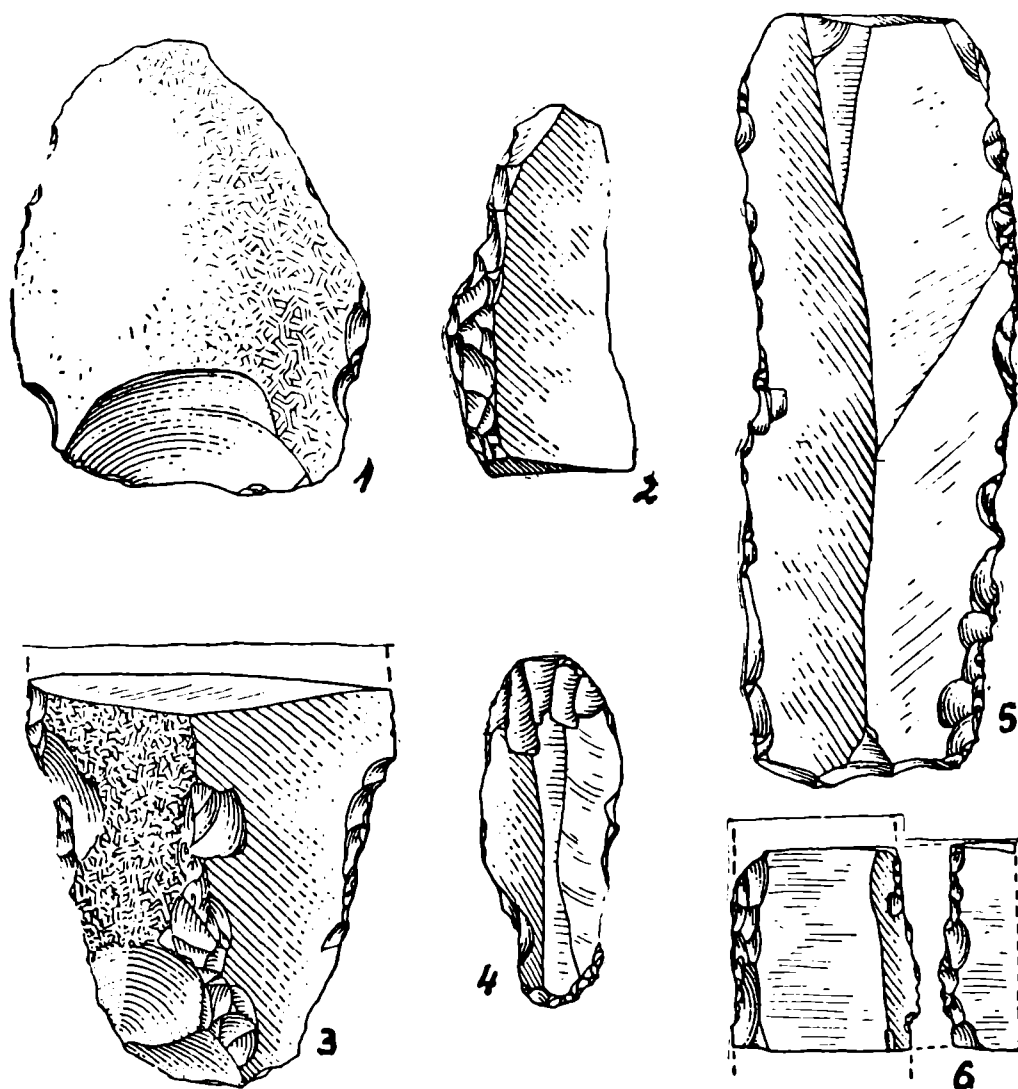

Fig. 34. Silexuri descoperite în așezarea Tei de la Giulești-Sîrbi.

uneltei și aparține unui topor cu gaură de înmănușare transversală, cu secțiunea rectangulară și cu ceafa groasă și dreaptă (fig. 35/1). Al doilea exemplar reproduce jumătatea inferioară a unui topor tot cu secțiunea rectangulară și cu gaură de înmănușare transversală, tăișul foarte puțin curbat putînd să fie astfel nu datorită unei realizări intenționate, ci cauzat de întrebuințarea uneltei (fig. 35/2). În sfîrșit, al treilea exemplar păstrează jumătatea cu ceafa — subțiată și rotunjită — a unui topor de piatră cu secțiunea plan-convexă (fig. 35/3).

Șapte fusaiole de lut ars, constituind o mărturie directă a practicării torsului în așezarea din epoca bronzului de la Giulești-Sîrbi, reproduc tipuri diferite, pentru toate existînd însă analogii perfecte în alte așezări ale culturii Tei. Căci atît tipul de fusaiolă tronconică dar nu complet perforată (fig. 36/5) sau fusaiola cu discul plat, perforat în centru (fig. 36/2), ca și prîsnelele bitronconice cu o jumătate mai înaltă, iar cu cealaltă mai

scundă dar adâncită concav (fig. 36/4) precum și fusaiola bitroconică aplatizată, ori cea reproducând roata cu butuc (fig. 36/7), toate au fost constatate fie în așezări Tei ca cele de la Bucureștii Noi și de pe malul lacului Tei ¹⁾ fie în stațiuni ca cele de pe dealul Piscului sau Cățelu Nou ²⁾.

În fine, o greutate de lut cu forma ogivală, cu secțiunea ovală, mai îngroșată la bază, mai subțiată spre vîrf și străpunsă în partea superioară de un orificiu circular (fig. 37), va fi fost folosită ori ca greutate pentru a ține întinse firele la războiul de țesut, ori ca greutate pentru scufundarea năvoadelor de pescuit. Oricum, una din aceste două îndeletniciri la care ne-am referit în legătură cu obiectul, trebuie presupusă.

Materialul ceramic, relativ bogat, însă într-atît de fără-mișat, încît, mai ales în legătură cu repertoriul formelor precizări vor fi greu de adus, este totuși suficient de caracteristic pentru a înlesni o încadrare culturală și cronologică a așezării Tei pe care o prezentăm, cît se poate de sigură.

Din punctul de vedere al tehnicii de lucru a pastei, pot fi deosebite în ceramica Tei de la Giulești-Sîrbi, patru categorii :

O primă categorie ceramică, în genere specifică culturii Tei — și putînd fi considerată aici ca o transmisiune din cultura Glina III — o constituie vasele de lut lucrate dintr-o pastă nisipoasă. Este vorba de recipiente de dimensiuni mari (în deobște vase de provizii), dar și de dimensiuni mijlocii (mai ales castroane), cu pereții groși sau relativ groși, pentru care s-au folosit ca materii degresante, nisip dar și pietriș

mărunt sfărîmat, în cantități atît de mari, încît, de foarte multe ori, lutul propriu zis nu are decît funcțiunea de liant. Din această cauză pereții recipientelor lucrate dintr-o asemenea pastă au atît structura interioară, cît și suprafețele exterioare de aspect net zgrunțuros, o altă caracteristică a categoriei vaselor lucrate din pastă nisipoasă constînd și în împrejurarea

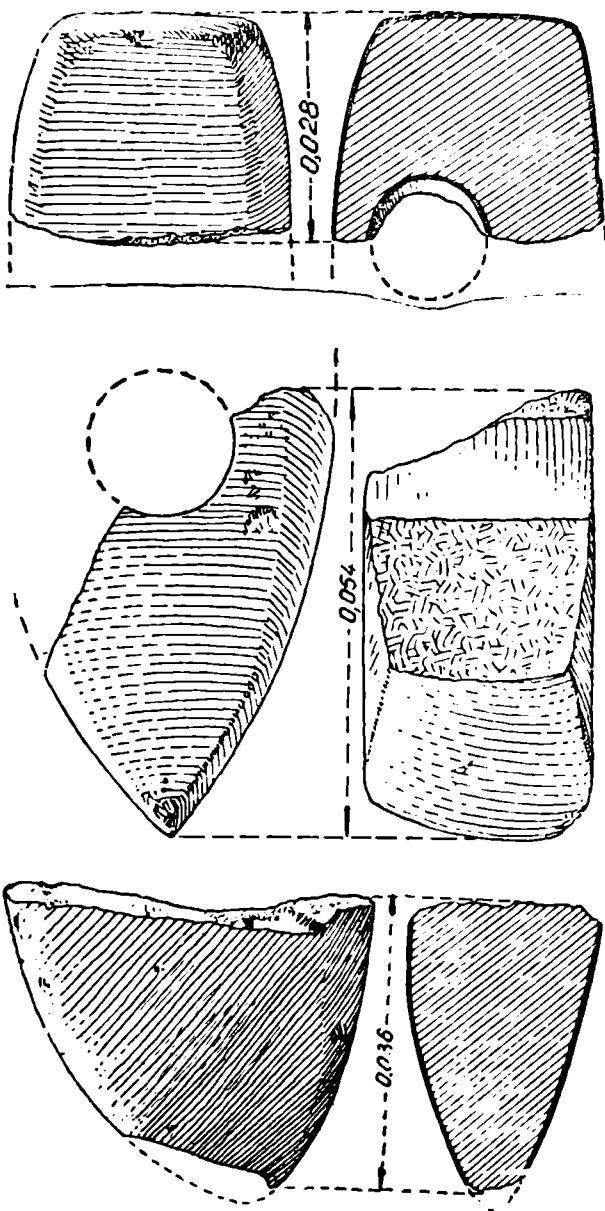

Fig. 35. Topoare fragmentare de piatră.
Cultura Tei.

¹⁾ Dinu V. Rosetti, „Civilizația tip București — Die Bukarester Kultur“ Buc., 1936, pl. X, 55.

²⁾ Exemplare similare descoperite cu prilejul cercetărilor din 1960 (Dealul Piscului) și 1961 (Cățelu Nou) se află în depozitul M.I.B.

că, prin comparație cu fragmente ceramice de dimensiuni identice, dar aparținând altor categorii, cele din pastă nisipoasă prezintă evident o greutate sporită.

O a doua categorie ceramică cuprinde și ea tot vase de dimensiuni mari, cu pereții groși, dar cu deosebirea că pasta acestor recipiente nu

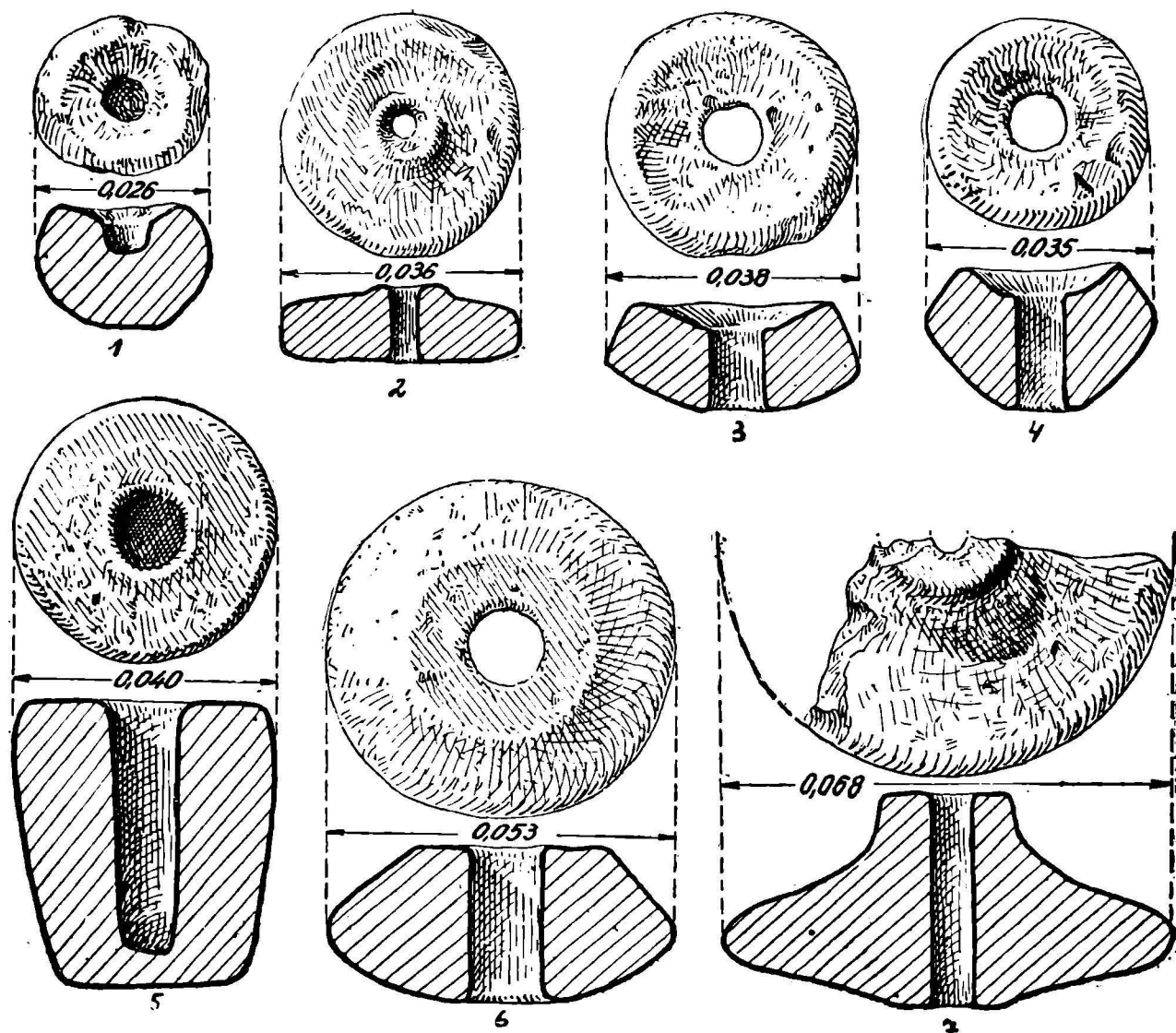

Fig. 36. Fusaiole de lut din așezarea Tei de la Giulești-Sirbi.

mai folosește ca materie degresantă, nisipul, ci cu precădere cioburi pisate, în amestec și cu pietriș mărunț sfărîmat. Ca și la prima categorie și aici lutul a fost bine frămîntat ; dacă însă, în spărtură, pereții recipientelor din categoria de a doua au o structură mai puțin omogenă, desigur aceasta trebuie pus pe seama faptului că degresanții sînt aici mai „grosolani“, mai puțin unitari în mărimea și compoziția lor. În legătură cu această de a doua categorie ceramică trebuie subliniată împrejurarea că vase lucrate dintr-o asemenea pastă, numită adesea și „poroasă“ nu sînt întîlnite în cultura Tei decît odată cu faza Fundeni, ele constatîndu-se (și înmulțindu-se chiar) și în faza Fundenii Doamnei. Trebuie de asemeni

menționat și faptul că o atare categorie de vase va fi foarte răspândită în prima epocă a fierului.

A treia categorie ceramică din așezarea Tei de la Giulești-Sîrbi, grupînd în genere vase de dimensiuni mijlocii, cu pereții groși sau relativ groși, apare ca o categorie intermediară între vasele lucrate din pastă nisipoasă și acelea lucrate din pastă cu cioburi pisate și pietriș mărunț, pe de o parte, și categoria vaselor din pastă fină, pe de altă parte. Căci la aceasta de a treia categorie au intrat în compoziția lutului, ca materii degresante, atît nisipul și pietrișul, cît și cioburile pisate ; însă proporția în care acestea au fost incluse în lut fiind mult prea redusă, iar calitatea lor fiind sensibil îmbunătățită (nisipul — foarte fin, cioburile și pietrișul — deosebit de mărunț sfărîmate), a rezultat o pastă într-atît de omogenă și de compactă, încît, prin aspectul și structura ei, aceasta se apropie vizibil de pasta fină a vaselor din categoria a patra.

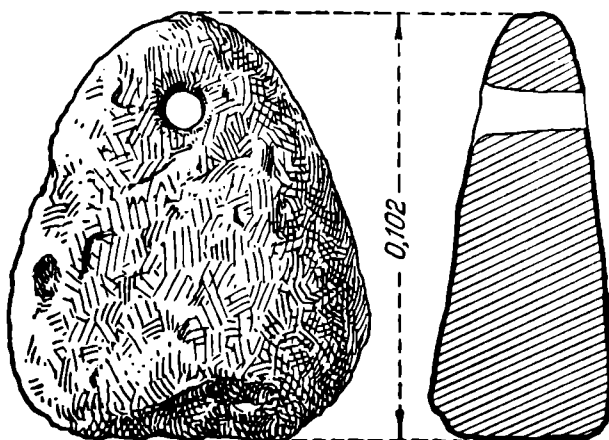

Fig. 37. Greutate de plasă din lut.

Categoria din urmă grupează numai recipiente de dimensiuni mici, cu pereții în deobște subțiri. Pasta acestor vase apare fină în structura și compoziția sa, deoarece din lut au fost îndepărtate orice fel de impurități, materiile degresante lipsind aproape cu totul (oricum pietrișul nu mai este de loc întilnit), în același timp și pasta, îndelung și complet frămîntată, ne reprezentînd niciodată bule de aer ori aglomerări de lut sau degresanți nedifuzăți.

În proporție covîrșitoare și indiferent de categorie, ceramica Tei de la Giulești-Sîrbi a fost bine arsă, căldura pătrunzînd uniform pereții recipientelor. Se pare că pentru primele trei categorii olarii din așezarea Tei preferau o ardere realizată în mediu oxidant, în timp ce pentru vasele de dimensiuni mici, lucrate din pastă fină, se obținea întotdeauna o ardere reducătoare, rezultînd recipientele de culoare neagră, atît de specifice culturii acesteia.

Din repertoriul formelor primei categorii nu pot fi precizate decît următoarele : a) fragmente din părțile superioare ale unor vase de provizii, de dimensiuni mari, cu gîtul înalt — în unele cazuri drept și cu buza evazată (fig. 38/1), în alte cazuri plecat spre interior și cu buza evazată (fig. 38/4). Mai mult decît probabil că este vorba de fragmente de vase mari cu corpul bombat și gît cilindric înalt, specifice pentru această categorie în toate fazele de evoluție a culturii Tei, cu excepția fazei Fundenii-Doamnei. b) Fragmente din părțile superioare ale unor recipiente de dimensiuni mijlocii, cu pereții destul de subțiri și la care umerii sînt înalți și ușor arcuiți, buza scundă fiind răsfrîntă în exterior. Sub buză — o toartă (sau două ?), cu secțiunea plată (fig. 38/2). c) Fragmente din părțile superioare ale unor vase cu pereții relativ groși, cu umerii înalți și plecați spre interior, cu buza scundă, ușor evazată și teșită în interior (fig. 39/1). d) Fragment din partea superioară a unui vas cu pereții destul de groși, cu

umărul plecat oblic spre interior și cu marginea înaltă, evazată (fig. 38/3). e) Castroane. Unele, de dimensiuni mari, întinse și adânci, aveau pîntecele arcuit, gîtul înalt și răsfrînt oblic în afară, iar buza teșită orizontal și puțin îngroșată în exterior (fig. 38/6). Altele, de asemeni adânci și întinse, au profilul tronconic, cu pîntecele mai mult sau mai puțin arcuit în interior,

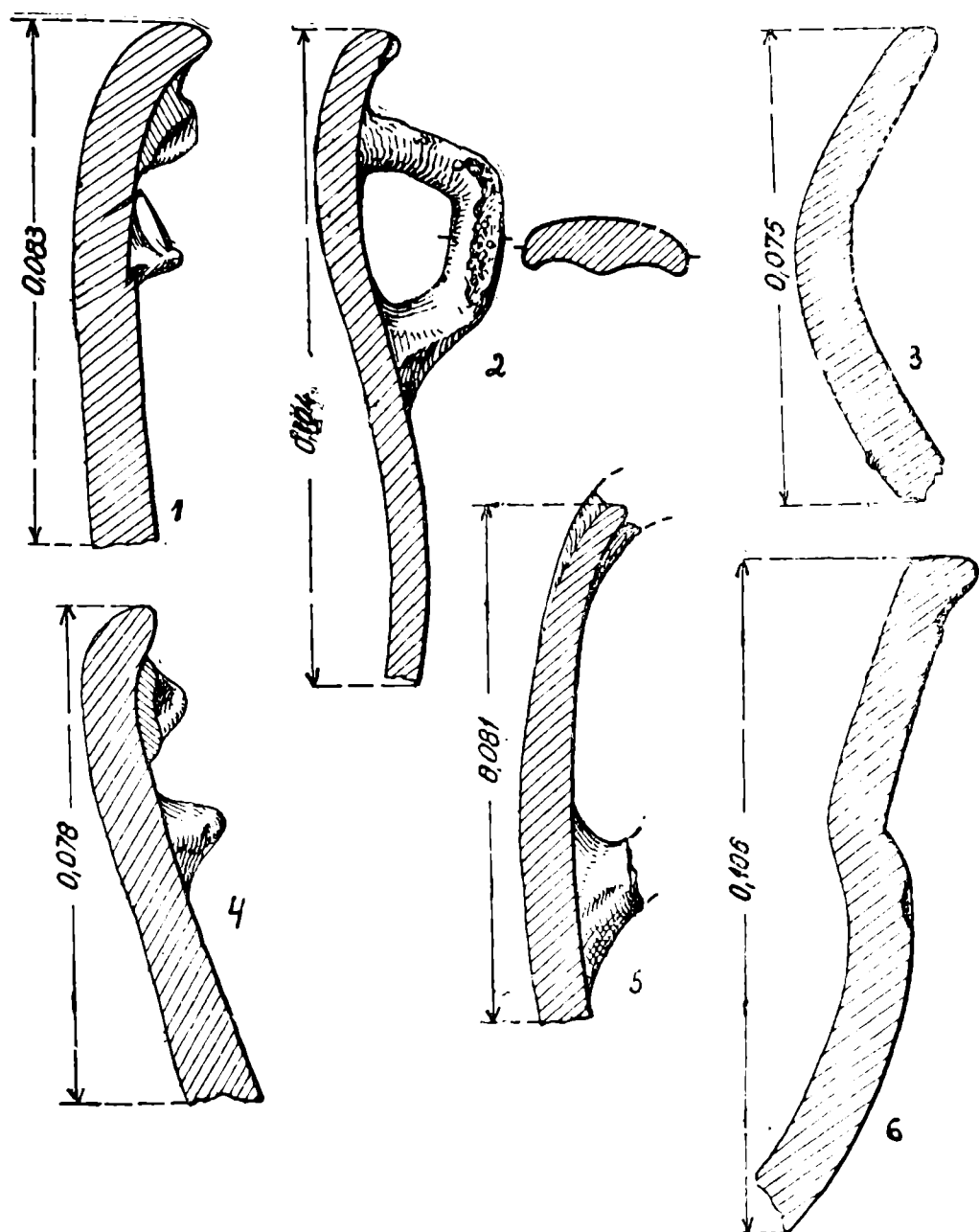

Fig. 38. Profile de vase din epoca bronzului. Cultura Tei.

către fund. Buza face corp comun cu restul recipientului, uneori fiind teșită orizontal, altele oblic în interior, iar în unele cazuri foarte puțin profilată în exterior (fig. 39/2—5). f) Fragment de vas de dimensiuni mijlocii, cu pîntecele puternic arcuit și cu gîtul plecat spre interior (fig. 40/2).

În a doua categorie ceramică — cea a vaselor lucrate din pastă cu cioburi pisate și pietriș sfărîmat — se încadrează numai recipiente de dimensiuni mari, cu pereții groși. În așezarea Tei de la Giulești-Sîrbi această categorie este, numeric, foarte slab reprezentată. În afara unor

fragmente din pîntecele sau din fundurile unor vase, cu privire la repertoriul formelor cuprinse în această categorie nu putem vorbi decît de părțile superioare fragmentare ale unor vase mari, unele dintre acestea cu umerii și gîturile drepte — buzele recipientelor făcînd corp comun cu restul vasului, fiind și ele uneori teșite orizontal, de cele mai multe ori

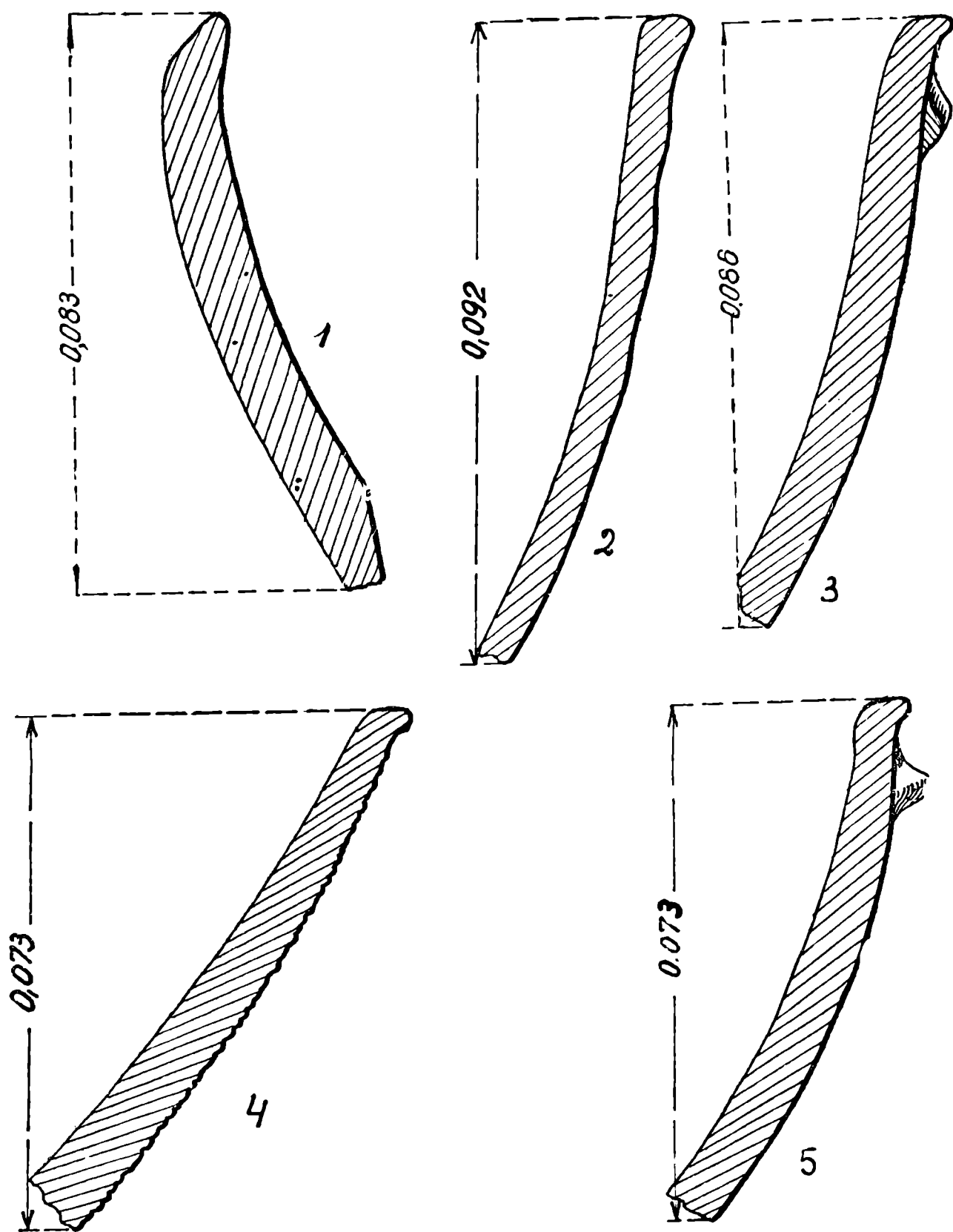

Fig. 39. Profile de vase. Cultura Tei.

teșite oblic în interior, iar câteodată terminate arcuit (fig. 40/3, 7). Alte vase din această categorie au umerii plecați spre interior, gîtul scund, iar buza relativ înaltă și evazată, teșită oblic în afară (fig. 40/5).

Din a treia categorie ceramică au putut fi reconstituite și precizate următoarele forme de vase : a) recipiente de dimensiuni mijlocii, cu pereții subțiri sau relativ subțiri, cu corpul puțin arcuit sau bitronconic. Buza acestor vase se desprinde organic și este ori teșită, ori puțin subțiată (fig. 40/6). b) Vase cu corpul întins, cu pereții părții superioare a pîntecelui arcuiți și cu o margine cilindrică, relativ înaltă. O toartă (sau două ?) era dispusă pe umerii recipientelor (fig. 40/4). c) Forma cea mai răspîndită în cadrul acestei categorii este vasul de dimensiuni mijlocii cu pîntece globular, cu fundul cel mai adesea inelar, cu marginea relativ înaltă și plecată spre interior sau cilindrică și cu două torți supraînălțate, care se desprind din buză și coboară pe pîntece, de regulă în zona de maximă lărgime a acestuia (fig. 41—44). d) Un pahar mic, fragmentar, cu profil tronconic, ușor arcuit și cu fundul adîncit concav (fig. 45/1) și e) un căpăcel rombic, de asemeni fragmentar (fig. 45/2), constituie, în fine, ultimele forme de recipiente aparținînd acestei categorii.

Cel mai slab reprezentată sub raport numeric, este categoria vaselor de culoare neagră, lucrate din pastă fină. În repertoriul formelor acestei categorii nu se încadrează decît ceștile cu o toartă și un vas cu două torți supraînălțate. Se pare, pe baza celor șapte fragmente de cești, că ele reproduc doar un singur tip de asemenea recipient : ceașca cu gîtul înalt, cilindric, cu pîntecele arcuit, cu fundul aplatizat și cu o toartă din bandă lată, care se desprinde din buză și coboară pe partea superioară a pîntecelui (fig. 46). Vasul cu două torți supraînălțate reproduce un tip, pînă acum neîntîlnit în așezările culturii Tei. Este vorba despre un vas de dimensiuni mai degrabă mijlocii, cu fund inelar, cu pîntece bine reliefat, a cărui parte inferioară se înalță din spre fund pronunțat oblic în exterior, partea superioară fiind arcuită spre interior, cu gîtul relativ înalt și el ușor arcuit, terminat cu o buză puțin evazată și subțiată. În dreptul celor două torți buza se înalță formînd două șaibe, din al căror cîmp exterior se desfac torțile care coboară, arcuit și lățindu-se, pe linia de maximă lărgire a pîntecelui. (Fig. 47).

În afara formelor de vase care au putut fi parțial reconstituite și precizate aici, trebuie subliniată și prezența unui număr de torți fragmentare, supraînălțate, de regulă puternic arcuite dar uneori și unghiulare, cu secțiunea ovală, plan convexă sau triunghiulară și prevăzute pe linia de maximă arcuire sau de îmbinare a celor două membre frînte, fie cu creste dispuse de-a latul torților (fig. 48/2, 49/2), fie cu proeminențe conice (fig. 48/1), fie cu proeminențe rectangulare (fig. 48/3), cu pastilă circulară (fig. 49/1), sau cu buton cilindric masiv (fig. 49/3). Astfel de torți sînt comune în deosebi celei de a treia categorii ceramice, nu au apărut niciodată pe recipientele din prima și din cea de a doua categorie, iar în cadrul vaselor lucrate din pastă fină, numai într-un singur caz (vasul descoperit întîmplător de un locuitor din Giulești-Sîrbi și reprodus în textul de față la fig. 44) are torțile supraînălțate prevăzute cu mici proeminențe.

Prin comparație cu întreaga cantitate de fragmente de vase descoperite în depunerea Tei din stațiune, ceramica ornamentată ocupă un loc cu totul redus.

Categoriei vaselor de dimensiuni mari și mijlocii, lucrate din pastă nisipoasă îi este specifică (și numai ei) ornamentarea „cu măturica“. Din analiza fragmentelor ceramice cu un astfel de decor, rezultă că în majoritatea covârșitoare a cazurilor, suprafața încă neuscată a recipientelor era brăzdată prin petrecerea unei măturii, cu striiațiuni de regulă oblice, dispuse însă întâmplător, fără a se urmări așadar o regularitate sau o simetrie a liniilor striate (fig. 50/2). Pe unele fragmente ceramice se observă

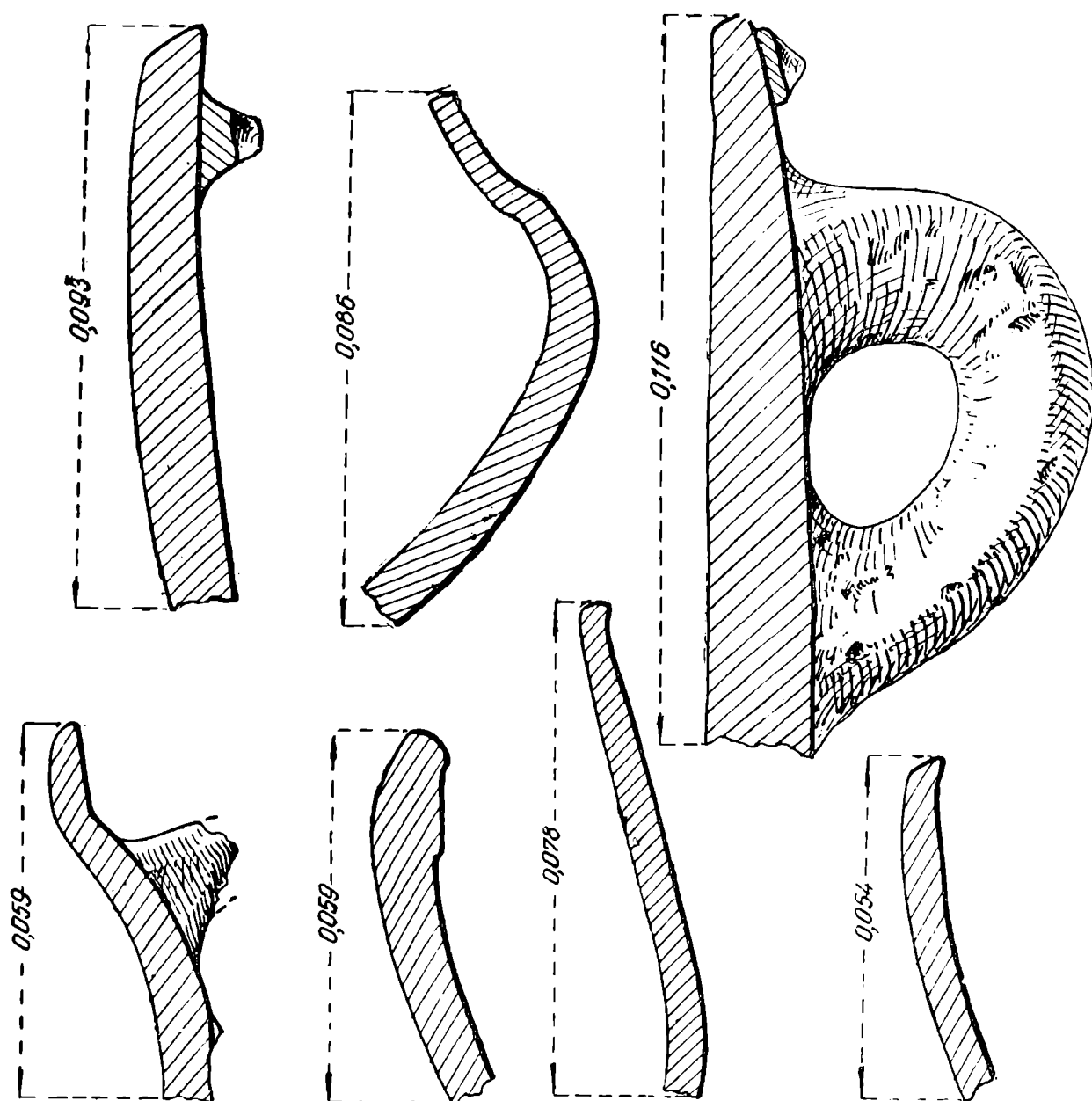

Fig. 40. Profile de vase din epoca bronzului.

însă că striiațiunile au fost dispuse „organizat“, realizându-se benzi de linii striate întretăiate, astfel rezultând un ornament la care se constată o oarecare tendință de regularitate (fig. 50/1).

Primei categorii, dar deopotrivă și celei de a doua, iar într-o redusă măsură și celei de a treia categorii ceramice le sînt comune ornamentele realizate prin aplicațiuni plastice pe suprafețele exterioare ale recipientelor.

lor. Pentru vasele din pastă nisipoasă și pentru cele lucrate din pastă cu cioburi și pietriș apare în deosebi ca specific brîul orizontal alveolat dispus în exterior, sub buză (fig. 51/1—6). Pe două fragmente ceramice din a doua categorie se observă și brîuri alveolate unghiulare, aplicate pe umerii

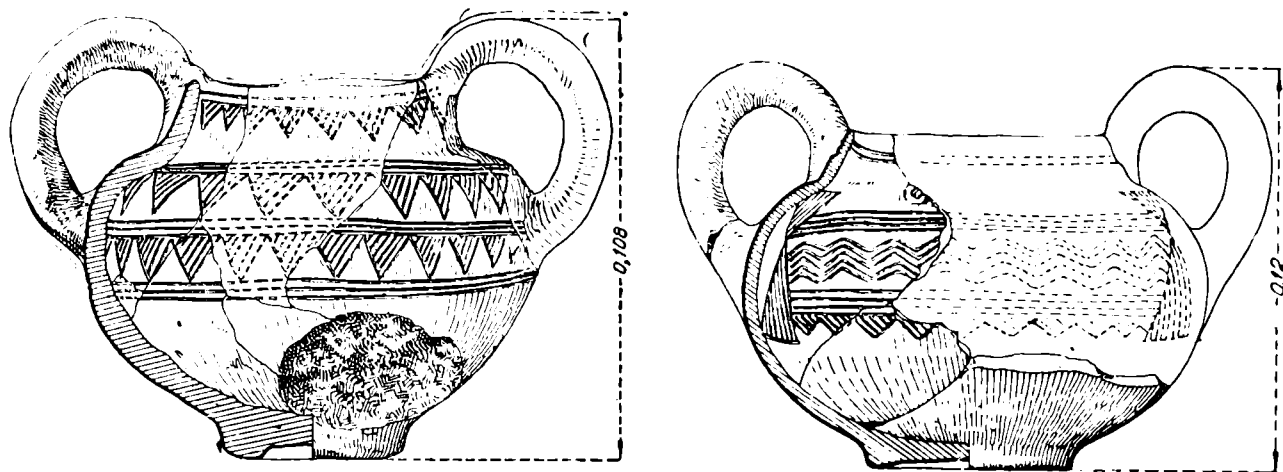

Fig. 41—42. Vase cu două torți supraînălțate descoperite în așezarea Tei de la Giulești-Sirbi.

Fig. 43. Vas de lut. Cultura Tei — faza Fundeni.

recipientelor, pornind de sub brîul orizontal (fig. 51/3). La vasele mari din pastă nisipoasă se constată în repetate cazuri cum brîurile alveolate orizontale sînt asociate cu creste alungite, triunghiulare în secțiune, dispuse tot orizontal pe umerii recipientelor, sub brîuri. Este posibil că crestele acestea

nu aveau numai un rol ornamental, ci și unul funcțional — acela de susținere a vasului atunci cînd era prins în mîini. Pe vasele din a treia categorie ceramică, briurile orizontale, alveolate dar și crestate, apar dispuse pe umerii recipientelor, chiar în zona de întîlnire a umărului cu gîtul (fig. 52/1—2). Briie alveolate apar, în fine, dispuse chiar pe buza vaselor din prima categorie.

Briie orizontale simple (fără să fie alveolate sau crestate) apar de asemeni, pe vasele celei de a treia categorii și sînt dispuse în exterior, fie imediat sub buză (fig. 52/3), fie pe umăr (fig. 52/4).

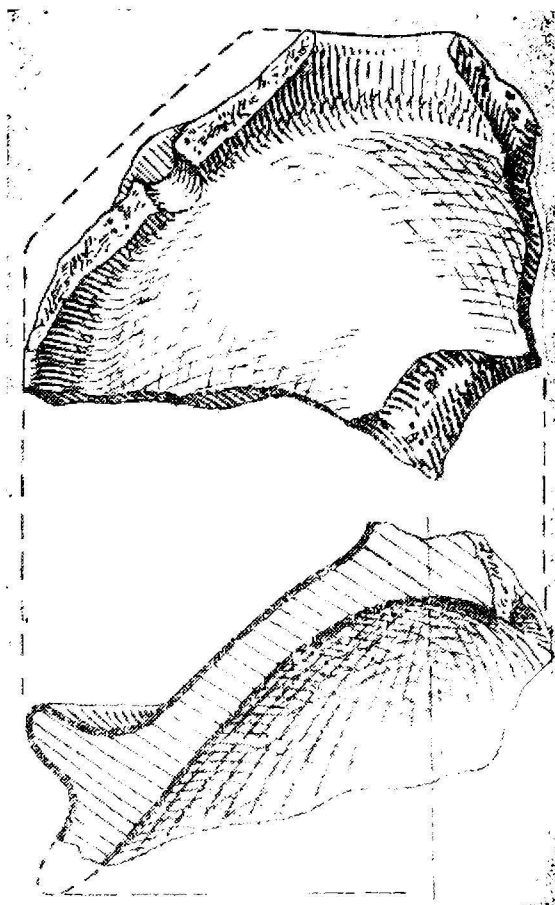
Un alt ornament, comun tot primelor trei categorii ceramice, îl constituie șirul orizontal de impresiuni sau adîncituri circulare ori ovale, triunghiulare sau semiovale alungite (fig. 53/1—9), obținute prin imprimarea în pasta moale a vasului a unui instrument cu capătul circular, triunghiular sau oval. În genere, un astfel de ornament apare dispus sub buza recipientelor (fig. 53/1, 3—4, 7—9), dar sînt și cazuri cînd el este constatat și pe umerii acestora (fig. 53/5—6).

Fig. 44. Vas din epoca bronzului descoperit la Giulești-Sirbi.

Fig. 45. Pahar de lut (1) și capac fragmentar (2), Cultura Tei — faza Fundeni.

Un șir orizontal de creștături pe buză a fost constatat doar pe două fragmente provenind de la un recipient din pastă nisipoasă (fig. 54/1).

Specific categoriei vaselor lucrate din pastă nisipoasă și totodată caracteristic culturii Tei, este ornamentul compus dintr-un cerc adâncit în pasta moale a vasului și prevăzut în centru cu umbo (fig. 54/2,4).

Un singur fragment ceramic (parte din pîntecele unui vas din a treia categorie) era ornamentat cu „coaste” dispuse vertical și paralele (fig. 54/3).

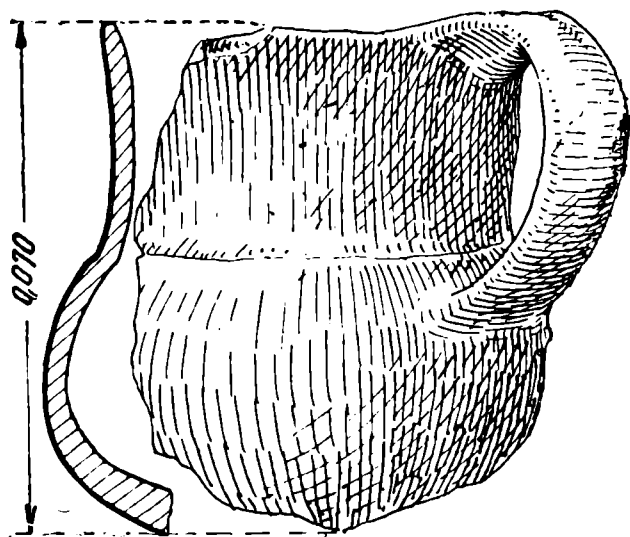

Fig. 46. Ceașcă fragmentară din lut.

Ornamentele obținute prin incizii, incizii cu împunsături sau împunsături succesive sînt cel mai adesea constatate pe vasele din a treia categorie ceramică, dar în puține cazuri și pe recipientele categoriei de a patra. Pe vasele lucrate din pastă nisipoasă sau din pastă cu cioburi și pietriș astfel de ornamente nu se întîlnesc. (În legătură cu precizările acestea, trebuie subliniat faptul că în timp ce pe ceramica culturii Tei din fazele Tei și „La Stejar” ornamentele obținute prin incizii cu împunsături sau împunsături succesive apar în deosebi pe vasele de culoare neagră, lucrate din pastă fină, în ceramica Tei de la Giulești-Sîrbi astfel de orna-

mente se întîlnesc cu precădere nu în cadrul unei atari categorii ceramice).

Decorul obținut prin linii incizate este cel mai frecvent. Motivele decorative redat prin diferitele combinații ale inciziilor sînt triunghiurile echilaterale sau alungite, hașurate (fig. 55/4,8), romburile înlanțuite vertical și încadrate de linii verticale (fig. 55/1), șiruri paralele de romburi înlanțuite orizontal, fiecare șir fiind legat de celălalt prin linii verticale care unesc capetele romburilor de deasupra cu cele de dedesubt (fig. 55/2); capete de meandri trași din vîrfurile unor triunghiuri și realizate prin benzi de linii incise, cu cîmpul interior hașurat oblic (fig. 55/3), benzi de linii în zig-zag (fig. 56/7) și dreptunghiuri hașurate cu linii verticale și orizontale care se întretaie (fig. 55/5).

Ornamentele realizate prin incizie cu împunsături redau în genere cam tot aceleași motive: triunghiurile cu vîrfurile sau cu bazele unite, benzi de linii paralele, orizontale sau în zig-zag, cercuri concentrice, creînd un cîmp interior pe care apar dispuse triunghiuri cu vîrfurile înăuntru, etc. (fig. 56/4; 43). În plus, se realizau prin tehnica inciziei cu împunsături ornamente meandrice (fig. 56/5). Prin împunsături succesive au fost obținute ornamente de triunghiuri hașurate, linii orizontale etc. (fig. 56/1, 3, 6).

În genere, decorul obținut prin linii incizate, prin incizii cu împunsături sau prin tehnica împunsăturilor succesive, era dispus pe recipientele Tei de la Giulești-Sîrbi, sub buză, pe pîntece și pe umeri. Fundurile propriu zise ale vaselor nu apar ornamentate. Se constată însă, ca un fapt specific, ornamentarea torților (fig. 55/1, 6; 56/2, 10).

În foarte puține cazuri se observă că ornamentele executate prin incizie sau în tehnica împunsăturilor au fost încrustate cu o materie făinoasă albă. Nu este însă exclus ca încrustația să fi fost mai larg folosită, dar să fi dispărut din pricina acidității solului.

Pentru materialele din epoca bronzului descoperite la Giulești-Sîrbi, analogii nu se pot găsi prea multe, deoarece așezările culturii Tei de pe teritoriul Munteniei, cercetate pînă acum, sînt numerice, restrînse.

Dintre antichitățile Tei recoltate de pe teritoriul actual al orașului București, în urma săpăturilor întreprinse de Dinu V. Rosetti, numai acelea

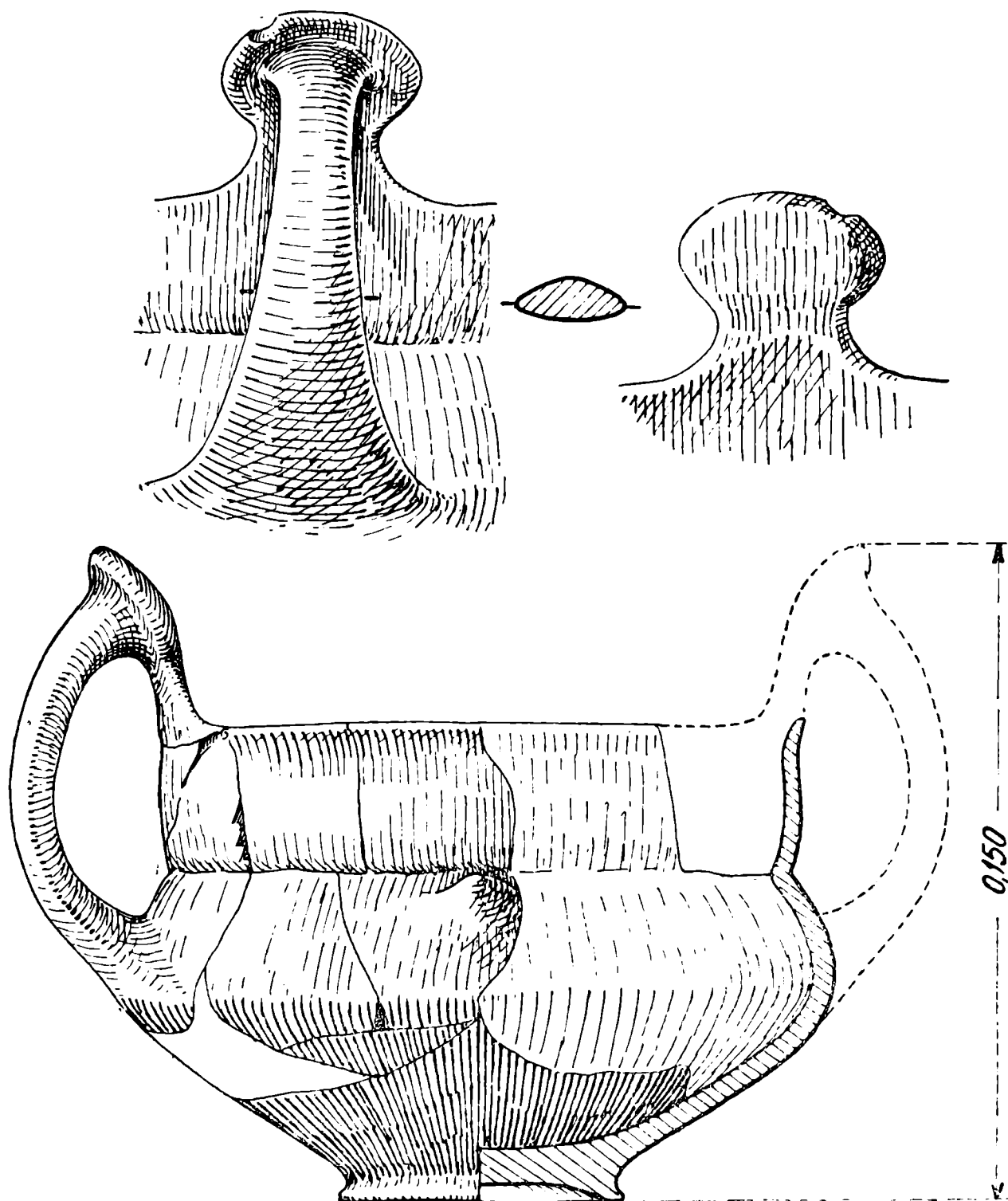

Fig. 47. Vas din epoca bronzului descoperit la Giulești-Sîrbi.

descoperite la Fundeni prezintă analogii multiple, variate și clare cu ceramica de la Giulești-Sîrbi. Căci la Fundeni, întocmai ca în stațiunea din preajma ruinelor mănăstirii Chiajna, au apărut vasele cu două torți supra-

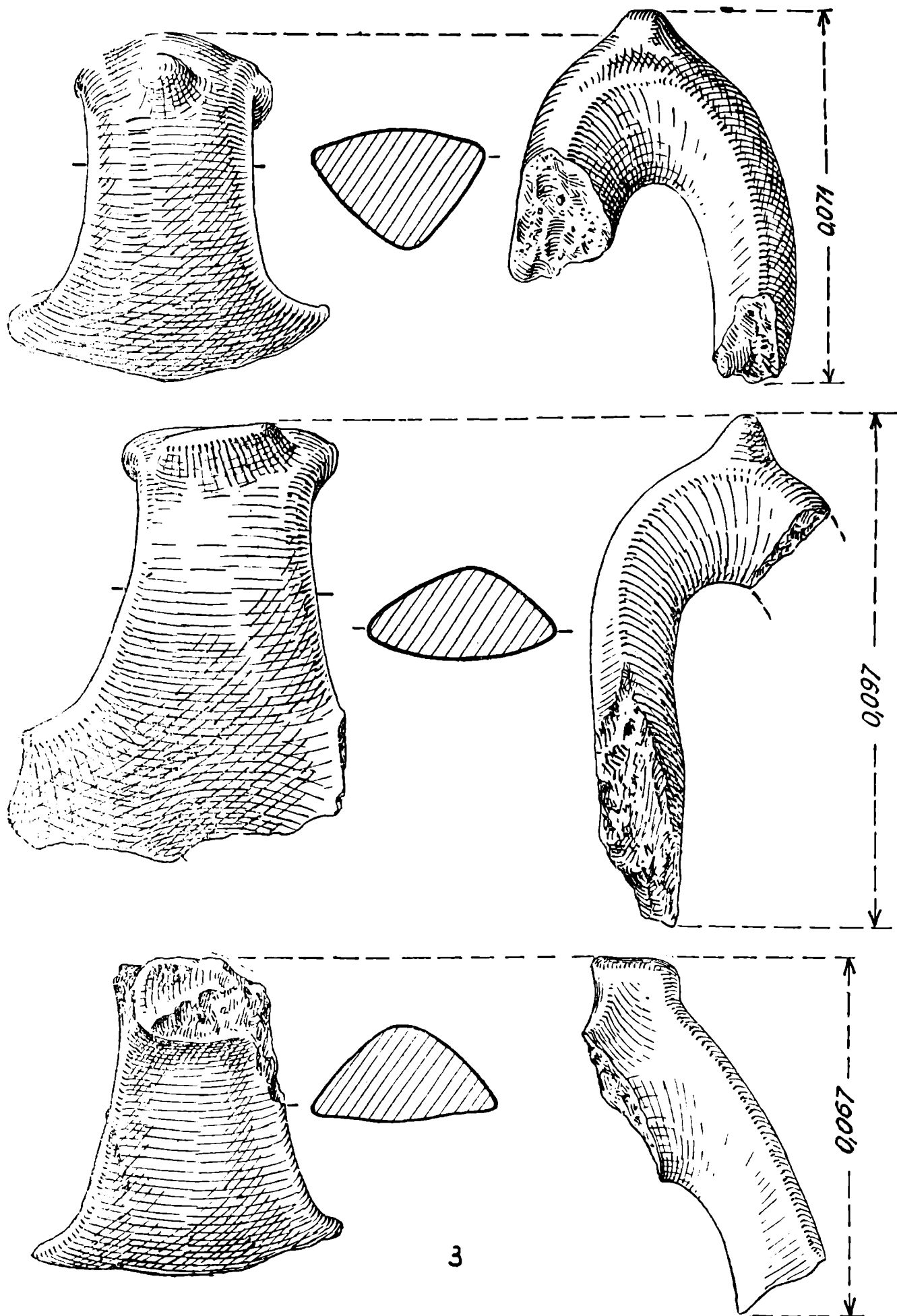

Fig. 48. Torți fragmentare de vase. Cultura Tei.

înălțate, prevăzute cu creste sau cu proeminențe, ceramica decorată cu „coaste“, tipul de incizie grosolan executată, ornamentele meandrice etc. ¹⁾.

Tot de pe teritoriul de azi al Bucureștilor provine și un vas cu pîntecele puternic arcuit, cu fund inelar și cu două torți suprainălțate, decorat „grosolan“ prin tehnica împunsăturilor succesive, cu motive meandrice.

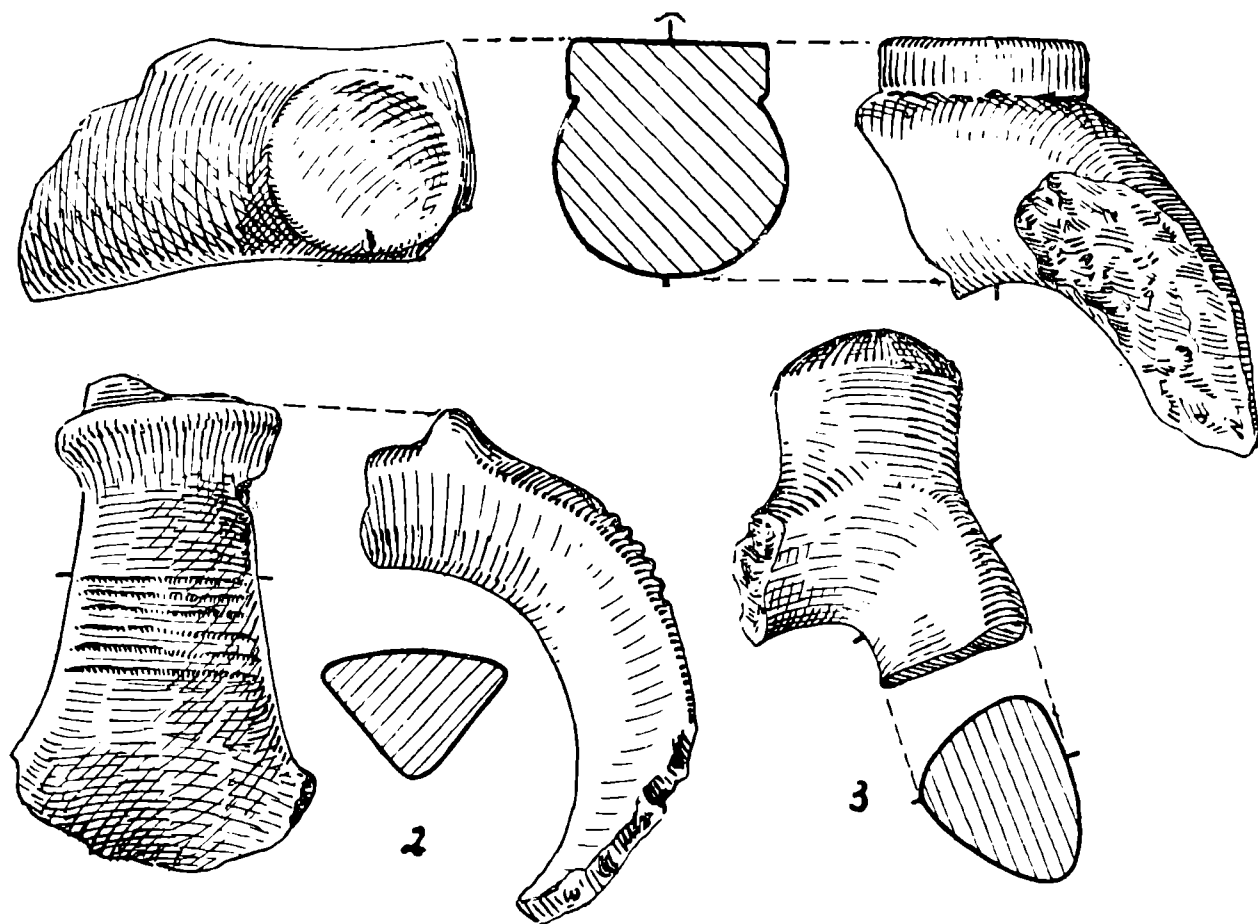

Fig. 49. Torți fragmentare din epoca bronzului.

Vasul, descoperit pe teritoriul G.A.S.-Dudu (r. 16 Februarie) se aseamănă întru totul cu recipientele cu corpul globular și două torți suprainălțate de la Giulești-Sîrbi ²⁾.

În sfîrșit, materiale Tei de un aspect cu totul similar celor de la Giulești-Sîrbi au fost descoperite în 1961 la Popești (raionul Mihăilești) ³⁾.

Pornind de la unele forme de vase care se fac prezente în nivelul de locuire din epoca bronzului de la Giulești-Sîrbi, precum și de la unele caractere ale ornamentării de aici, rezultă că așezarea pe care am prezentat-o trebuie încadrată în faza Fundeni a culturii Tei. În adevăr, elementele specifice fazei menționate, așa cum ele au fost definite de Dinu V. Rosetti ⁴⁾ — vasele globulare cu fund inelar și cu două torți suprainălțate,

¹⁾ D. V. Rosetti, op. cit., pp. 6—7, 9 și pl. II, 6 ; IV, 22 ; VIII, 42—43 ; IX, 48 ; XI, 58 ; XII, 71—72 ; XIII, 75 ; XVI, 94.

²⁾ Vasul se află în posesia Dr.-lui Rîmniceanu din București, care l-a făcut cunoscut la M.I.B.

³⁾ Informație Alexandru Vulpe de la Institutul de Arheologie al Acad. R.P.R., care mi-a permis să văd și materialele.

⁴⁾ D. V. Rosetti, op. cit., p. 6 și urm.

uneori prevăzute cu proeminențe ; incizia grosolan executată ; „meandrii obținuți prin linii incizate...” ; ornamentarea cu caneluri sau cu „coaste” — toate acestea regăsindu-se în ceramica Tei de la Giulești-Sîrbi, motivează de aceea încadrarea la care ne-am oprit.

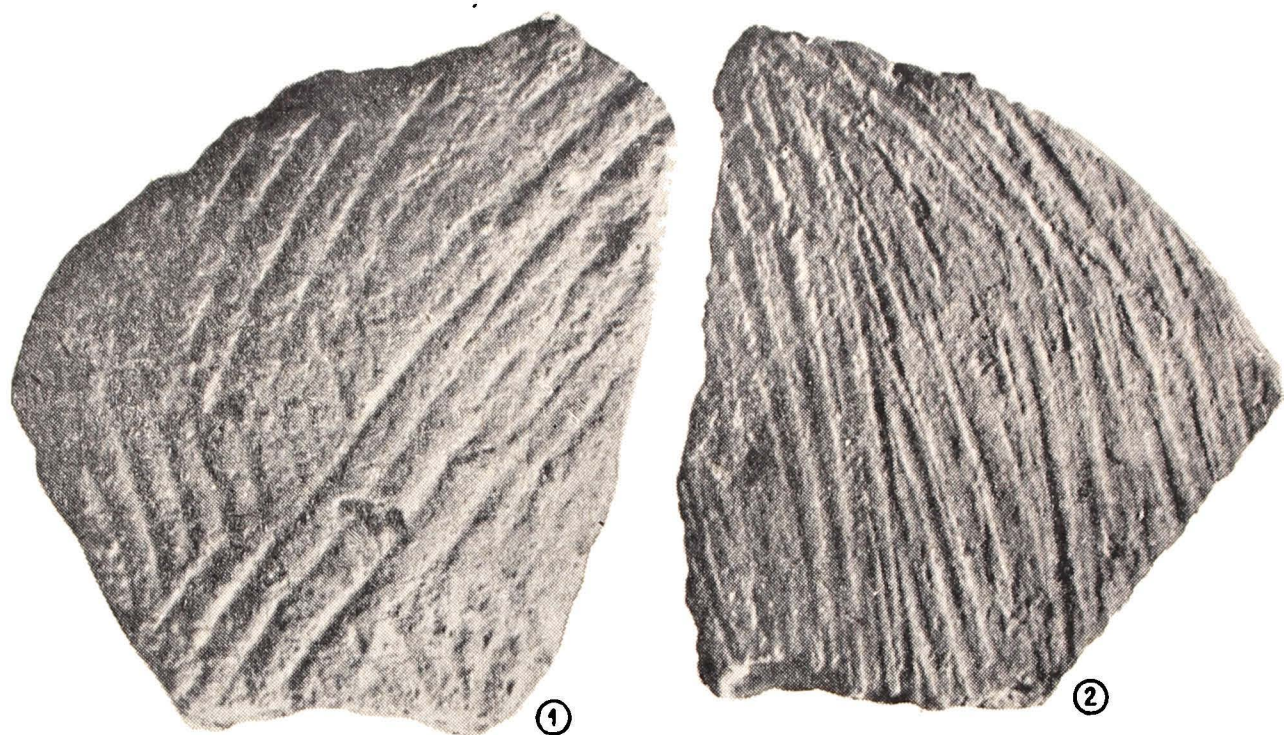

Fig. 50. *Fragmente ceramice decorate cu măturica. Cultura Tei.*

Dar pentru omologarea mai strînsă și mai argumentată a materialelor pe care le-am prezentat, se face simțită o discuție lărgită asupra fazei Fundeni a culturii Tei, impusă de împrejurarea că — precizările aduse în această privință de Dinu V. Rosetti, în urmă cu peste un sfert de veac și cărora nu li s-a adăugat de atunci nimic în plus, arată azi că, rămînînd în esența lor juste, sînt totuși depășite de stadiul actual al documentării.

În evoluția culturii Tei, faza Fundeni marchează acea etapă, odată cu care conținutul culturii luate în discuție începe a înscrie o linie descendentă — elementele Tei atît de caracteristice pînă la acest nivel suportînd acum alterări și modificări în ceea ce ele avuseseră mai specific. Ulterior vom încerca să stabilim pe seama căror împrejurări de ordin istoric poate fi pusă această transformare ; pentru moment să definim mai clar fenomenul la care ne referim.

Observația de caracter general ce poate fi făcută este aceea că, în timp ce în cazul evoluției de la faza „Tei”, la faza „La stejar” a culturii Tei, trecerea arată a se fi produs organic, prin dezvoltarea (și, calitativ, nu prea mult !) în etapa ulterioară a tuturor elementelor transmise din faza precedentă — dimpotrivă, cînd este vorba de trecerea de la faza „La stejar” la faza Fundeni, tranziția arată că a avut un caracter mai radical și, din această cauză — aparent — oarecum brusc. Aceasta se exprimă în felul următor : faza „La stejar” nu face decît să continue și să dezvolte în acelaș sens, toate elementele caracteristice fazei Tei — în speță, în privința

formelor, vasele mari de provizii cu pînțele bombat și gîtul înalt cilindric, castronul cu pereții arcuiți, ceașca cu toartă ; în ornamentare, ca motive : decorul de caracter pronunțat spiralic, în cadrul celui strict geometric fiind reprezentate numai romburile și triunghiurile în genere echila-

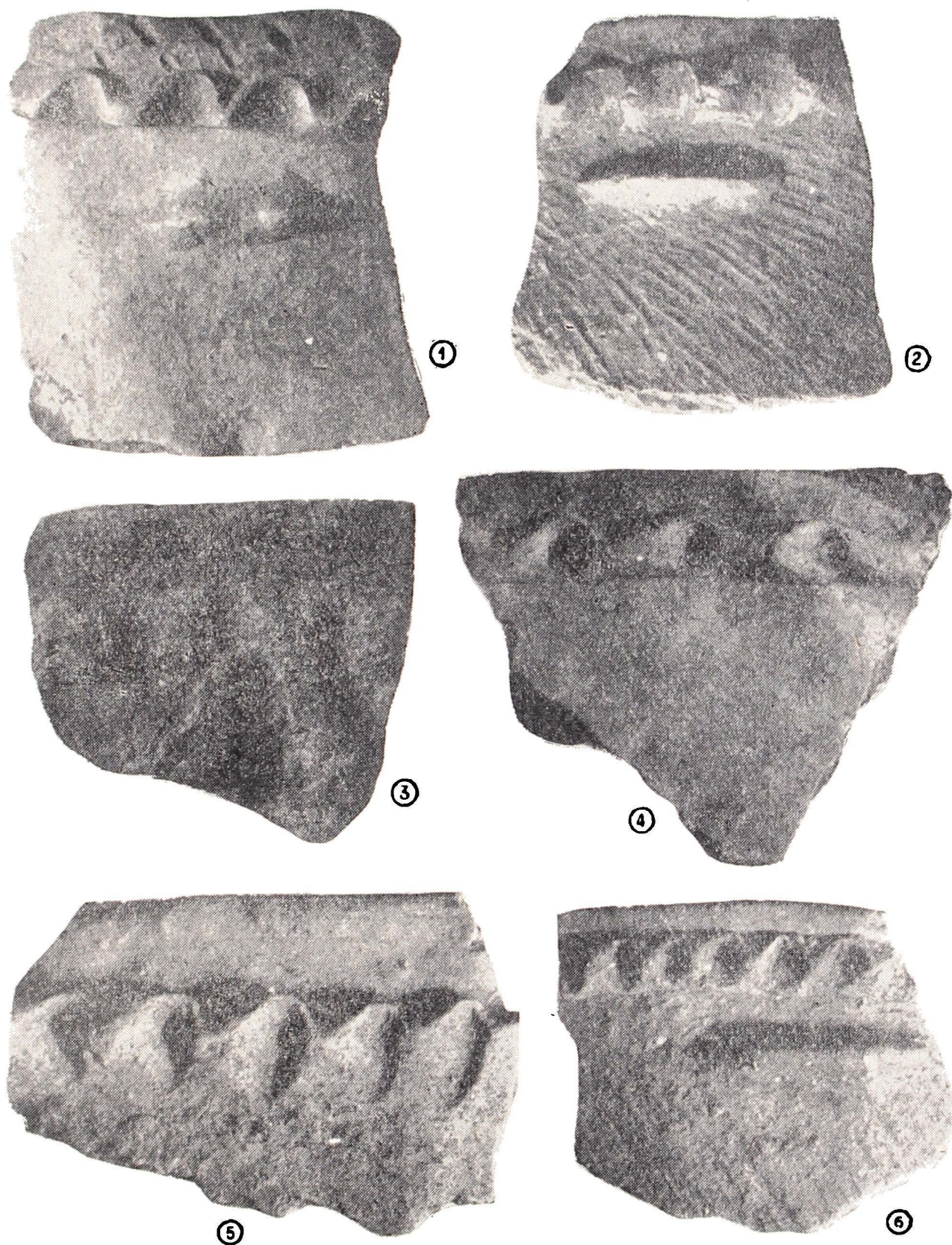

Fig. 51. Fragmente ceramice cu decor în relief. Cultura Tei — faza Fundeni.

terale, iar ca tehnică de realizare, incizia predominant cu împunsături ¹⁾, adînc executată și îngustă, în ornamentare vădindu-se aproape general o preocupare statornică dacă nu pentru simetrie, oricum pentru regularitate. Privind la toate acestea, putem vorbi de un ritm lent de dezvoltare a culturii Tei la nivelul fazelor sale de evoluție — „Tei“ și „La stejar“.

Dimpotrivă, cu totul altfel apare cultura Tei la nivelul său de evoluție reprezentat prin faza Fundeni. Căci, potrivit cu documentarea actuală, această fază se caracterizează prin două fenomene : pe de o parte, prin acela al alterării tuturor elementelor Tei, întîlnite în fazele precedente și preluate de la acestea ; pe de altă parte, prin fenomenul adoptării unor elemente noi de cultură, pe care „civilizația“ Tei de pînă atunci nu le cunoscuse.

În privința primului aspect de evoluție sesizat aici sînt de subliniat următoarele : faza Fundeni preia din faza „La stejar“ a culturii Tei tot ceea ce fusese specific, caracteristic pentru această cultură a epocii bronzului din Muntenia — în speță, categoria vaselor mari și mijlocii din pastă nisipoasă, decorate cu măturica, ceramica neagră, fină (în deosebi, în această categorie fusese pînă atunci specifică ceașca cu toartă), ornamentată în sistem geometric și spiralic, prin incizii cu împunsături încrustată cu alb, etc. Dar, preluîndu-le, faza Fundeni nu dezvoltă în sens propriu zis ascendent aceste elemente, nu le mai continuă pe direcția de evoluție pe care o constatasem în fazele Tei și „La stejar“ — nu le „duce mai departe“, nu le îmbogățește și nu le amplifică, ci, pe unele le alterează, le degradează, pe altele tinzînd chiar să le abandoneze. Astfel, prin raport cu cele constatate în fazele „Tei“ și „La stejar“, în faza Fundeni se observă că ceramica fină de culoare neagră apare într-un procent frapant de redus. În deosebi, în cadrul acestei categorii este evidentă raritatea ceștilor (forma caracteristică a fazei precedente !), iar castronul scund dar relativ întins, cu corpul bine arcuit și marginea plecată spre interior, lucrat din pastă fină, nici nu se mai întîlnește. Tot prin comparație cu fazele „Tei“ și „La stejar“ este de precizat că adevărata preferință pentru ornamentare, ce fusese specifică acestora, apoi fantezia și inventivitatea depuse de olari în decorarea vaselor, în faza Fundeni nu se mai constată. De altminteri, aproape dispare cu totul caracterul de regularitate și simetrie al ornamentării. Spirala se întîlnește foarte rar — dar este interesant de subliniat că dacă se menține, ea apare reproducă într-un ornament — motivul solar — extrem de rar folosit în decorarea vaselor din fazele precedente, în schimb însă, în repetate rînduri constatat pe recipientele fazei Fundeni. Se mai poate de asemeni menționa că faza Fundeni tinde să abandoneze triunghiurile echilaterale, folosind însă cu precădere triunghiurile mult alungite, sau că în această penultimă etapă de evoluție a culturii Tei, frizele orizontale compuse din franjuri au dispărut cu totul. Interesantă de amintit este și evoluția pe care o suportă tehnica inciziei cu împunsături. Atît

¹⁾ Pe vasele ornamentate din fazele „Tei“ și „La Stejar“, incizia simplă se folosește în cazuri extrem de rare. Pe materialele descoperite în 1960 la Dealul Piscului (București), incizia simplă nu se folosește decît într-un singur caz : pe ceștile neornamentate — o linie incisă foarte superficială care marchează zona de unire a pîntecelui cu gîtul recipientului.

în faza „La stejar“, dar mai ales în faza „Tei“, olarii executau pentru realizarea ornamentelor linii incizate, pe care apoi le „umpleau“ cu împunsături succesive, strîns alăturate unele de altele. (Tehnica alăturării împunsăturilor înăuntrul liniilor incise este atît de perfectă, încît se dă impresia că nu ar fi vorba de fapt de o incizie cu împunsături, ci doar de ornamente

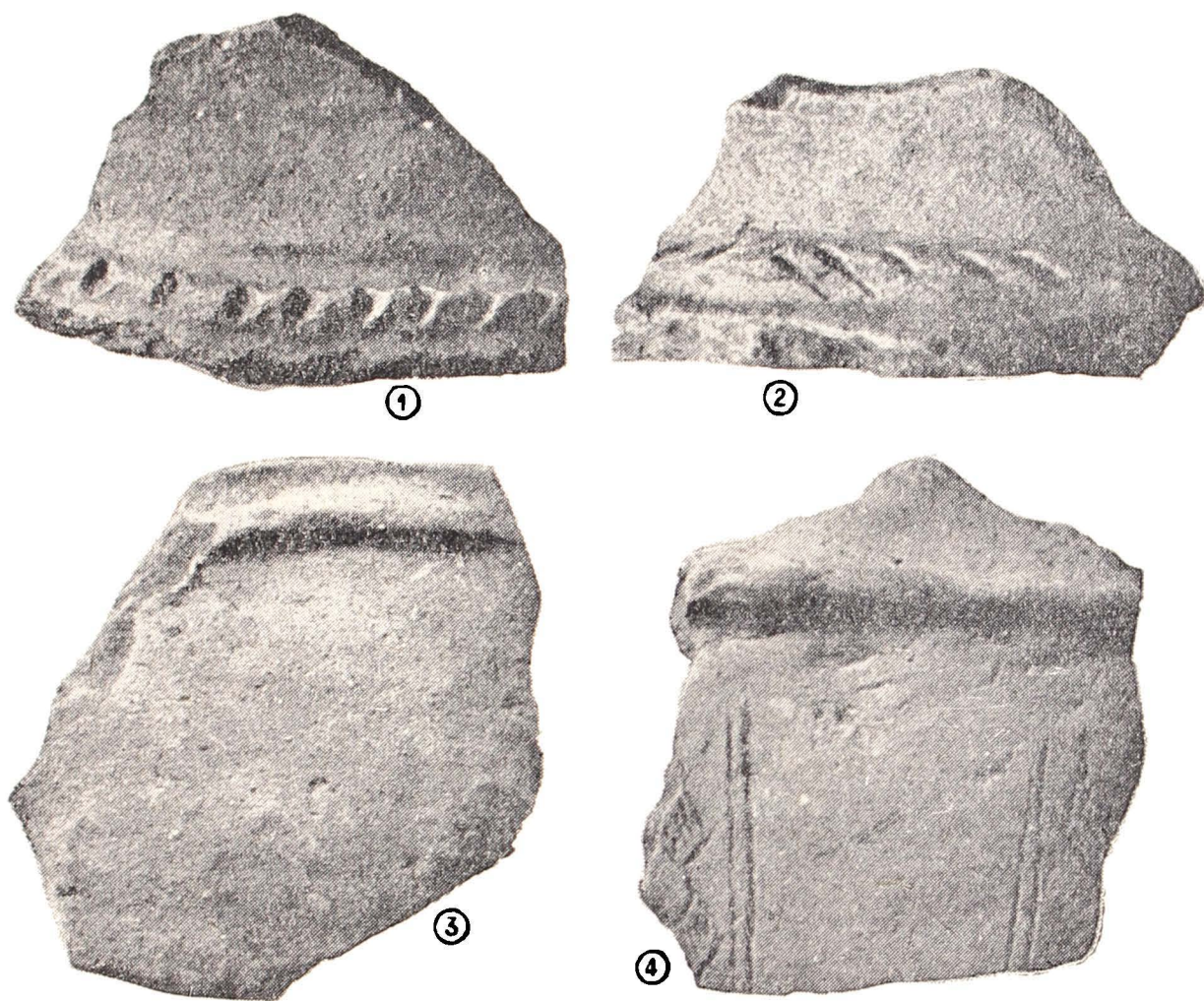

Fig. 52. *Framente ceramice din faza Fundeni a culturii Tei.*

executate prin împunsături succesive). La fel de specifică apare și împrejurarea că în ambele faze menționate ale culturii Tei predomină incizia cu împunsături, incizia simplă fiind mult mai rar utilizată. Preluîndu-se din faza „La stejar“ tehnica inciziei cu împunsături, în cadrul fazei Fundeni se procedează însă la modificări. Apare în primul rînd evident faptul că incizia cu împunsături, ca tehnică de ornamentare, se utilizează rar, dominînd acum ornamentele realizate prin incizii simple sau împunsături succesive. În același timp se mai constată că în faza Fundeni incizia cu împunsături este predominant superficială, cea adîncă nefiind acum decît extrem de rar folosită. Se întîlnește, e drept, o incizie adîncă dar aceasta este largă și are aspectul unor caneluri sau șanțuri. Și în genere, legat de tehnica inciziei simple sau cu împunsături, trebuie făcută observația că, pe cînd în fazele „Tei“ și „La stejar“ se putea constata în realizarea ornamentelor, perfecțiune, îngrijire, finețe, în faza Fundeni se vedește negli-

jență, stângăcie, imperfecțiune, execuție grosolană. Este limpede că la acest nivel de evoluție a culturii Tei se petrece un fenomen de alterare, de degradare a ornamentelor specifice acestei culturi și a tehnicii lor de realizare.

Cel de al doilea fenomen caracteristic fazei Fundeni, se concretizează — cum deja s-a sugerat — prin apariția unor elemente de cultură, pentru

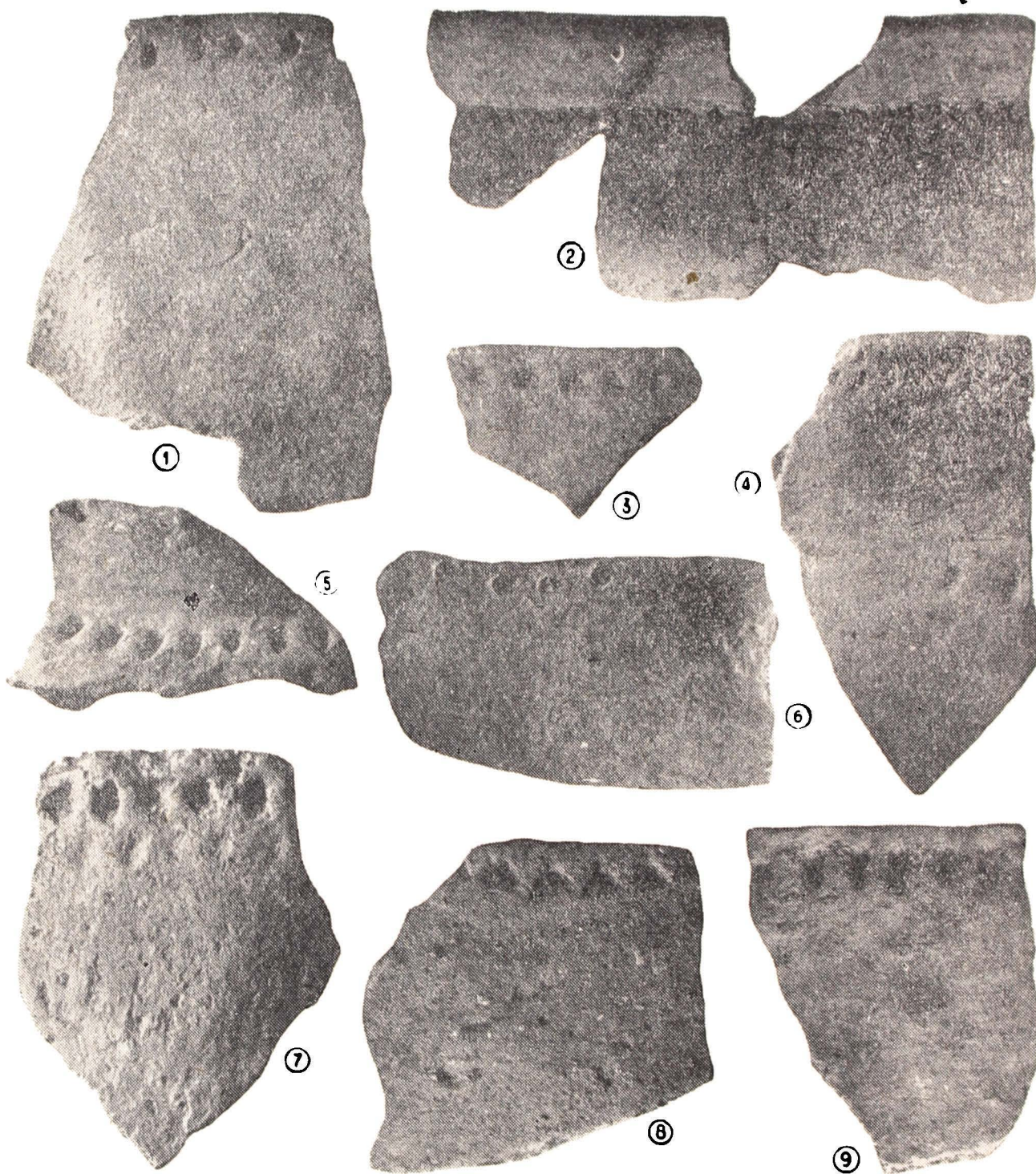
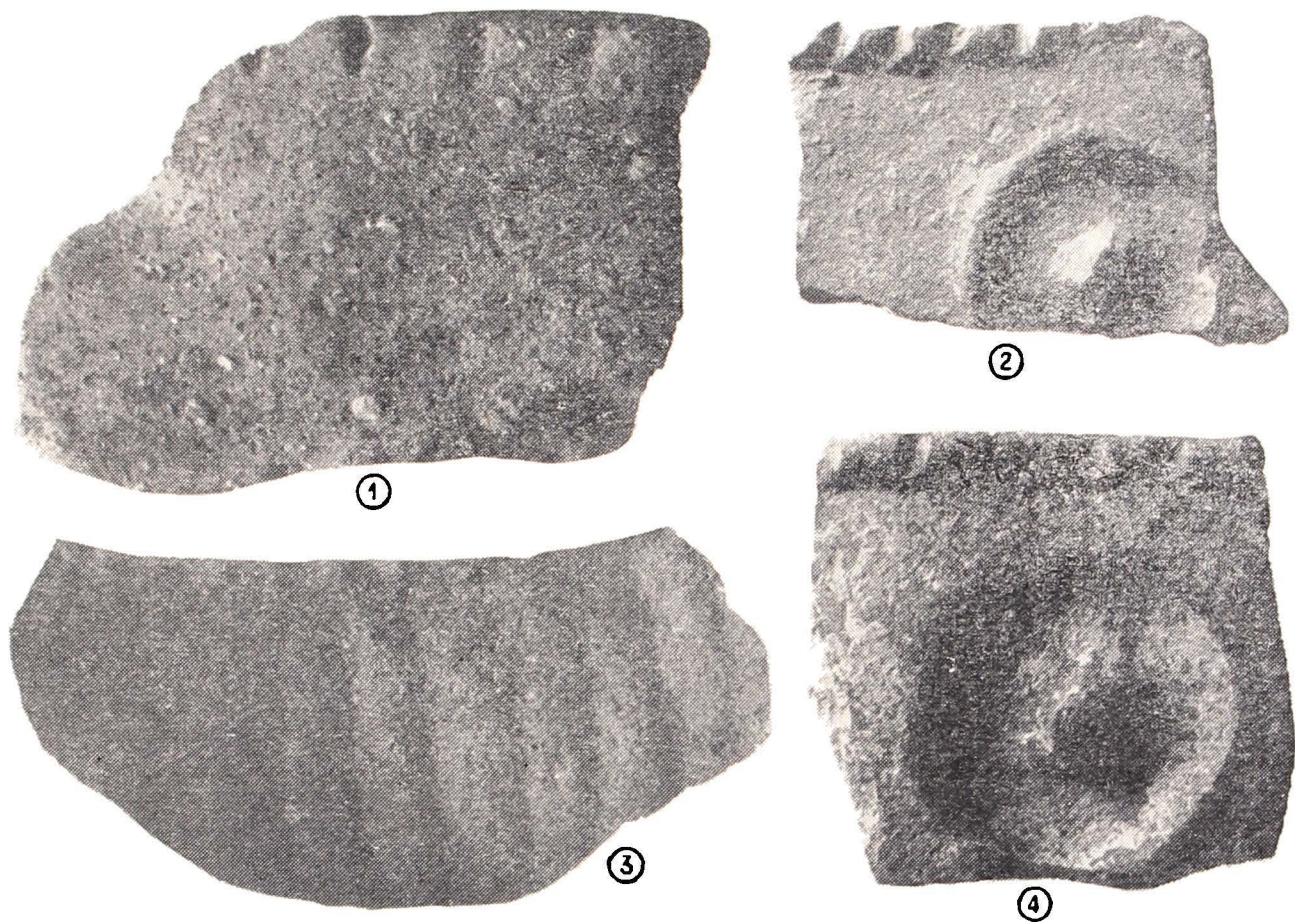

Fig. 53. Ceramică Tei-Fundeni de la Giulești-Sirbi.

care, negăsind tradiții sau antecedente clare în fazele precedente, trebuie admis că ele ajung în cultura Tei ca rezultat al unei penetrații de populație și cultură străină.

Din punct de vedere al diferitelor categorii ceramice este de semnalat apariția în faza Fundeni a pastei de factură grosolană, care utilizează ca degresant cioburile pisate în amestec cu pietrișul sfărâmat.

În repertoriul formelor, elementele noi apărute sînt în deosebi — vasul cu gura ovală, pîntece globular, cu fundul inelar, gît cilindric sau plecat

Fgi. 54. Fragmente ceramice din epoca bronzului.

spre interior și cu două torți supraînălțate, apoi străchinile cu picior și capacele rombice. Tot de repertoriul formelor se leagă și apariția unor torți lunate sau a unor torți în genere cu secțiunea triunghiulară, prevăzute cu proeminente sau creste, cu butoni sau cu șaibă.

În fine, în privința ornamentării, elementele noi pentru cultura Tei și prezente aici odată cu faza Fundeni sînt canelurile și „coastele“, decorul meandric și răspîndirea (poate chiar apariția) ornamentelor solare.

Cîtă vreme, la data la care Rosetti studia cultura Tei, cadrul general al epocii bronzului de la noi — alcătuit din culturi materiale deosebite și răspîndite în spațiul geografic al țării noastre — fusese încă puțin cunoscut, a fost, firește, greu de explicat ce rost și ce semnificație puteau să aibă o serie de elemente caracteristice fazei Fundeni a culturii Tei și care reprezentau aici tot atîtea apariții noi. Însă în prezent, îmbogățirea treptată dar substanțială a documentării cu privire la aproape toate culturile epocii bronzului din România, schimbînd și ușurînd evident posibilitățile actuale de investigație, obligă desigur cercetarea arheologică pe calea unor luări de poziție și a elaborării de ipoteze sau concluzii.

Ne pare că în deosebi identificarea în spațiul dintre Carpații est-meridionali, Dunăre și Olt a culturii Verbicioara ¹⁾ precum, deopotrivă și efectuarea de săpături și studii ample asupra culturii Gîrla Mare ²⁾, dau astăzi puțința să se precizeze că acele apariții noi din cadrul fazei Fundeni a culturii Tei — pe care le-am amintit — sînt rezultatul grefării pe conținutul acestei culturi a unor elemente de penetrație vestică, venite din ariile tocmai ale celor două culturi menționate.

În adevăr, vasul cu gura oblică, pîntece globular și două torți supraînălțate se întîlnește în cultura Verbicioara ³⁾ și deoarece este acolo mai vechi ⁴⁾ nu se poate crede că el apare la vest de Olt ca rezultat al influenței Tei în cultura bronzului mijlociu și tîrziu din Oltenia, ci invers. La fel, torțile cu buton apar și ele în cultura Verbicioara mai devreme decît nivelul de dezvoltare în care această cultură intră în strîns contact cu cultura Tei ⁵⁾, de unde rezultă iarăși, că fenomenul apariției lor la răsărit de Olt trebuie pus pe seama unui curent de penetrație tot din spre vest în spre est. Cît privește străchinile cu picior și capacele rombice sau torțile lunate, cum ele sînt în chip repetat constatate în cultura Gîrla Mare ⁶⁾ trebuie admis că de acolo vin în cultura Tei, foarte posibil însă prin intermediul culturii Verbicioara ⁷⁾. La fel se pune problema și pentru ornamentele meandrice ⁸⁾, precum și pentru spirala desfășurată concentric, ca o variantă a motivului decorativ solar ⁹⁾.

Din cele arătate pînă aici — și încercînd abia acum un răspuns la problema enunțată înainte, anume pe seama căror împrejurări de ordin istoric pot fi puse transformările suportate de cultura Tei în procesul trecerii de la faza „La stejar“ la faza Fundeni — conchidem următoarele :

În cadrul unei mișcări de populație și cultură, pornită de la vest în spre est, cultura Tei se contaminează cu elemente de caracter Gîrla Mare și Verbicioara, care grefîndu-se pe conținutul ei, determină aici apariția

¹⁾ v. Rapoartele de săpături de la Verbicioara, în S.C.I.V. I, 1, 1950, pp. 102—107; II, 1, 1951, pp. 229—245 ; III, 1952, pp. 141—166 și în „Materiale“, III, 1957, pp. 179—187 ; D. Berciu, P. Purcărescu și P. Roman, „Săpături și cercetări arheologice în raionul R.-Vilcea“, „Materiale“, VII, pp. 131—137 ; D. Berciu și M. Butoiu, „Cercetări arheologice în orașul Slatina și împrejurimi“, „Materiale“, VII, pp. 141—143 ; D. Berciu : „Die Verbicioara Kultur, Vorbericht über eine neue in Rumänien entdeckte Bronzezeitliche Kultur“, Dacia, N.S., V., (sub tipar).

²⁾ D. Berciu, „Catalogul Muzeului arheologic din T.-Severin“ în „Materiale“, I, pp. 589—691 ; D. Berciu și Eug. Comșa, „Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu, (1949 și 1950)“, „Materiale“, II, p. 251 și urm. ; Vladimir Dumitrescu, „Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cîrna“, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1961.

³⁾ D. Berciu, P. Purcărescu și P. Roman, op. cit., pp. 133—135 și fig. 1—3.

⁴⁾ D. Berciu precizează că acest tip de vas (pe care nu îl confundăm cu vasul clepsidră) constituie „una din formele fundamentale ale ceramicii Verbicioara“ (op. cit. p. 134) și arată că el apare încă din faza Verbicioara III („Die Verbicioara Kultur...“).

⁵⁾ D. Berciu, I, c.

⁶⁾ Vladimir Dumitrescu, op. cit., p. 150 și pl. LXII ; 61. LXXIII, 200 ; LXXXIII, 326, (pentru capacele rombice), pp. 143—144 și pl. LXXXVII, 362 ; LXXI, 166 (pentru străchinile cu picior), pl. CII, 519 (pentru torțile lunate).

⁷⁾ D. Berciu, „Die Verbicioara Kultur...“.

⁸⁾ D. Berciu, „Catalogul...“, pl. XXX, 1 ; D. Berciu și E. Comșa, op. cit., fig. 40/2 de la pag. 306, Vl. Dumitrescu, op. cit. pl. XC, 412 ; CXXXVIII, 253.

⁹⁾ D. Berciu, „Catalogul...“, pl. XVIII, 12 ; XXVIII, 7 ; D. Berciu și E. Comșa, op. cit., fig. 12 de la p. 274 ; fig. 40/1 de la p. 306 ; Vl. Dumitrescu, op. cit., pl. CXII, a.

unei noi etape de evoluție a culturii Tei — faza Fundeni. Aspectul de alterare și de degradare, la nivelul fazei Fundeni, a elementelor specifice culturii Tei, poate fi astfel explicat ca efect al instabilității create de evenimentele produse — mișcările de populații sau triburi — și în care se desfășoară acum viața comunităților purtătoare ale culturii epocii bronzului

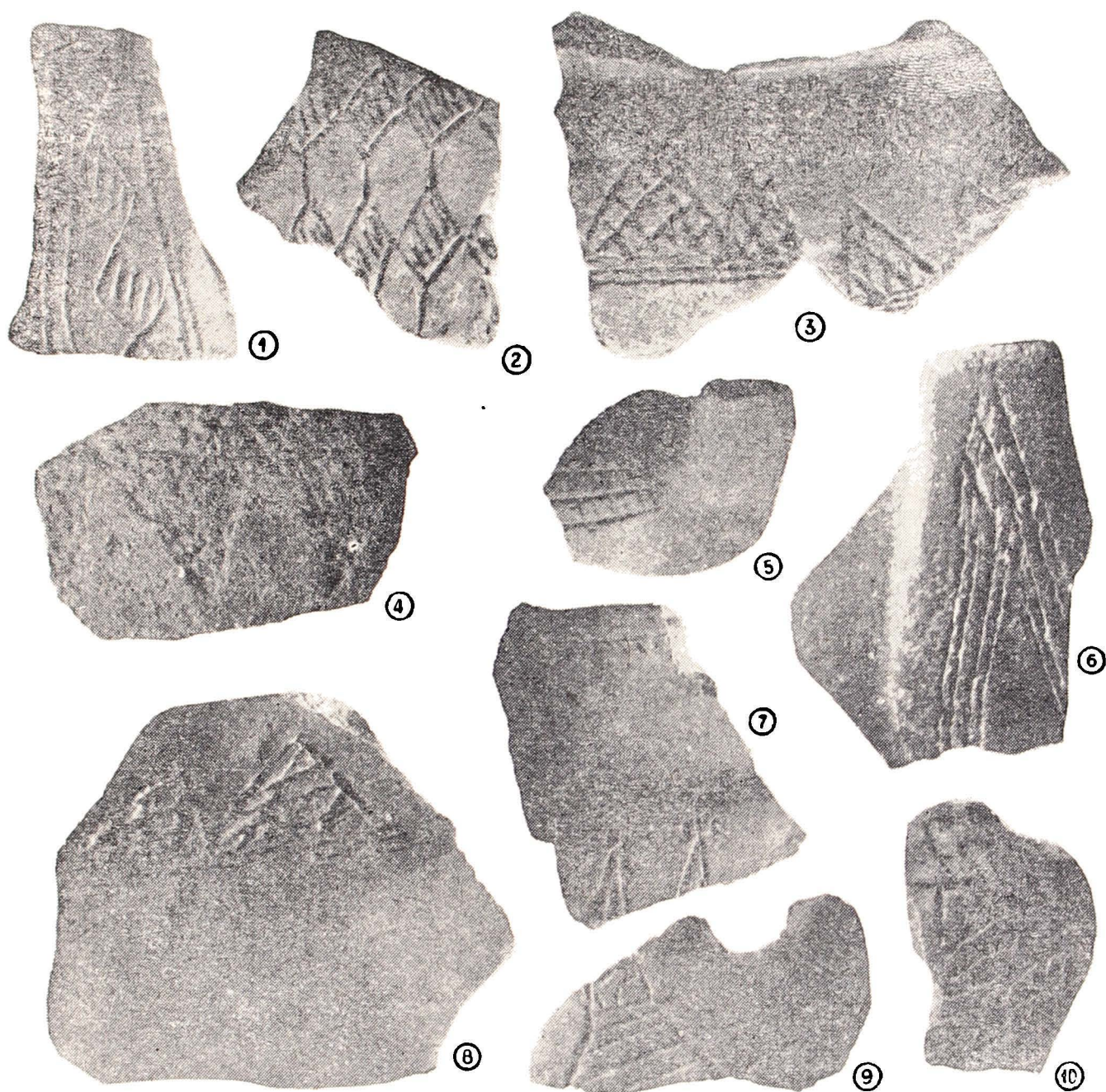

Fig. 55. Ceramică Tei-Fundeni de la Giulești-Sirbi.

mijlociu și târziu din Muntenia. Apariția în conținutul culturii Tei, la nivelul fazei Fundeni, a unor noi elemente de cultură, de caracter Gîrla Mare și Verbicioara, constituie expresia concretă a penetrației la răsărit de Olt a factorilor culturali și etnici amintiți, expresia faptului că în acest proces cultura Tei a fost antrenată și că ea s-a manifestat receptiv.

Rămîne pentru viitor de urmărit în ce măsură fenomenul pe care l-am caracterizat s-a produs atît mai devreme de constituirea fazei Fundeni a

culturii Tei, cît și după aceea. În prezent, o atare problemă — care, logic, trebuie formulată — nu poate fi rezolvată mulțumitor. Fapt este că unele analogii în ceea ce privește conținutul culturii Tei și al culturii Gîrla Mare se constată, pentru cultura din Muntenia și într-un nivel de dezvoltare anterior fazei Fundeni ¹⁾. Trebuie însă de stabilit dacă aceste similitudini se pot explica numai printr-o contaminare și nu cumva și altfel. Tot așa, elemente de caracter Gîrla Mare se constată și pe materiale caracterizînd o ultimă fază a culturii Tei, descoperite la Fundenii Doamnei ²⁾. Dar și aici se pune problema de a ști dacă aceste analogii nu sînt produsul unei transiteri a elementelor de caracter vastic în faza Fundenii-Doamnei din faza precedentă.

Tot în legătură cu fenomenul pe care l-am caracterizat, o altă problemă este aceea de a ști dacă în cadrul acestei interpătrunderi dintre culturile Tei, Verbicioara și Gîrla Mare a existat și o orientare în direcție inversă — est-vest — adică o orientare spre Olt și dincolo de Olt a culturii bronzului din Muntenia. Nici în această privință nu se pot elabora, pentru moment, soluții durabile. Se afirmă, e drept, descoperirea întîmplată, izolată și la suprafață, a unui fragment ceramic — zice-se — Tei, pe malul drept al Oltului ³⁾. Dar, pe de altă parte, sigur este că mai departe spre vest de cursul rîului Vedea nu există, pînă în prezent, o documentare certă și amplă a extinderii culturii Tei.

Ceea ce în stadiul actual al documentării noastre, apare ca deplin dovedit este faptul că între conținutul fazei Verbicioara IV și al fazei Fundeni a culturii Tei, precum și între acestea două și un nivel tîrziu al culturii Gîrla Mare (nu bine precizat acesta din punctul de vedere al cronologiei interne a culturii din urmă), se constată interpătrunderi și contaminări, concretizate prin puternice similitudini ale formelor de vase și ale ornamentelor ⁴⁾. Acestea toate capătă un aspect atît de frapant, încît se ajunge astăzi să se formuleze chiar conceptul unui orizont cultural „de mixtură” Gîrla Mare — Verbicioara-Tei, în al cărui conținut aportul fiecăreia dintre cele trei culturi, apreciate în parte, nu ar constitui decît o componentă ⁵⁾.

Pornind tot de la stadiul mult îmbogățit al cunoștințelor noastre actuale cu privire la epoca bronzului de la noi, fără îndoială că și posibilitățile de a încadra cît mai sigur în timp faza Fundeni a culturii Tei ne apar azi mai multiple și mai întemeiate decît pe vremea în care Rosetti a schițat cronologia internă a culturii descoperite de dînsul. De fapt, greutățile întîmpinate atunci de Rosetti l-au determinat să nici nu precizeze înșiruirea succesivă în timp a celor trei faze identificate la data aceea în evoluția culturii Tei.

¹⁾ Vl. Dumitrescu, op. cit., p. 204.

²⁾ Unele ornamente constatate pe ceramica Gîrla Mare de la Cîrna (Vl. Dumitrescu, op. cit., pl. LXIV, 75) se regăsesc și pe ceramica din faza Fundenii Doamnei a culturii Tei; la fel se regăsesc aici și torțile lunate.

³⁾ Inf. P. Roman.

⁴⁾ Compară vasele descoperite în depozitul de la Govora-sat și ornamentarea acestora (D. Berciu, P. Purcărescu și P. Roman, op. cit.) cu vasele globulare cu două torți și ornamentarea lor din faza Fundeni a culturii Tei.

⁵⁾ D. Berciu „*Die Verbicioara Kultur...*”, id. „Contribuții la problemele neoliticului...”, p. 339.

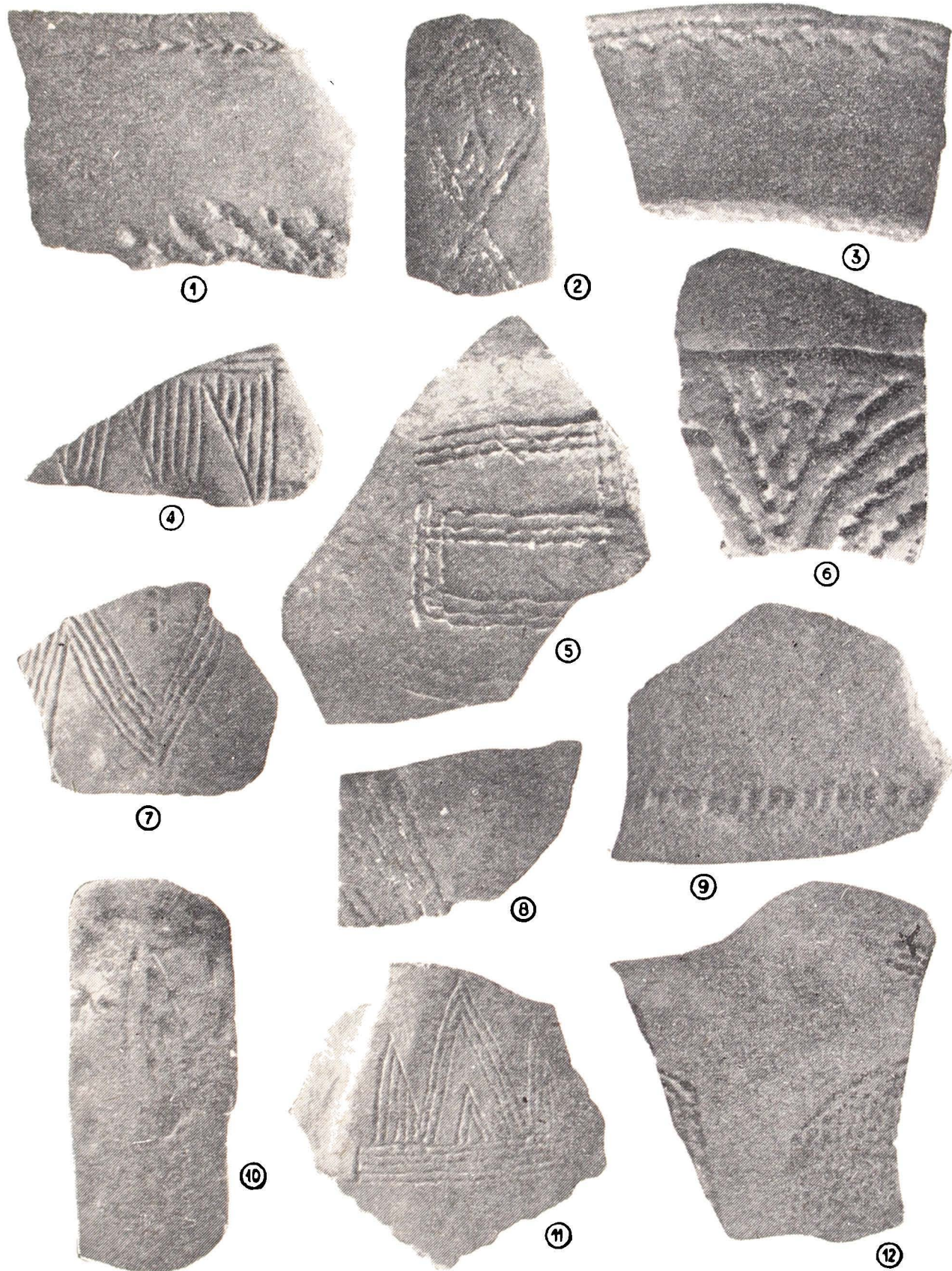

Fig. 56. Fragmente ceramice de la Giulești-Sîrbi. Cultura Tei, faza Fundeni.

Astăzi, sigur este că toporul de bronz cu marginile ridicate, descoperit la Fundeni (București), nu mai poate fi atribuit fazei cu acest nume a culturii Tei¹⁾, încît faza Fundeni să poată fi datată printr-o astfel de asociere în așa numita perioadă Reinecke B (B₂), deci într-un stadiu destul de puțin avansat al epocii bronzului.

În prezent, încadrarea în timp a fazei Fundeni ne pare că poate fi definită în felul următor :

Existența în cadrul materialelor acestei faze a unor trăsături specifice perioadei de sfîrșit a epocii bronzului (dispariția treptată a ornamentării bogate, răspîndirea torților cu creste, proeminențe sau butoni, decorul canelat, etc.), este de natură să determine situarea fazei Fundeni a culturii Tei într-o astfel de vreme — către etapa de sfîrșit a epocii bronzului.

Sincronizarea în timp a fazei Fundeni cu etapele de dezvoltare ale altor culturi din epoca bronzului nu poate fi făcută — întemeindu-ne pe date sigure — decît în felul următor :

Descoperirea la Gîrbovăț (com. Ghidigeni, r. Tecuci, reg. Galați) a unui fragment ceramic de aspect cert Fundeni, într-un nivel arheologic imediat premergător culturii Noa²⁾, determină admiterea unui sincronism între faza Fundeni a culturii Tei și o fază „pre” — Noa din Moldova. În același timp numeroasele analogii între ceramica fazei Fundeni și ceramica fazei IV a culturii Verbicioara din Oltenia permit și un paralelism în timp între fazele menționate.

Resturile de locuire din sec. III—IV e.n.

În timpul săpării secțiunilor II și III, deschise în vederea dezvelirii și tratării unui semibordei din perioada feudalismului timpuriu, a putut fi surprinsă, atît în grundriss, cît și pe peretele despărțitor dintre cele două șanțuri, o groapă menajeră din sec. III—IV e.n. Complexul acesta, împreună cu alte fragmente ceramice din vremea menționată, alcătuiesc singurele mărturii ale unei locuiri din perioada de început a migrațiilor popoarelor.

Groapa menajeră, cu un contur în formă de pară, pornea a se adînci din zona superioară a stratului de pămînt cenușiu, fără să se poată însă distinge cu precizie punctul ei de plecare. Față de nivelul de la care s-a observat că pornea, groapa avea adîncimea maximă de 0,98 m, diametrul gurii fiind de 0,87 m, iar diametrul maxim de 1,40 m (fig. 57). În pămîntul de umplutură din groapă au fost găsite fragmente ceramice și un vas întreg, cîteva așchii de oase de animale și fragmente ceramice Tei, provenite acolo, probabil datorită faptului că complexul din vremea migrației popoarelor a perforat stratul de cultură din epoca bronzului.

Alte fragmente de vase datînd tot din sec. III—IV e.n. au fost găsite în secțiunile II—III, precum și la amenajarea malului lutăriei, în zona gropii din epoca bronzului — și într-un loc și într-altul, aflate în nivelul superior la depunerii de pămînt cenușiu.

¹⁾ D. V. Røsetti, op. cit., p. 13.

²⁾ Inf. A. Florescu de la Muzeul de istorie a Moldovei, care mi-a permis să văd și materialele descoperite la Gîrbovăț.

Ceramica aparținând acestui nivel de locuire poate fi împărțită în două categorii: vase lucrate cu mîna dintr-o pastă grosolană și vase lucrate la roată dintr-o pastă de factură bună.

Pasta primei categorii, cuprinzînd în genere recipiente cu pereți groși, a fost grosolan preparată, conținînd ca materii degresante cioburi sfărî-

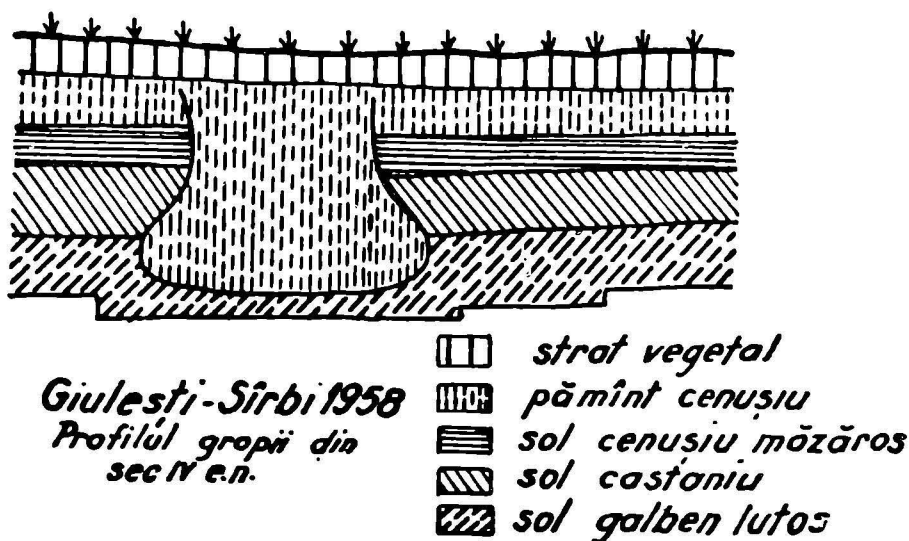

Fig. 57. Profilul gropii din sec. III—IV e.n.

mate, în cantitate apreciabilă, dar și pietriș mărunț. În spărtură, pereții vaselor prezintă o structură cu totul lipsită de omogenitate. Arderea a fost în aceste cazuri prost realizată, incompletă, din care cauză stratele superficiale ale fragmentelor ceramice au o culoare cărămizie-cenușie, miezul fiind de obicei cărămiziu-roșu.

Din această categorie au fost găsite fragmente de vase mari, cu pîntecele reliefat, cu umerii oblici și cu buza scundă, evazată, sau înaltă și evazată (fig. 58/2,4) și un vas borcan întreg, cu corpul bitronconic, cu fundul drept și relativ întins, buza fiind scundă și ușor evazată (fig. 58/1).

Pasta vaselor din a doua categorie a fost bine lucrată, aleasă de impurități, materiile degresante fiind foarte fine. În spărtură, pereții recipientelor au o structură compactă, dură. Arderea a fost foarte bine realizată, uniformă. Culoarea fragmentelor ceramice este cenușie sau cărămizie-deschisă. Din această categorie provin doar cîteva fragmente din pîntecele (arcuit) al unor recipiente și o buză fragmentară de vas (fig. 58/5).

Resturile de locuire din perioada de început a epocii migrației popoarelor sînt într-atît de puține și de fragmentare, încît o încadrare cronologică și culturală a lor nu poate fi făcută decît aproximativ. Aceasta ni se impune cu atît mai mult, cu cît cercetările arheologice din ultimii ani, îmbogățind mult descoperirile referitoare la secolele III și IV e.n., au dezvăluit aspecte noi dar și complexe ale culturii din acest timp. Ne referim la împrejurarea că o serie de descoperiri recente din Muntenia arată astăzi cu claritate că cultura Cerneahov—Sîntana de Mureș nu mai poate fi considerată exclusiv ca un element adus aici de goți — în așezări ca cele de la Fundenii Doamnei (București) de pildă, constatîndu-se cum elementele de cultură din sec. III e.n. (bine sesizate tot în București, la Tei,

la Militari și în Bucureștii Noi) persistă și într-un nivel de locuire care arată, potrivit unor indici de datare, că trebuie plasat și în sec. IV e.n.¹⁾. Aceasta înseamnă, în primul rînd, sesizarea a două aspecte de cultură materială din veacul IV e.n. — pe de o parte, cel aparținînd populațiilor

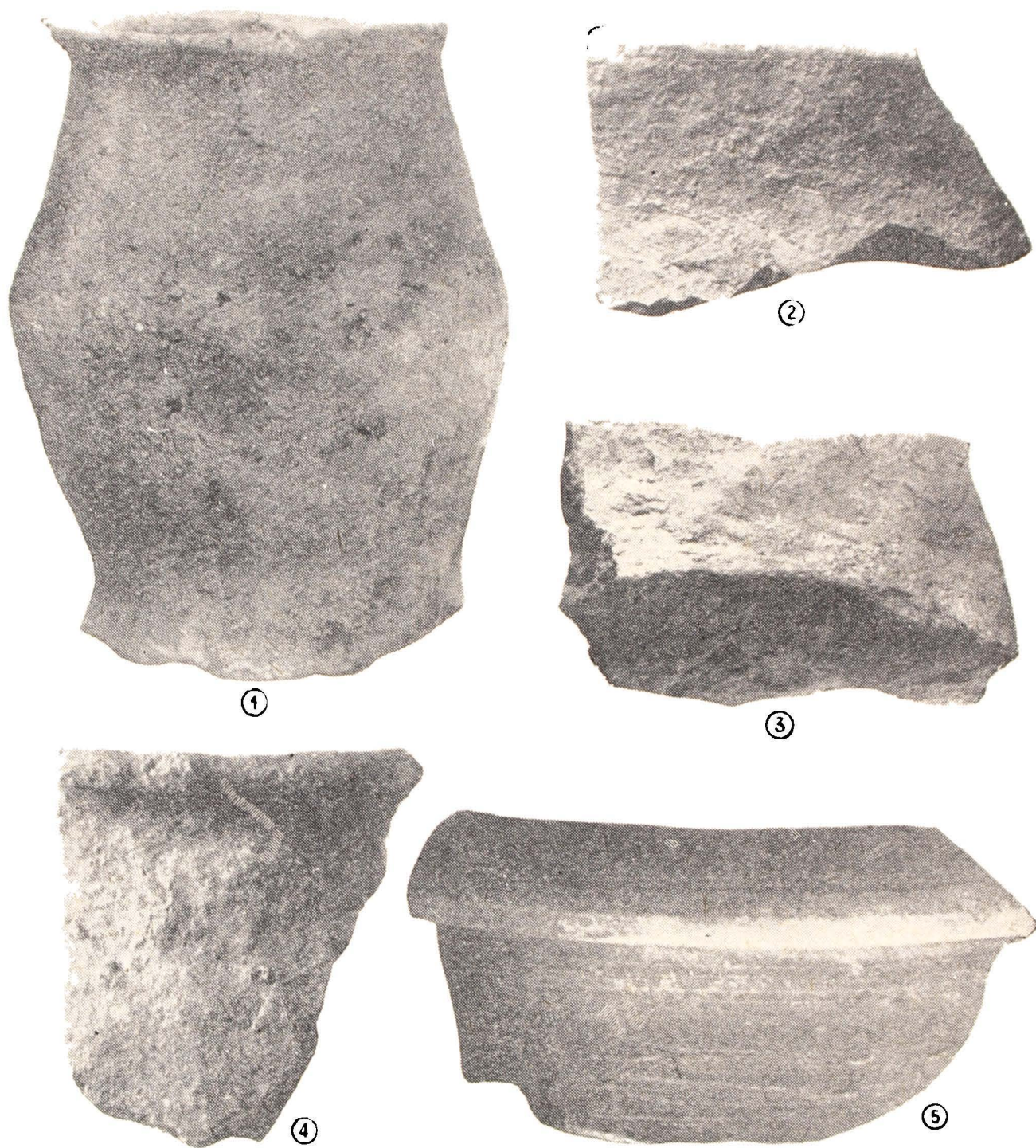

Fig. 58. Vas și fragmente ceramice din sec. III—IV e.n., descoperite la Giulești-Sîrbî.

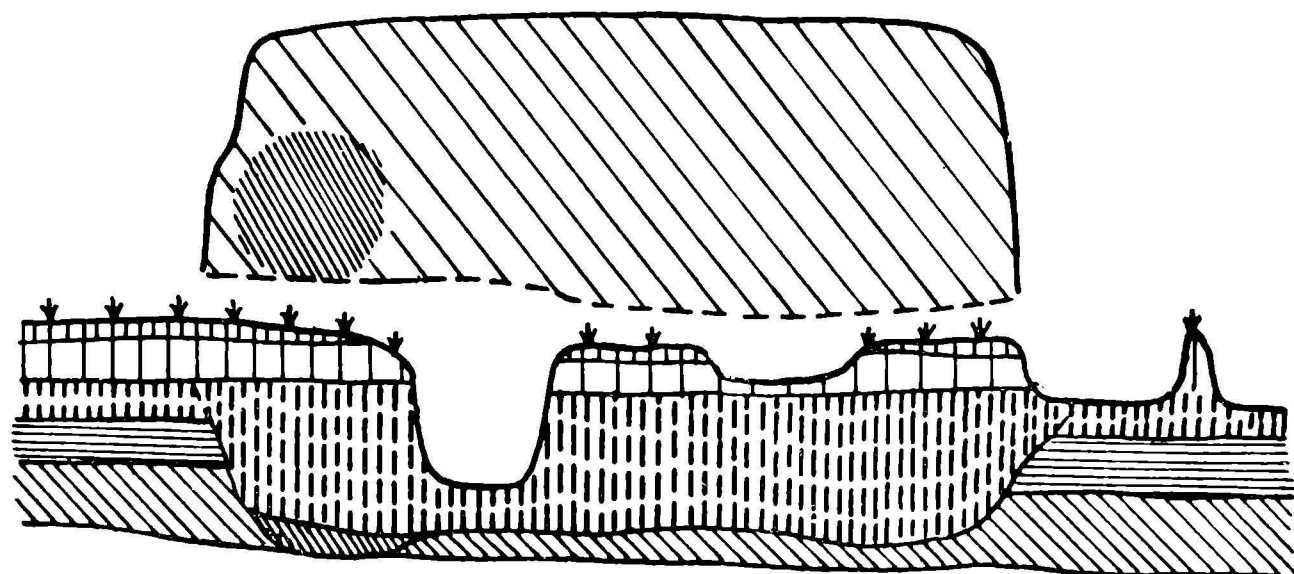
locale, iar pe de altă parte, cel caracteristic noilor veniți. Totodată, pentru cultura materială a populației locale din această vreme se pune problema de a ști ce aparține secolului III și ce anume veacului următor — deose-

¹⁾ Vlad Zirra, „Săpăturile arheologice de la Fundenii Doamnei“ „Materiale“, VI, p. 764.

birea impunându-se să fie făcută, ea fiind determinată de împrejurări și evenimente de ordin istoric, care, desigur, afectează și cultura materială. Dar, în această din urmă privință, în atari condiții, pentru o serie de descoperiri restrânse, sărace în conținut (așa cum este și locuirea pe care o prezentăm), posibilitatea unei astfel de sesizări se conturează acum mai greu. Fapt este că ceramica lucrată cu mîna de la Giulești-Sîrbi, (singura

Giulești-Sîrbi 1958

*Planul și profilul
semibordeiului din sec. X e.n.*

|||| = pămînt purtat (provenit dela gropile moderne)

||| = strat vegetal

||||| = pămînt cenușiu

|||| = pămînt cenușiu brun

|||| = sol castaniu

|||| = vatră

Fig. 59. Planul și profilul semibordeiului din sec. X e.n.

cu care putem opera) își găsește analogii tot atît de bune și în ceramica de aceeași factură din sec. III e.n. de la Militari și Bucureștii Noi și în cea din sec. IV de la Fundenii-Doamnei. Or, din această cauză — alte elemente sau posibilități de datare lipsind — nu putem realiza pentru materialele de la Giulești-Sîrbi o încadrare mai strînsă a lor, astfel încît le situăm, în mare, în intervalul de timp al ambelor secole — III și IV e.n.

Semibordeiul din sec. X e.n.

Pe profilul amenajat al malului lutăriei, groapa acestui semibordei a putut fi urmărită — așa cum s-a menționat — doar din zona superioară a depunerii de pămînt cenușiu, proprie habitatului din epoca bronzului. Astfel, măsurată din punctul în care s-a putut observa că începe să coboare, groapa locuinței a avut o adîncime maximă de 0,60 m. Ea a străpuns atît stratul de cultură Tei, cît și solul castaniu, propriu locuirii neolitice, pătrunzînd și în pămîntul viu, loessoid. Lungimea maximă a locuinței a fost pe profil de 3,75 m (fig. 59).

Prin deschiderea secțiunilor II și III și a casetei C, fiind suprins în grundriss semibordeiul, s-a constatat că acesta se mai păstra într-o proporție de cca două treimi din lățimea sa (lățimea maximă a porțiunii păstrate a fost de 1,38 m) ; că groapa complexului a avut un contur quasi-rectangular, cu colțurile rotunjite și că, măsurată pe fundul gropii, lungimea semibordeiului era de 3,27 m. Orientarea axului longitudinal al locuinței era ENE — VSV.

În interior groapa semibordeiului nu a fost amenajată în vreun fel. Nu s-au observat nici urme de lipitură și nici de căptușire cu birne de lemn. De asemeni, nu au apărut indici cu privire la modul cum va fi fost construită suprastructura locuinței. Este probabil că acoperișul să fi fost amenajat din crengi și nuiele împletite.

Către peretele sud-vestic al semibordeiului a fost găsită o vatră deschisă, care era puțin adâncită față de podeaua locuinței, coborînd astfel ca o groapă mică, circulară, cu diametrul maxim de 0,80 m. Focul din vatră se stingea aruncîndu-se peste jar, nisip sau lut. (La secționarea vetrei s-a observat că straturi de cenușă și cărbuni alternau cu pojghițe groase de pământ lutos ars). Pe vatră s-au găsit cîteva pietre de rîu, cu urme de arsură puternică și fragmentele unui borcan de lut, spart.

Ceramica constituie singurul element de inventar găsit în semibordei, totodată oferind și singura posibilitate de încadrare cronologică și culturală a complexului.

În olăria descoperită în locuința de la Giulești-Sîrbi pot fi deosebite două categorii ceramice : vase lucrate din pastă nisipoasă, ornamentate cu decor striat și vase de culoare cenușie sau cenușie-neagră, cu decor lustruit. Din prima categorie au fost găsite mai multe fragmente ceramice (fig. 60/2,4) și un vas întreg, spart, care a putut fi reconstituit (fig. 60/1). Olăria acestei categorii a fost lucrată la roata de mîna, cu învîrtiri lente, dintr-o pastă amestecată cu mult nisip, dar și cu pietriș cu bobul foarte mărunț. Arderea vaselor s-a făcut în mediu oxidant, din care cauză recipientele au căpătat culoarea cărămizie. Fragmentele ceramice precum și vasul întreg reproduc, pentru această categorie, una și aceeași formă : oala-borcan, cu fundul îngust, pîntecele arcuit, umerii bolțiți, gîtul fiind scund iar buza răsfrîntă în afară. Toate fragmentele ceramice cît și vasul întreg au fost ornamentate prin decor striat, predominînd liniile paralele orizontale, dispuse pe corpul recipientelor — de pe umăr pînă către fund.

Din categoria vaselor cu decor lustruit au fost descoperite în semibordeiul de la Giulești-Sîrbi doar două fragmente. Ele provin tot de la vase lucrate cu roata înceată, dintr-o pastă mai fină. Ambele fragmente au exteriorul brăzdat de linii paralele obținute prin lustruire (fig. 60/5).

Complexelor de locuire caracterizate prin prezența împreună a vaselor cu decor striat și a celor cu decor lustruit, li s-a acordat în ultimii ani, în literatura romînească de specialitate o atenție deosebită. Dar cu privire la ele, s-au conturat încă de pe acum poziții divergente.

Prof. I. Nestor — primul care a întreprins un studiu profund al anti-chităților de acest gen — a afirmat că așezările de la Dridu, pe Ialomița, Ileana-Podari, pe Mostiștea și Bûcov (r. Ploiești), toate caracterizate prin prezența împreună a olăriei cu decor striat și a celei cu decor lustruit, marchează o cultură materială diferențiată de cultura slavă tîrzie, din

sec. X e.n. (și aceasta surprinsă pe teritoriul țării noastre, mai ales în necropolele de la Satul-Nou, r. Adamclissi, reg. Constanța și Castelu, lângă Medgidia) — pentru cultura materială din așezările de la Dridu, Ileana și Bucov, afirmând caracterul ei protoromînesc și situînd-o cronologic — pe

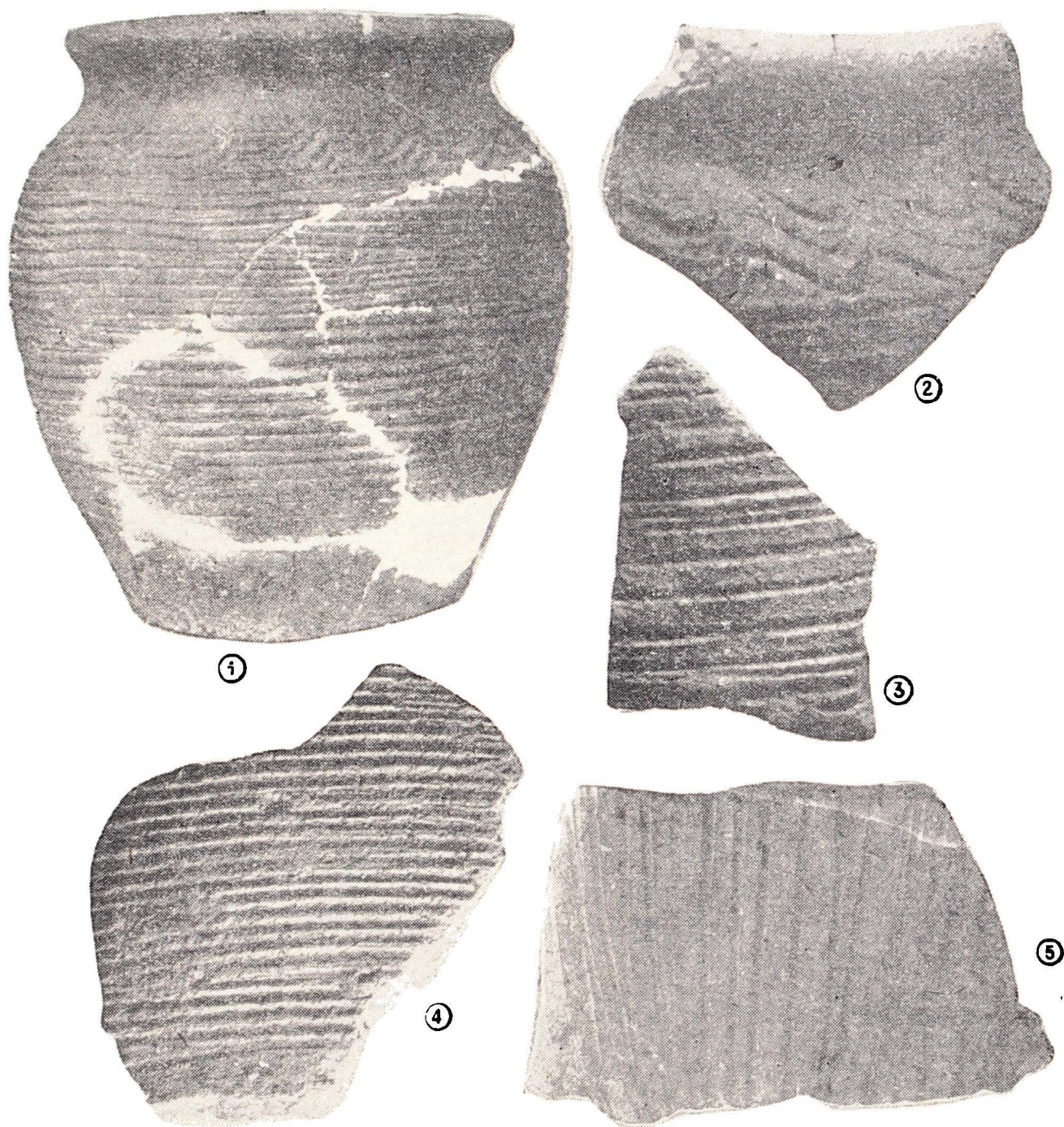

Fig. 60. Vas și fragmente ceramice din sec. X e.n.

baza unui nivel de cultură corespunzător, aflat la Dinogetia (r. Măcin, reg. Galați) și datat acolo cu monede de la Ioan Tzimiskes și de la succesorii săi — începînd din a doua jumătate a sec. X e.n.¹⁾.

¹⁾ Ion Nestor : „Contributions archéologiques au problème des protoroumains. La civilisation de Dridu. Note préliminaire“ în „Dacia“, II, N.S. pag. 371 și urm. idem, „Slavii pe teritoriul R.P.R., în lumina documentelor arheologice“, în S.C.I.V. X, 1, 1959, pp. 59—61.

Deosebit de această interpretare, Maria Comșa afirmă pentru cultura materială aici luată în discuție, caracterul ei neunitar, cercetătoarea stabilind două aspecte, diferențiate nu numai cultural, dar chiar și etnic. Maria Comșa distinge astfel, pe de o parte „o cultură străromânească proprie, deosebită de cea slavă“, caracterizată prin bordeie cu vatră deschisă și o ceramică al cărei tip caracteristic îl reprezintă oalele cu torți, lucrate la roata perfecționată ; iar pe de altă parte, „grupa Dridu“, al cărui caracter etnic cercetătoarea nu îl precizează, grupă pe care însă o separă de prima, ținând seamă de faptul că aceasta de a doua se caracterizează prin bordeie cu cuptor și prin absența acelei categorii ceramice „specifică populației străromânești“ (oale cu torți lucrate la roata cu învîrtiri repezi) ¹⁾. Totodată, în contradicție cu I. Nestor și cu alți autori ²⁾, dar în acord cu Gr. și Radu Florescu ³⁾ și cu K. Horedt ⁴⁾, Maria Comșa datează începutul culturii străromânești în sec. IX e.n. ⁵⁾, deși în așezarea de la Bucov-Rotari — pe care autoarea se bazează în deosebi în argumentarea poziției sale — inscripțiile paleoslave apărute și constituind acolo indiciile cel mai sigur de plasare în timp, datează, toate, „de la începutul secolului X“ ⁶⁾.

Rezultă că referitor la atribuirea etnică și la cronologia antichităților datînd din perioada formării poporului român se impune prudență, deoarece pozițiile divergente formulate pînă acum se întemeiază pe argumente ce nu sînt — cel puțin în stadiul de azi al documentării — atît de lesne de verificat și deoarece alte descoperiri de acest gen nu oferă, măcar în prezent, putința unei înclinări hotărîte către o poziție adoptată sau către alta. Este de ajuns să arătăm că, dacă părerea exprimată de Maria Comșa — că bordeiul cu cuptor ar fi un element de cultură specific slavilor, adus de aceștia la noi, este azi infirmată de descoperirea unor bordeie cu cuptor datate precis într-o vreme anterioară pătrunderii acestor populații aici ⁷⁾, în schimb afirmația aceleiași cercetătoare — că în așezările cu bordei cu cuptor oalele cu torți lucrate la roata perfecționată nu se întîlnesc, se confirmă pînă acum prin descoperirile făcute la Ileana Podari ⁸⁾, Alexandria ⁹⁾ și pe teritoriul orașului București, la Piața de Flori ¹⁰⁾ și în Bucureștii Noi ¹¹⁾. Dar, pornind de la constatarea a două aspecte culturale

¹⁾ Maria Comșa : „Contribuții la cunoașterea culturii străromâne în lumina săpăturilor de la Bucov (r. și reg. Ploiești)“, S.C.I.V. X, 1, 1959, pp. 93—94.

²⁾ Gh. Ștefan și I. Barnea (v. I. Nestor, op. cit., n. 6 de la p. 61).

³⁾ Gr. Florescu, R. Florescu și P. Diaconu, „Căpîdava, monografie arheologică“, vol. I, Buc. 1953, p. 247—250.

⁴⁾ K. Horedt, „Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenbürgens“, p. 71 și urm.

⁵⁾ Maria Comșa, op. cit., p. 89 și urm.

⁶⁾ Id. „Săpăturile de la Bucov“, „Materiale“, VI, p. 570.

⁷⁾ Atari bordeie au apărut în cercetările de la Alexandria, într-o așezare din sec. IV e.n. C. Preda, „Săpăturile de la Alexandria“, „Materiale“, VII, 1961, p. 213.

⁸⁾ Vlad Zirra, „Cercetări feudale timpurii la Ileana Podari“ „Materiale“, V, 1958, p. 505.

⁹⁾ C. Preda, „Săpăturile de la Alexandria“, „Materiale“, VI, pp. 261—262.

¹⁰⁾ „Șantierul Arheologic București, Sectorul Curtea Veche“, „Studii și referate...“, partea I-a, p. 469 și urm. Alte materiale din acest sector au fost scoase în 1959.

¹¹⁾ P. I. Panait, „Săpăturile de la Bucureștii Noi“, v. în ac. vol. pag. 111 și urm.

oarecum deosebite în cadrul larg al antichităților din acest timp și a extrage de aici diferențieri de ordin etnic atât de categorice, aceasta e posibil să fie riscant.

În limitele impuse de stadiul încă nesatisfăcător al cunoștințelor noastre cu privire la cultura materială din perioada formării poporului român și ținând seamă de asemeni și de caracterul cu totul restrâns și incomplet al descoperirii de la Giulești-Sîrbi, datînd din perioada feudalismului timpuriu, ne vom mărgini de aceea doar la a-i stabili, în mare, cadrul de timp, datînd-o în sec. X e.n. și a o plasa, sub raport arheologic, între antichitățile etapei de existență a culturii proto-romînești, în cultura Dridu.

Alte descoperiri arheologice

Fragment ceramic Vinča (Dudești)¹⁾. În timpul amenajării profilului malului lutăriei, în zona gropii mari din epoca bronzului, a fost descoperit la baza solului castaniu, un fragment ceramic, tipic culturii Vinča. Fragmentul este lucrat cu mîna dintr-o pastă amestecată cu pleavă și ars în mediu oxidant la o temperatură destul de joasă : numai stratele superficiale sînt cărămizii, pe cînd miezul este negru. În exterior, fragmentul ceramic este ornamentat prin incizii, cu o combinație de linii paralele orizontale și oblice și de meandri (fig. 61).

Descoperirea cu totul izolată a acestui rest de cultură materială, datînd din etapa timpurie a neoliticului, nu îngăduie nici un fel de concluzii. Atrage atenție că fragmentul ceramic Vinča a fost găsit într-un nivel de stratificație propriu, la Giulești-Sîrbi, unei locuiri din neoliticul mijlociu : faptul se explică însă prin împrejurarea că în regiunea Bucureștilor, ca de altfel și în alte părți, locuirile neolitice se situează în genere într-un strat de pămînt de culoare castanie sau brună-roșcată, caracteristică zonelor împădurite.

Dacă fragmentul ceramic Vinča constituie indicele unei așezări de acest tip, care va fi fost amplasată pe terasa înaltă de la Giulești-Sîrbi și distrusă și ea de lucrările din lutărie — aceasta nu se poate ști. Dar în cazul că ipoteza noastră întrezărește realitatea, atunci ar rezulta un nou punct de locuire Vinča în raza Bucureștilor de azi, pe lângă celelalte cu-

¹⁾ Pe baza cercetărilor făcute în locul numit „Malul Roșu“ din marginea sud-estică a cartierului Dudești, în București, Eug. Comșa a formulat conceptul de „cultură Dudești“ (*„Rezultatele sondajelor de la Dudești și unele probleme ale neoliticului de la sud de Carpați“*, S.C.I.V., VII, 1—2, 1956, p. 41 și urm.). Comșa preciza (în „Materiale“, VII, p. 96) că „Cultura Dudești, împreună cu aceea de tip Fiera și Verbicioara I, fac parte dintr-un complex cultural mai mare“, afirmînd că succesiunea în timp a acestor culturi este următoarea : Fiera, Dudești, Verbicioara I. Problema a fost reluată de D. Berciu, care include atât descoperirile de la Dudești, cît și cele de la Fiera și Verbicioara, în cultura Vinča veche (A și B), răspîdită pe teritoriul țării noastre în neoliticul timpuriu (sub-etapa II c). Trebuie menționat că și E. Comșa afirmase caracterul Vinča (B₁) al materialelor de la Dudești. (*„Rezultatul sondajelor de la Dudești...“*, p. 45). Deosebirea între cei doi autori ar consta în împrejurarea că, după cum se pare, D. Berciu nu admite succesiunea în timp a aspectelor Fiera, Dudești și Verbicioara, socotindu-le pe acestea sincrone. După D. Berciu stratul de cultură de la Dudești „apartine fazei vechi Vinča întocmai ca și (s.m.) complexe de la Fiera-Cleanov și Verbicioara“ (*„Contribuții la problemele neoliticului...“*, p. 42).

noscute și cercetate la Roșu-Militari ¹⁾, Dudești ²⁾ și Fundenii Doamnei ³⁾

Fragmente ceramice Glina III. În secțiunea nr. VII au fost descoperite, în stratul de humus antic, cinci fragmente ceramice datînd din faza timpurie a epocii bronzului, caracteristice culturii Glina III-

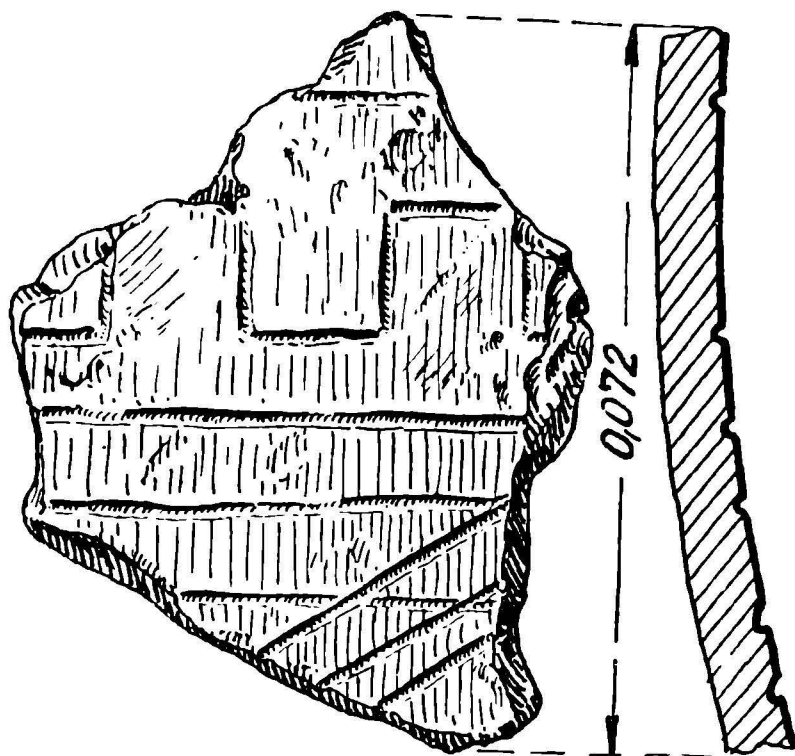

Fig. 61. Fragment ceramic Vinča-Dudești.

Schneckenberg. Toate sînt lucrate cu mîna dintr-o pastă cu foarte mult nisip, dar și cu puțin pietriș mărunț sfărîmat. Din punctul de vedere al compoziției pastei și al tratării suprafeței se poate face mențiunea că, spre deosebire de patru fragmente din marginea unor vase, care prezintă în spărtură o structură mai puțin omogenă și o suprafață aspră, zgrunțuroasă, un al cincilea fragment, provenind din fundul unui recipient, are în spărtură o structură mai compactă, suprafața fiind la pipăit mai netedă. Arderea tuturor fragmentelor a fost, în genere, bună.

Trei fragmente de gît și buză par să aparțină unor vase cu corpul reliefat, poate chiar bombat; două din ele au gîtul înalt, terminat cu o buză evazată (fig. 62/1—2), un al treilea fragment avînd gîtul înalt, terminat cu o buză dreaptă (fig. 62/3). Al patrulea fragment (fig. 62/5) reproduce de asemeni o porțiune de vas: umărul oblic și gîtul scund terminat cu o buză îngroșată în exterior. Fundul fragmentar de vas (fig. 62/4) este drept, pereții recipientului căzînd pronunțat oblic către fund.

Fragmentele din părțile superioare de vase sînt ornamentate cu „găuri-butoni“.

¹⁾ Materialele, descoperite în 1931, sînt inedite și se află în depozitul M.I.B.

²⁾ Eug. Comșa, „Materiale“, V, p. 91 și urm.

³⁾ Vlad Zirra, „Săpăturile arheologice de la Fundenii Doamnei“, p. 758—762.

Încercînd o explicare a prezenței fragmentelor ceramice Glina III în stațiunea de la Giulești-Sîrbi, credem că ele pot fi puse în legătură cu o stațiune a acestei culturi, aflată spre vest de ruinele mănăstirii Chiajna, la o depărtare de circa 250 m de aceasta.

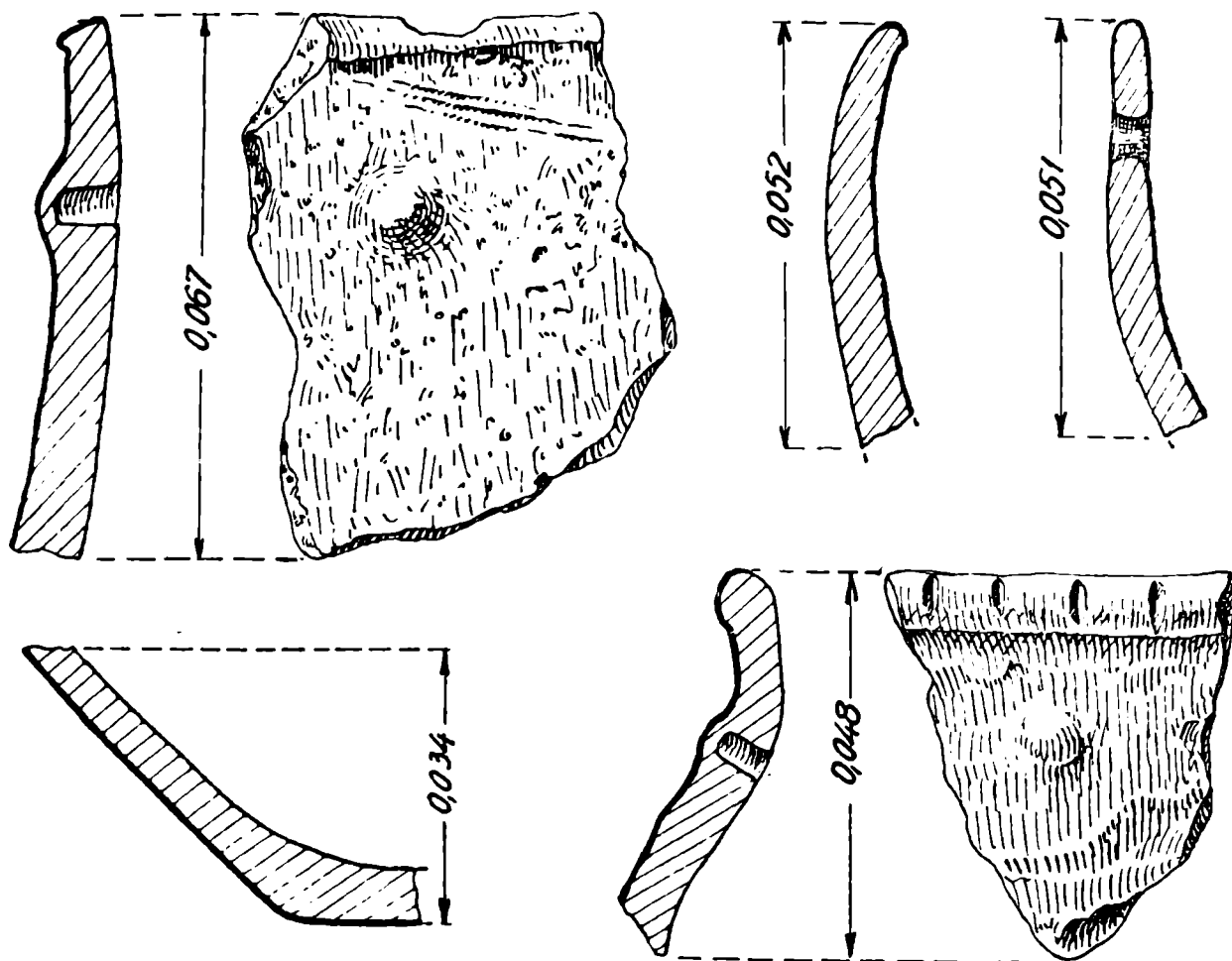

Fig. 62. Ceramică Glina III descoperită la Giulești-Sîrbi.

Concluzii

După cum a putut rezulta din introducerea acestui raport, terenul de la Giulești-Sîrbi unde se găsesc astăzi ruinele mănăstirii Chiajna și unde au putut fi depistate și cercetate resturile unei stațiuni arheologice cu urme de cultură materială din comuna primitivă și din perioada de trecere spre feudalism — a reprezentat pentru așezarea populațiilor omenești din epoca veche a istoriei o poziție prielnică. În adevăr, locul acesta, situat pe o înălțime, la o mică depărtare de albia râului Dîmbovița, într-o zonă în care nici apa, nici pădurile, nici imașurile și nici pămîntul bun pentru cultivarea plantelor nu au lipsit vreodată — a putut oferi și mijloace de trai, de procurare a hranei și siguranța pentru viața așezărilor cînd și cînd întemeiate, laolaltă și cu puțința întreținerii unor legături cu lumea din afară. Așa se explică de ce, în diferitele răstimpuri ale străvechii istorii — din neolitic și pînă în zorii apariției feudalismului — oamenii s-au statornicit acolo, folosind pămînturile acelea în repetate rînduri.

Firește, ceea ce s-a mai putut surprinde și cerceta în 1958 a reprezentat cea de pe urmă licărire și mărturie a unei vieți de mult apuse. Și dacă în timpurile moderne nu s-ar fi distrus aproape în întregime stațiunea arheologică de la Giulești-Sîrbi, cu siguranță că rezultatele investigațiilor întreprinse acolo ar fi fost astăzi cu mult mai bogate. Fragmentul ceramic ornamentat, aparținând culturii Vinča ; alte resturi ceramice specifice pentru cultura Glina III, de la începutul epocii bronzului ; asemeni și cele caracteristice culturii Latène geto-dace, găsite — toate — fie în marea groapă a lutăriei de lângă ruinele mănăstirii Chiajna, ori chiar în săpătura arheologică întreprinsă, dovedesc că stațiunea cercetată a fost și în alte etape ale istoriei vechi locuită — și nu numai în acele perioade din care s-au găsit complexe ce au mai putut fi precizate. Iată așadar, că terasa înaltă stîngă a Dîmboviței, în zona de găsim a actualelor ruine ale mănăstirii Chiajna, a fost intens și îndelung locuită — și faptul desigur că are însemnătate atunci cînd voim să cercetăm și să dovedim continuitatea de viață și de cultură pe meleagurile Bucureștilor de azi.

Iarăși, firește că sub presiunea deselor mișcări și restructurări de populații și triburi ; ori dese intrusiuni și ciocniri intertribale ; desigur apoi că și nevoia acelor populații (trăind într-o vreme de minimă dezvoltare a forțelor de producție omenеști) de a găsi noi și noi posibilități de agonisire a hranei — toate acestea, desigur că sileau populațiile acelea să-și părăsească din cînd în cînd locurile lor de așezare. Terasa înaltă de la Giulești-Sîrbi rămînea și ea, asemeni multor locuri, pentru un timp neocupată, pînă cînd alte populații aveau să o ocupe din nou ; apoi, după o vreme, și acestea aveau să o părăsească — altele aveau să vină, în schimb, să-și dureze așezare... și tot așa mai departe.

Cei dintîi oameni, despre care știm în mod precis că — ademeniți de condițiile prielnice pentru o așezare, oferite de terasa înaltă de la Giulești-Sîrbi — și-au statornicit acolo sălaș, au fost purtătorii culturii Boian din etapa Aldeni a fazei Giulești (Boian II b). După ultimele calcule cronologice (desigur, încă nu într-un totu precis și definitive), aceștia au viețuit cam pe la 3200 î.e.n. — creatorii culturii Boian-Giulești dovedind o mare vitalitate și putere de difuziune, întrucît așezările lor se întîlnesc astăzi răspîndite din Transilvania vest-centrală și Valea Bistriței moldovene, pînă către sudul Munteniei, la linia Dunării ¹⁾.

Este perioada în care forțele productive ale societății fiind încă puțin dezvoltate, față în față cu înmulțirea populației, impune pentru activitatea de cultivare a plantelor — aflată într-un stadiu de practicare extensivă — schimbarea destul de deasă, de repetată, a terenurilor de cultivare. Oa-

¹⁾ Eugen Comșa, „Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești...“, pp. 29—30 și harta (pl. I). Trebuie însă făcută mențiunea că descoperirile de la Zănești, încadrate de Eugen Comșa în faza Boian-Giulești, sînt deosebit interpretate de H. Dumitrescu („Contribuții la problema originii culturii precucuteni“, p. 62 și urm.). Autoarea vorbește de cultura Zănești (sau Boian-Zănești), considerată ca „Prima fază a culturii Precucuteni“, pe care o vede „a fi ajuns în Moldova aproape deplin formată, venind aici dinspre apus, de-a lungul Mureșului și a afluenților săi“. După Comșa („Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești...“), purtătorii culturii Boian-Giulești au ajuns în Moldova venind din sud, acolo, prin evoluție și asociere cu alte elemente, ajungîndu-se „la un aspect cultural mixt“.

menii neoliticului timpuriu și mijlociu se mută de aceea dintr-un loc într-altul, își „roiesc” așezările, care, de altfel, arată astăzi, pentru cercetarea arheologică, o viață destul de scurtă. Așa pare să se și poată explica în prezent întinderea pe un spațiu relativ mare a purtătorilor culturii Boian-Giulești (Boian II).

Dar în această pendulare, mutare a așezărilor, s-a întâmplat uneori ca oamenii neoliticului să vină să-și stabilească sălașele în locuri în care, cu câțiva vreme mai înainte, mai fuseseră. Tocmai o atare din urmă situație pare că a putut fi surprinsă în așezarea Boian-Giulești-Aldeni, cercetată în vara anului 1958 la Giulești-Sîrbi.

Cele trei locuințe neolitice (care, suprapunându-se, atestă o existență a lor nu concomitentă, ci succesivă), eșalonate pe o perioadă atât de scurtă încât firul evoluției în timp abia că poate fi întrezărit — această situație nu pare să aibă decît semnificația următoare : purtătorii culturii Boian-Giulești-Aldeni, care locuiseră pe terasa înaltă stîngă a Dîmboviței, la Giulești-Sîrbi, după ce au viețuit acolo un timp — marcat prin descoperirea primului bordei — au plecat în alte locuri, pentru a găsi alte terenuri de cultivare a plantelor. După ce, câțiva vreme, au viețuit în alte meleaguri, din nou, căutînd noi terenuri pentru cultivare, au părăsit și așezarea aceea. Și, probabil, atrași de condițiile favorabile ale terasei de la Giulești-Sîrbi, pe care o mai locuiseră, au revenit aici, din nou viețuind o vreme — etapa aceasta de locuire fiind marcată de cel de al doilea bordei. Se vede că situația s-a repetat și pentru a treia oară — iarăși oamenii de acolo plecînd și revenind tot în același loc, viețuind încă odată — această din urmă etapă de locuire fiind marcată de coliba de suprafață care a acoperit parțial gropile astupate ale celor două bordeie.

Cu privire la modul de viață — la ocupațiile și la organizarea oamenilor neolitici din așezarea de la Giulești-Sîrbi, măcar că săpăturile au fost destul de restrînse, ele au putut totuși pune la îndemînă date îndeajuns de concludente.

S-a putut astfel dovedi că oamenii care locuiseră acolo în neoliticul mijlociu, trăiseră în bordeie și colibe — locuințe modeste, al căror aspect nu a fost nicicum întîmplător, ci, neîndoios determinat de condiții istorice. În adevăr, modul semistabil de viață, laolaltă cu uneltele încă puține la număr și puțin diferențiate, nu îngăduiau oamenilor din această etapă a dezvoltării istorice construcții de locuințe mai temeinice, așa cum vor fi casele de suprafață apărute după aceea, în neoliticul deplin dezvoltat și tîrziu.

Trecînd la ocupațiile de căpetenie ale locuitorilor din așezarea asupra căreia informăm aici, este de arătat că, fără îndoială, un loc însemnat îl va fi avut cultivarea primitivă a plantelor. Cantitatea mare de pleavă, utilizată la prepararea pastei vaselor de lut, deopotrivă și cu urmele de păioase imprimate pe chirpicii arși ai colibeii de suprafață, pot să constituie indici în acest sens. Numai că lipsind analizele microscopice și asupra amprentelor din pleavă și asupra urmelor de păioase din resturile de pereți ai locuinței nr. 3, nu putem afirma cu precizie și socoti ca un fapt pe deplin dovedit că în a c e s t e a trebuie să vedem mărturii sigure asupra cultivării plantelor de către neoliticii de la Giulești-Sîrbi. Atari

mărturii sigure au apărut însă în alte aşezări Boian-Giuleşti (Boian II) : la Bogata, r. Călăraşi, unde s-au descoperit boabe de grîne carbonizate ¹⁾, iar în alte staţiuni, rişniţe de piatră pentru măcinatul cerealelor ²⁾. Neîndoindu-ne că şi locuitorii neolitici de la Giuleşti-Sîrbi se ocupau cu cultivarea plantelor — interpretarea pe care am dat-o celor trei locuinţe, datînd din una şi aceeaşi etapă a fazei Giuleşti este de natură, pe de altă parte, să presupună stadiul de practicare extensivă a cultivării primitive, în deplin acord şi condiţionat cu stadiul dezvoltării forţelor productive omeneşti din această vreme.

Oasele de animale domestice găsite la Giuleşti-Sîrbi, mai ales în cel mai vechi bordei neolitic, dar şi în bordeiul de al doilea şi care — după determinări preliminare făcute de tov. Alexandra Paul, colobaratoare la Institutul de Arheologie al Acad. R.P.R. — arată că au aparţinut unor bovine, ovine şi porcine, fac mărturia unei alte îndeletniciri a creatorilor culturii Boian-Giuleşti din aşezarea cercetată de noi — anume creşterea vitelor. Mai multe cu privire la această ocupaţie omenească este însă greu de spus, ţinînd seamă de mărturiile pe care le avem, dar şi de împrejurarea că, în genere, problema creşterii vitelor în comuna primitivă constituie şi astăzi încă un domeniu de investigaţie puţin abordat. Totuşi, avînd în vedere o observaţie făcută la analiza resturilor de oase de animale găsite în complexele neolitice — anume, că cele mai multe din oasele de bovine proveneau de la indivizi foarte bătrîni, se poate deduce de aici că creşterea vitelor nu era prea dezvoltată, fapt ce presupunea o folosire destul de îndelungată, în deosebi a bovinelor.

Marea cantitate de vase de lut (fragmentare), descoperite în toate complexele (mai din abundenţă în bordeiul nr. 1 şi în complexul din caseta D₁), arată o a treia îndeletnicire a neoliticilor de la Giuleşti-Sîrbi : olăritul. Pe de altă parte, aşchiile de silex şi unealta de os descoperită completează imaginea noastră despre ocupaţiile acelor oameni cu două preocupări noi : prelucrarea locală a pietrei şi a osului. Dar tot prezenţa împungătoare de os indică şi o altă ocupaţie — aceea a prelucrării pieilor de animale. Pe lângă toate aceste îndeletniciri (dintre care, unele, meşteşuguri exercitate într-un cadru casnic), practicate printr-o diviziune naturală a muncii, se mai poate dovedi de asemenea că oamenii neolitici de la Giuleşti-Sîrbi au întreţinut legături de schimb cu populaţii şi ţinuturi mai îndepărtate : pe această cale au putut fi desigur obţinute silexul precum şi mica unealtă de aramă.

În legătură cu organizarea socială din aşezarea neolitică este de spus mai întîi, că, fără să avem dovezi directe în acest sens, susţinem că oamenii aceia trăiau în ginţi materne ³⁾. În adevăr, este unanim recunoscut faptul că neoliticul timpuriu şi mijlociu constituie tocmai perioada în care această formulă de organizare omenească se află în stadiul ei de închegare deplin dobîndită. Putem însă, avînd în vedere unele din realităţile surprinse prin săpăturile arheologice de la Giuleşti-Sîrbi, să tragem concluzii cu privire la forma de familie ce exista în comunitatea de acolo. Astfel,

¹⁾ Eug. Comşa, „Săpături de salvare la Bogata şi Boian“, Materiale V, 1959, p. 115.

²⁾ Eug. Comşa, „Consideraţii cu privire la evoluţia culturii Boian...“, p. 372.

³⁾ În alte aşezări Boian-Giuleşti, plastica antropomorfă descoperită constituie dovezi sigure de existenţă a gîntei matriarhale.

ținând seamă de dimensiunile celor trei locuințe descoperite, rezultă că ele nu puteau servi decât unui tip de familie restrânsă ca număr și constituție : or, această formă de familie nu poate fi alta, (în funcție de stadiul de dezvoltare a societății comunist-primitive de pe această treaptă) decât familia-pereche.

Dacă la Giulești-Sîrbi, în așezarea neolitică de acolo au locuit — o singură gintă sau mai multe, un trib sau mai multe triburi, în această privință nu se poate spune absolut nimic, ținând seamă că săpăturile nu au descoperit decât un ultim rest din locuirea de altă dată...

Aproximativ o mie nouă sute de ani după dispariția de pe terasa înaltă de la Giulești-Sîrbi a creatorilor culturii Boian-Giulești (Boian II), s-au așezat pe același loc populațiile purtătoare ale culturii Tei — faza Fundeni, din perioada de sfârșit a epocii bronzului.

La această dată, desigur că populațiile Tei — Fundeni trăiesc în condiții istorice mult schimbate. Pentru sfârșitul epocii bronzului se admite în genere, că oamenii au făcut deja pasul de la cultivarea primitivă a plantelor la agricultura cu plugul ; că creșterea vitelor s-a dezvoltat și ea considerabil — fie prin înmulțirea speciilor de vite, fie prin îmbunătățirea metodelor de întreținere și folosire a acestora ; că uneltele și armele de metal au produs de asemeni structurări însemnate în procesul de muncă, dar mai ales în cel de agonisire a omului, într-o atare măsură încît se ajunge acum chiar la dobîndirea unor bunuri în proprietate privată ; și că, pe planul organizării sociale a populațiilor omenești, trecerea de la gintă maternă la ginta paternă și apoi la patriahat s-a realizat și ea. Toate acestea — desigur însă că în proporții și intensități variabile, de la regiune la regiune, în funcție de condițiile specifice în care s-au putut dezvolta o populație sau alta.

Cu greu asemenea aprecieri generale cu privire la viața oamenilor din epoca bronzului își pot găsi o confirmare prin dovezi sigure în descoperirea de la Giulești-Sîrbi. Cum a rezultat din acest raport, resturile de cultură Tei-Fundeni surprinse în săpătură au fost nu numai puține și sporadice, dar, în plus, de cele mai multe ori și deranjate.

Unele indicații ne-ar îndreptăți să tragem concluzia că purtătorii culturii Tei-Fundeni din așezarea de la Giulești-Sîrbi reprezentau o populație stabilă, aflată pe o treaptă de sedentarism evoluată. Cel puțin așa ar rezulta din faptul că locuințele, construite la suprafața solului, par să fi fost durabil încheigate prin pereți de birne și nuiete, pomostile cu un strat gros de lut. Dar împotriva unei atari concluzii stă constatarea — dedusă din observații repetate — că populațiile de cultură Tei au fost „grupuri de păstori seminomazi“. Este posibil, de aceea, ca procentul redus de oase de animale din așezarea pe care am prezentat-o să reflecte o situație întâmplătoare. Oricum însă, creșterea vitelor, ca formă de economie a purtătorilor culturii Tei din stațiunea de la Giulești-Sîrbi rămîne ca atestată. Ca alte îndeletniciri pe care le putem considera dovedite prin materiale găsite în depunerea arheologică, menționăm prelucrarea silexului și a pietrei (în legătură cu care stau așchiile de silex și un perculator de piatră) ; torsul și țesutul (ca mărturie în acest sens stînd un număr de fusaiole și probabil o greutate de lut) ; apoi meșteșugul olăritului și, fără îndoială, practicarea unui schimb

prin legături cu alte populații, pe această cale obținându-se în deosebi obiectele de bronz, din care însă, la Giulești-Sîrbi, nu s-au putut găsi decît cîteva fragmente cu totul neînsemnate. Desigur că, toate aceste îndeletniciri menționate au fost practicate tot printr-o diviziune naturală a muncii în cadrul colectivității.

A vorbi despre organizarea comunității Tei-Fundeni de la Giulești-Sîrbi, ținînd seama de caracterul descoperirilor, înseamnă a face numai presupuneri. De aceea, doar în sensul acesta ne putem gîndi la o structurare a colectivității în deosebi pe baza formulelor de gîntă și trib.

Încercînd o reconstituire cît de sumară a modului de viață al diferitelor populații care s-au succedat în stațiunea de la Giulești-Sîrbi — cu privire la locuirea din sec. III—IV e. n. nu putem preciza absolut nimic. Cele cîteva fragmente ceramice găsite în săpătură și groapa menajeră din secțiunile II—III, cu vasul întreg găsit în ea, dovedesc în mod cert că pe terasa înaltă stîngă a Dîmboviței, în preajma ruinelor mănăstirii Chiajna a existat și un nivel de viețuire din perioada de început a migrațiilor popoarelor. Dar este aproape sigur că în teren, această locuire nu s-a situat în zona cercetată, ci undeva în preajmă, probabil pe terenurile astăzi complet înlăturate și răscolite prin lucrările lutăriei.

Concluzii cu totul limitate pot fi formulate și cu privire la restul de așezare din sec. X e.n.

Cunoscută încă de mult timp, mai ales în părțile de sud ale țării noastre, această cultură materială — caracterizată în deosebi printr-o ceramică considerată și denumită „de caracter slav“ și datată pînă destul de curînd în sec. VI—VII e.n. — este astăzi atribuită unor grupuri etnice situate într-un proces de structurare a poporului român și încadrată în genere (cu deosebiri de poziții în această privință, pe care am avut prilejul să le menționăm), între secolele IX și XI e.n. Astfel încadrată cronologic și atribuită etnicește, este lesne de înțeles locul deosebit pe care tinde să-l aibă această cultură în cercetarea arheologică a trecutului patriei noastre. Dar, în ciuda semnificației pe care o poartă cultura protoromînească, este limpede totodată că ne aflăm la începuturile cunoașterii ei temeinice, fapt care și explică de altfel divergențele de moment ivite cu privire la plasarea în timp a acestei culturi, ori cu privire la precizarea structurii ei etnice.

Oricum, se știe astăzi că această cultură materială — creație a unor grupuri de populații desigur încă nu omogene și sudate din punct de vedere etnic, dar situate pe o treaptă avansată în procesul de geneză a poporului român — se caracterizează prin așezări relativ întinse, amplasate de obicei pe terasele secundare ale apelor, locuințele fiind de tipul bordeielor cu vatră sau cuptor, existînd însă și construcții de suprafață, ce par a fi fost utilizate mai ales ca dependințe (la Bucov, r. Ploiești, ateliere de fierari). Formele de economie practicate în cadrul diferitelor comunități au fost în deosebi creșterea vitelor, agricultura și meșteșugurile, între acestea din urmă un loc însemnat pîrîndu-se că l-a avut prelucrarea metalelor. Specifică pentru cultura aceasta este și ceramica, în care se deosebesc oalele-borcan, cu torți uneori, lucrate la roată și decorate prin striuri, cîteodată cu ornamente în val. Caracterul protoromînesc a acestor antichități este — cum se susține — afirmat mai ales de tradiția romano-

bizantină a ceramicii. Totodată, aportul populațiilor și culturii slave în procesul de formare a poporului român se resimte în prezența ceramicii de factură slavă din aceste așezări.

În săpăturile arheologice de salvare, efectuate în 1958 la Giulești-Sîrbi, resturile de locuire din veacul X e.n. au fost extrem de sărace. Totuși, chiar în această situație, elementele caracteristice ale singurului complex de locuire găsit sînt suficiente pentru a da puțința încadrării acestuia, în timp și cultural, așa cum am încercat să o facem în acest raport. Mai mult nefiind posibil de spus — locuința din sec. X e.n. de la Giulești-Sîrbi nu-și are decît valoarea unui nou punct arheologic pentru această epocă și cultură, atît pe harta arheologică a orașului București, cît și pentru cea a ariei de răspîndire a așezărilor protoromînești.

VALERIU LEAHU

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ДЖУЛЕШТИ — СЫРБИ

(Краткое содержание)

Поверхностные археологические исследования, проводившиеся на левом берегу реки Дымбовица, на участке между селами Кияжна и Джулешти Сырби, выявили близ развалин монастыря Кияжна (ктиторство XVIII в. Александра Ипсиланти) остатки археологической стоянки, почти совершенно разрушенной работами современного глиняного карьера. Чтобы спасти археологические следы в этом месте, коллектив Музея Истории гор. Бухареста произвел в 1958 г. археологические раскопки.

Работы (рис. 3) преследовали цель не только спасти материалы, но и исследовать его при помощи заложенного шурфа; таким образом, наряду с обработкой уже частично вскрытых комплексов обитания, установили как площадь тамошних поселений, так и их стратиграфию.

Приводим основные результаты исследований, широко освещенные в отчете.

Древнейшее поселение в Джулешти-Сырби восходит ко времени среднего неолита и относится к фазе Джулешти культуры Боян (Боян II). К нему относятся пять комплексов: две землянки, наземная хижина, очаг и еще один комплекс, назначение которого не установлено, так как он еще не был полностью исследован.

Землянка Нр. 1 богаче всех археологическим материалом, но и больше всех разрушена. В одном конце она перерезана работами по выемке камня, а в другом — другой неолитической землянкой. Таким образом удалось в точности установить лишь ее глубину — 1,25 м. Форма, вероятно, была овальной.

Землянка Нр. 2 хронологически следующая за первой, также была овальной. Ее размеры: наибольшая длина 5,15 м; наибольшая ширина — 3,75 м, наибольшая глубина 1,20 м.

Наземное жилище сильно пострадавшее от подземных работ, было сооружено из прутьев и веток, обмазанных глиной. Не удалось уточнить его размеров. То, что остатки хижины перекрывают ямы обеих землянок, показывает, что она является позднейшим неолитическим комплексом типа Боян-Джулешти (Боян II) в Джулешти-Сырби.

Неолитический очаг, вскрытый отдельно от всех неолитических комплексов и в одинаковом с ним стратиграфическом положении, нельзя непосредственно связывать с землянками или с наземным жилищем. Однако, он несомненно относится к одному из этих комплексов.

В разрезе IV обнаружили еще один довольно обширный неолитический комплекс; он содержит сравнительно много археологического материала, лежащего в вырытом в земле углублении (глубина 0,32 м. ширина — 1,65 м. и длина до сих пор обнаженной части 2,20 м. Можно предположить, что речь идет о полуземлянке.

Во всех комплексах обитания нашли археологический материал-орудия, керамику и кости домашних животных. Говоря об орудиях, отметим наличие медных зубил — пробойников (рис. 10).

Керамика распадается на две большие группы: сосуды из грубого теста и сосуды из тонкого теста. Первая группа, в свою очередь, делится на две категории: «кухонные» сосуды и сосуды с вырезанным орнаментом. Категорию «кухонных» сосудов

из Джулешти Сырбы также подразделили на два типа: сосуды; (корчаги, цедилки, миски) с лощеными стенками (рис. 11—14) и сосуды корчаги, сосуды в виде усеченного конуса, блюда, фруктовые вазы на ножке, шаровидные сосуды, украшенные рельефным узором (барботином), ячеечными поясами, ячеечными выпуклостями с ямками (рис. 15—18). Вторая категория сосудов (корчаги, крышки больших сосудов с выпуклым туловом и цилиндрическим горлышком) характеризуется, в частности, вырезанным и врезанным орнаментом и декоративными узорами геометрического стиля (главным образом меандры, но и спирали) (рис. 20—23). Вторая группа — сосуды из тонкого теста — также распадается на две категории: сосуды (стаканы и корчаги, лощеные или украшенные складками (рис. 24—28) и сосуды (корчаги и чаши), украшенные врезанным орнаментом, причем среди декоративных узоров также выделяются спираль и меандр (рис. 29—31).

Керамика из неолитических комплексов в Джулешти-Сырби характерна для более позднего этапа Джулешти культуры Боян, который Е. Комша называет этапом Алдени, а Д. Берчиу этапом Боян II б. Вывод автора обоснован тем, что в материалах из Джулешти-Сырби налицо все характерные черты этапа Алдени (Боян II): барботин в качестве орнамента сосудов домашнего обихода, использование треугольников в качестве узора на венчике сосудов с вырезанным орнаментом; часто встречающиеся высокие стаканы в виде усеченного конуса, изготовленные из тонкого теста, и наличие категории сосудов с врезанным рисунком.

Жители неолитического поселения в Джулешти-Сырби занимались главным образом примитивным возделыванием растений и скотоводством. Судя по большому количеству костей животных видно, что последнее занимало первенствующее место.

Перекрытие землянки 1 землянкой 2 и перекрытие обеих землянок наземной хижиной свидетельствуют о трех этапах обитания в неолитическом поселении; однако, они не отразились на развитии керамики, в основном носящей единый характер, независимо от того комплекса, в котором она была найдена. Таким образом, надстройка трех неолитических жилищ объясняется следующим образом: живя в период слабого развития производительных сил и находясь на этапе экстенсивного возделывания растений, народности раннего и среднего неолита сравнительно быстро покидали поселения в поисках новых участков для выращивания растений. При этом неустойчивом образе жизни случалось, однако, что какая-нибудь человеческая община возвращалась на места, когда-то ею заселенные. Возможно, что такое именно положение и отразилось в перекрытии трех жилищ, относящихся к одному и тому же этапу (Алдени — 2 б) фазы Джулешти культуры Боян.

Второе обитание на археологической стоянке в Джулешти-Сырби восходит к заключительному периоду бронзового века. Оно связано с носителями культуры Тей. Хотя культурный слой этого времени (соответствующий отложению античного чернозема) и был богат археологическим и материалами, собственно комплексов культуры Тей обнаружили очень мало (фактически две колоколовидные хозяйственные ямы, комплекс рассыпавшихся разбросанных кирпичей и очаг). По-видимому, поселение бронзового века находилось не в исследованном участке, а в другом месте, возможно, в отдаленном и перерывом каменоломнями месте.

Для поселения Тей особенно характерен керамический материал. По выделке теста его подразделяют на четыре категории: сосуды из теста с примесью песка, сосуды из теста, смешанного с толчеными черепками с щебнем, сосуды с примесью небольшого количества песка и толченых черепков и сосуды из тонкого теста. В первые две категории входят большие сосуды с толстыми стенками (продовольственные сосуды с выпуклым туловом и цилиндрическим горлышком), средней величины сосуды со скошенными плечами и расширяющимся венчиком, корчаги, сосуды с выпуклым туловом и горлышком внутрь и т. п. (рис. 38—40). Самой частой формой третьей категории является сосуд с шарообразным туловом, кольцевидным дном, с цилиндрическим или обращенным внутрь горлышком и двумя высокими ручками, иногда украшенными насечками или выпуклостями (рис. 41—44). И на других сосудах этой категории есть ручки с кнопками, насечками или выпуклостями (рис. 48—49). Черные сосуды из тонкого теста (четвертая категория керамики) наименее многочисленны. Наряду с несколькими разбитыми чашками (рис. 46) отметим впервые в рамках культуры Тей наличие сосуда с двумя высокими ручками с шайбой (рис. 47).

Сосуды первых двух категорий с рельефными лепными аппликациями (рис. 51—54). Для сосудов третьей категории в небольшой степени и для сосудов из тонкого теста характерны орнаменты из врезанных линий — простых, с проколами или

с последовательными проколами. Выполненные при помощи этой техники узоры представляют собой спирали, меандры, ромбы или треугольники (рис. 55—56). Для орнаментики найденных в Джулешти-Сырби сосудов культуры Тей характерна небрежная, несовершенная и грубая фактура.

Что касается датирования этой фазы культуры Тей, то, по мнению автора, ее нельзя отнести к периоду Рейнеке Б (Б₂) на основании находки бронзового топора в Фундени. Фаза Фундени развивается одновременно с горизонтом, предшествующим культуре Ноа в Молдавии и с фазой Вербициоара IV в Олтении.

При раскопках в Джулешти-Сырби также вскрыли комплекс (хозяйственную яму) и немногочисленный керамический материал (рис. 58) начала периода переселения народов. Точнее, эти материалы можно отнести к периоду III—IV вв. н.э.

В последний раз археологическая стоянка близ монастыря Киажна была обитаема в период раннего феодализма. К этому времени относится вскрытая полужемлянка (рис. 59), внутри которой нашли черепки керамики, сработанной на кругу. Одни украшены полосами, другие лощением (рис. 60). На основании керамического материала комплекс относят к культуре Дриду и датируют X в. н.э.

Наконец, представлены и отдельные археологические находки (Джулешти-Сырби) — черепок керамики типа Винча-Дудешти (рис. 61) и несколько керамических черепков культуры Глина III Шнекенберг (рис. 62).

- Рис. 1 — План города Бухареста и археологических раскопок Джулешти-Сырби*
Рис. 2 — Край глиняного карьера в Джулешти-Сырби со следами археологических раскопок
Рис. 3 — План археологических раскопок в Джулешти-Сырби
Рис. 4 — План раскопов А—А₁, перекрытых неолитическими комплексами
Рис. 5 — Профиль IV рва в Джулешти-Сырби
Рис. 6 — План неолитического жилища Нр.3
Рис. 7 — План неолитического комплекса участка IV раскопок Д₁
Рис. 8 — Кремневые орудия и отщепы (Культуры Боян-Джулешти)
Рис. 9 — Костяные пробойники, найденные в неолитическом поселении
Рис. 10 — Небольшое медное зубило-пробойник из поселения Боян-Джулешти
Рис. 11 — Формы сосудов Боян-Джулешти, сработанные из грубого теста
Рис. 12 — Глиняная корчага. Культура Боян-Джулешти
Рис. 13 — Глиняная миска. Культура Боян-Джулешти
Рис. 14 — Обломки керамики Боян-Джулешти
Рис. 15 — Формы и профили сосудов Боян-Джулешти, сработанных из грубого теста
Рис. 16 — Черепки сосудов на ножке, найденные на неолитическом поселении
Рис. 17 — Черепки керамики Боян-Джулешти, украшенной рельефным орнаментом, из землянки 1 и 2
Рис. 18 — Керамика Боян-Джулешти, украшенная скульптурными рельефными аппликациями, из жилища Нр. 3 и неолитического комплекса (участок IV — раскопок Д₁)
Рис. 19 — Формы сосудов Боян-Джулешти, украшенных вырезанным орнаментом из Джулешти-Сырби
Рис. 20 — Неолитическая керамика с вырезанным орнаментом, найденная в землянке Нр. 1
Рис. 21 — Черепки керамики Боян-Джулешти с вырезанным орнаментом, найденные в землянке Нр. 2
Рис. 22 — Керамика с вырезанным узором из неолитического жилища Нр. 3
Рис. 23 — Черепки сосудов с вырезанным орнаментом, найденные в неолитическом комплексе участка IV раскопок Д₁
Рис. 24 — Формы сосудов Боян-Джулешти, сработанные из тонкого теста, найденные в Джулешти-Сырби

- Рис. 25 — Глиняная корчага, найденная в неолитической землянке Нр. 1
- Рис. 26 — Формы глиняных стаканов. Культура Боян-Джулешти
- Рис. 27 — Глиняные стаканы. Культура Боян-Джулешти
- Рис. 28 — Черепки керамики со складчатым орнаментом. Культура Боян-Джулешти
- Рис. 29 — Профили сосудов Боян-Джулешти (Алдени), с врезанным орнаментом
- Рис. 30 — Керамика с врезанным орнаментом из Джулешти-Сырби, найденная в землянках Нр. 1 и 2
- Рис. 31 — Керамика с врезанным орнаментом из жилища Нр. 3 и комплекса в участке II (раскоп Д₁); Культура Боян-Джулешти-Алдени
- Рис. 32 — Профиль ямы Нр. 1 Бронзовый век-культура Тей
- Рис. 33 — Очаг и комплексы керамики Тей, найденные в раскопе А
- Рис. 34 — Кремневые отщепы и пластины, найденные на поселении Тей (бронзового века)
- Рис. 35 Куски каменных топоров из поселения Тей в Джулешти-Сырби
- Рис. 36 — Глиняные пряслица из поселения Тей
- Рис. 37 — Глиняные грузила для сетей
- Рис. 38 — Профили сосудов Тей (бронзового века) найденные в Джулешти-Сырби
- Рис. 39 — Профили сосудов бронзового века. Культура Тей
- Рис. 40 — Профили сосудов Тей, найденных в Джулешти-Сырби
- Рис. 41—44 — Сотуды с двумя высокими ручками, найденные на поселении Тей в Джулешти-Сырби.
- Рис. 46 — Разбитая глиняная чаша бронзового века, найденная в Джулешти-Сырби
- Рис. 47 — Глиняный сосуд бронзового века (культура Тей) найденный в Джулешти-Сырби
- Рис. 48—49 — Обломки ручек со складками, кнопками и выпуклостями. Культура Тей
- Рис. 50 — Обломки керамики Тей, украшенной «метелочным» орнаментом
- Рис. 51 — Керамика Тей, украшенная ячеечными поясами
- Рис. 52 — Черепки керамики Тей, украшенной простыми и складчатыми поясами
- Рис. 53 — Керамика Тей и— Джулешти-Сырби
- Рис. 54 — Черепки керамики Тей с рельефным орнаментом
- Рис. 55—56 — Керамика Тей из Джулешти-Сырби, украшенная врезанным орнаментом из проколов и последовательных проколов
- Рис. 57 — Профиль ямы III—IV вв. н. э. в Джулешти-Сырби
- Рис. 58 — Глиняные сосуды и обломки керамики III—IV вв. н. э.
- Рис. 59 — План и профиль полужемлянки X в. н. э.
- Рис. 60 — Керамика X в. н. э., найденная в Джулешти-Сырби
- Рис. 61 — Обломок керамики Винча-Дудешти, найденный в Джулешти-Сырби
- Рис. 62 — Обломок керамики Глина III из Джулешти-Сырби

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE SAUVETAGE DE GIULEȘTI-SÎRBI

R é s u m é

Les recherches archéologiques de surface entreprises sur la rive gauche de la Dimbovița entre les villages de Chiajna et de Giulești-Sîrbi ont mis au jour, à proximité des ruines du monastère de Chiajna (fondation du XVIIIe siècle du prince Alexandre Ipsilanti), les restes d'une station archéologique menacés de destruction par les travaux actuels d'exploitation d'une carrière de terre. Afin de sauver les vestiges archéologiques existant en ce point, le Musée d'histoire de la ville de Bucarest a exécuté en l'année 1958 des fouilles archéologiques.

Les travaux (fig. 3) ont présenté un caractère à la fois de sauvegarde et de sondage, leur but étant non seulement de sauvegarder les restes d'habitations, en partie détruites, mais aussi de délimiter l'emplacement de la station et d'en préciser la stratigraphie.

Les résultats les plus importants, exposés de façon détaillée par l'auteur du rapport, sont les suivants :

L'époque d'habitation la plus reculée de Giulești-Sîrbi remonte à la période moyenne du néolithique et appartient à la phase Giulești de la civilisation de Boian (Boian II). Elle est représentée par cinq constructions : deux huttes enfoncées dans le sol, une hutte de surface, un âtre et une cinquième construction dont il est impossible à l'heure actuelle de préciser le caractère, les travaux de dégagement n'en étant pas achevés.

La hutte n°1 est à la fois la plus riche en mobilier archéologique et la plus détériorée : elle a été coupée à l'une de ses extrémités par les excavations de la carrière et à l'autre par une seconde hutte néolithique. Aussi n'a-t-il été possible d'établir de façon précise que sa profondeur, qui est de 1^m25. Quant à sa forme, elle semble avoir été ovale.

La hutte n°2, postérieure à la première, est de forme également ovale et mesure (dimensions maximum) : 5^m15 de longueur, 3^m75 de largeur et 1^m20 de profondeur.

La hutte de surface, fortement endommagée par des constructions ultérieures, était constituée par un squelette de baguettes d'osier et de branchages liés à la terre glaise. Les dimensions n'ont pas pu en être précisées. Les restes de cette hutte se trouvant au-dessus des fossés des deux huttes précédentes, elle doit être considérée comme l'habitation néolithique de type Boian-Giulești (Boian II) la plus tardive de la station.

L'âtre néolithique, isolé par rapport à toutes les huttes néolithiques mais occupant la même position stratigraphique, ne peut être mis en relation directe avec aucun de ces logements, quoiqu'il semble certain qu'il ait appartenu à l'un ou à l'autre d'entre eux.

Dans la section IV on a découvert une autre construction néolithique, assez étendue et assez riche en matériaux archéologiques, consistant en une dépression demi-cylindrique creusée dans le sol, mesurant 0^m32 de profondeur, 1^m65 de largeur et 2^m20 de longueur (cette dernière dimension correspond à la portion qui a pu être dégagée). Il est permis de supposer qu'il s'agit d'une ancienne habitation enfoncée dans le sol.

Toutes ces habitations ont livré un mobilier archéologique varié : outils, céramique et os d'animaux domestiques. Parmi les outils, il faut signaler la présence d'un petit burin en cuivre (fig. 10).

La céramique se répartit en deux groupes principaux : vases en pâte grossière et vases en pâte fine. Le premier groupe comprend deux catégories : vases „de cuisine“ et vases à décor excisé. Les vases de cuisine se subdivisent à leur tour en deux espèces : vases (soudières, passoirs, écuelles) à parois lustrées (fig. 11—14) et vases (soudières, vases tronconiques, plateaux, coupes à fruits, vases au corps globulaire) décorés en relief, à la barbotine, de ceintures alvéolaires, de proéminences alvéolaires et de creux (fig. 15—18). La seconde catégorie de vases (soudières, couvercles, grands vases au corps bombé et à col cylindrique) se distingue par un décor, excisé et incisé, à motifs géométriques, méandres et spirales surtout (fig. 20—23). Le second groupe — vases en pâte fine — comprend également deux catégories : vases (coupes et soudières) lustrés ou à décor plissé (fig. 27—28) et vases (soudières, coupes) à décor incisé, les motifs étant pareillement à base de méandres et de spirales (fig. 29—31).

La céramique découverte dans les habitations néolithiques de Giulești-Sîrbi est caractéristique de l'étape plus tardive de la phase Giulești de la civilisation de Boian, dénommée par Eugen Comșa étape Aldeni et par D. Berciu étape Boian II b. Cette conclusion résulte du fait que le matériel de Giulești-Sîrbi comprend les éléments caractéristiques de la dite étape : barbotine utilisée comme ornement des vases d'usage commun ; triangles figurant sur le rebord des vases à décor excisé ; fréquence des coupes élancées, tronconiques, faites en pâte fine ; enfin présence de la catégorie de vases à décor incisé.

La population de l'établissement néolithique de Giulești-Sîrbi s'occupait principalement de la culture primitive des plantes et de l'élevage des animaux domestiques. Compte tenu de la quantité considérable d'ossements d'animaux trouvés, il semble même que c'est à cette dernière occupation qu'il faille accorder la première place.

La superposition de la hutte à demi-souterraine n°2 par rapport à la hutte n°1 du même type et la superposition de la hutte de surface par rapport aux deux précédentes indiquent l'existence dans cet établissement néolithique de trois étapes d'habitation. Mais ce phénomène ne se répercute pas dans la céramique qui, indépendamment du logement dans lequel elle se trouvait, présente en général des caractères identiques. Dans ces conditions, la superposition des trois habitations peut s'expliquer de la façon suivante : vivant dans une période de faible développement des forces de production et pratiquant encore une culture extensive des plantes, les populations du néolithique ancien et moyen abandonnaient assez rapidement leurs établissements, en quête de nouveaux terrains favorables à la culture des plantes. Mais dans ce va-et-vient incessant il arrivait qu'une communauté revînt au lieu où elle s'était déjà fixée antérieurement. Il est possible que ce soit justement cette situation qui se reflète dans la superposition des trois habitations, qui datent toutes les trois de la même étape (Aldeni=Boian II b) de la phase Giulești de la civilisation de Boian.

La seconde phase d'habitat de la station archéologique de Giulești-Sîrbi date de la période finale de l'âge du bronze et appartient à la civilisation de Tei. Bien que la couche de culture de cette période (qui correspond à un humus ancien dégradé) soit riche en matériaux archéologiques, les éléments d'habitation proprement dite du type Tei y sont rares : en l'espèce, deux fosses ménagères en forme de cloche, un ensemble de décombres de terre pilonnée dérangés et éparpillés, enfin un âtre. Il semble que l'établissement de l'âge du bronze se trouvât non pas dans la zone fouillée, mais plus loin, peut être à l'endroit bouleversé par l'exploitation de la carrière.

Ce qui caractérise en premier lieu l'établissement Tei, c'est sa céramique. Celle-ci peut être répartie, d'après la composition de la pâte, en quatre catégories : vases en pâte contenant un pourcentage de sable, ceux dont la pâte contient des tessons pilés et de menus cailloux broyés, ceux dont la pâte contient une quantité réduite de sable et aussi des tessons pilés, enfin ceux en pâte fine. Les deux premières catégories comprennent des vases de grandes dimensions et aux parois épais-

ses (vases à provisions à la panse bombée et à col cylindrique), des vases de dimensions moyennes au rebord arrondi et à l'embouchure évasée, des soupières, des vases à la panse bombée et au col incliné en dedans, etc. (fig. 38—40). Dans la troisième catégorie, la forme la plus répandue est le vase au corps globulaire, à base annelée, col cylindrique ou incliné en dedans et deux anses surélevées, parfois pourvues de crêtes ou de proéminences (fig. 41—44). Les anses à boutons, crêtes et proéminences se retrouvent aussi dans d'autres vases de cette catégorie (fig. 48—49). Les vases de couleur noire, faites en pâte fine (la quatrième catégorie céramique) sont les moins souvent représentés. Enfin, il faut signaler quelques tasses à l'état fragmentaire (fig. 46), ainsi que l'apparition, signalée pour la première fois dans un inventaire de la civilisation de Tei, d'un vase à deux anses surélevées pourvues de rondelles (fig. 47).

Les vases faisant partie des deux premières catégories sont décorés d'éléments en relief appliqués (fig. 51—54) ; ceux de la troisième catégorie et, dans une plus faible mesure, ceux en pâte fine présentent un décor caractéristique soit à lignes incisées, simples ou poinçonnées, soit exécuté selon la technique des poinçonnements successifs, et dans ce dernier cas avec des motifs en méandres, en spirale, rhomboïdaux ou triangulaires (fig. 55—56). En général, la décoration des vases du type Tei découverts à Giulești-Sîrbi est caractérisée par l'imperfection et la grossièreté de son exécution.

L'habitation de l'âge du bronze de Giulești-Sîrbi a été assignée à la phase Fundeni de la civilisation de Tei, son inventaire céramique offrant une série de traits propres à cette phase : quantité considérable de vases globulaires à deux anses surélevées, décor à incision d'exécution grossière, apparition des méandres dans l'ornementation.

La découverte à Giulești-Sîrbi d'un horizon Fundeni donne lieu à une ample discussion sur cette phase de la civilisation de Tei.

L'auteur démontre que, contrairement aux phases „Tei“ et „La stejar“ de cette civilisation, au rythme de développement plutôt lent, le passage à la phase Fundeni marque un processus de transformation plus radical et survenu, semble-t-il, de façon soudaine.

La phase Fundeni serait caractérisée par un double phénomène : d'une part l'altération et la dégradation de tous les éléments spécifiques à la civilisation de Tei dans ses phases antérieures, d'autre part l'adoption d'éléments nouveaux, étrangers, que la civilisation de Tei ignorait jusqu'alors et qui proviennent de l'aire des civilisations de Verbicioara et de Gîrla Mare. Ces constatations mènent l'auteur à la conclusion qu'à la faveur d'un déplacement de population et de culture qui se serait produit à un moment donné de l'ouest à l'est, la civilisation de Tei aurait emprunté des éléments du type Gîrla Mare et Verbicioara qui, en se greffant sur le fonds de la civilisation de Tei, ont déterminé l'apparition d'une nouvelle phase, la phase Fundeni.

Quant à la date de l'apparition de cette nouvelle phase, le „randaxt“ découvert à Fundeni ne permet plus, d'après l'auteur, de fixer celle-ci dans la période Reinecke B (B²), la phase Fundeni se développant parallèlement à un niveau pré-Noa en Moldavie et à la phase Verbicioara IV en Olténie.

Les recherches de Giulești-Sîrbi ont encore mis à jour une fosse ménagère et quelques fragments céramiques (fig. 58) datant du début de la période des migrations, plus précisément des IIIe—IVe siècles.

La station archéologique voisine du monastère de Chiajna a été habitée pour la dernière fois au cours de la période du haut féodalisme. Cette période est représentée par une demi-hutte (fig. 59) dans l'intérieur de laquelle on a trouvé des fragments céramiques façonnés au tour, les uns à décor strié, les autres à décor lustré (fig. 60), qui assignent cette habitation à la civilisation de Dridu, du Xe siècle de n. è.

L'auteur présente enfin quelques découvertes archéologiques isolées : un fragment céramique de type Vinča-Dudești (fig. 61) et quelques fragments caractéristiques de la civilisation Glina III — Schneckenberg (fig. 62).

Fig. 1 — Plan de la ville de Bucarest et station archéologique de Giulești-Sirbi.

Fig. 2 — Talus de la carrière de Giulești-Sirbi, avec les restes de la station archéologique.

Fig. 3 — Plan des fouilles archéologiques de Giulești-Sirbi.

Fig. 4 — Schéma des cassettes A—A₁, montrant la superposition d'habitations néolithiques.

Fig. 5 — Profil du fossé IV de Giulești-Sirbi.

Fig. 6 — Plan de l'habitation néolithique n° 3.

Fig. 7 — Schéma des ensembles d'habitation néolithiques de la section IV—cassette D₁.

Fig. 8 — Outils et éclats néolithiques (civilisation de Boian-Giulești).

Fig. 9 — Perçoir en os découvert dans l'établissement néolithique.

Fig. 10 — Burin-perçoir en cuivre découvert dans l'établissement Boian-Giulești.

Fig. 11 — Différentes formes de vases Boian-Giulești faits de pâte grossière,

Fig. 12 — Soupière en terre glaise, civilisation de Boian-Giulești.

Fig. 13 — Écuelle en terre glaise, civilisation de Boian-Giulești.

Fig. 14 — Fragments de céramique Boian-Giulești.

Fig. 15 — Différentes formes et coupes de vases Boian-Giulești faits de pâte grossière.

Fig. 16 — Fragments de vases à piédestal découverts dans l'établissement néolithique.

Fig. 17 — Fragments de céramique Boian-Giulești à décor en relief trouvés dans les huttes nos 1 et 2.

Fig. 18 — Céramique Boian-Giulești décorée d'applications en relief trouvée dans l'habitation n° 3 et dans l'ensemble d'habitations de la section IV—cassette D₁.

Fig. 19 — Différentes formes de vases Boian-Giulești à décor excisé trouvés à Giulești-Sirbi.

Fig. 20 — Céramique néolithique à décor excisé trouvée dans la hutte n° 1.

Fig. 21 — Fragments de céramique Boian-Giulești à décor excisé trouvés dans la hutte n° 2.

Fig. 22 — Céramique à décor excisé trouvée dans l'habitation néolithique n° 3.

Fig. 23 — Fragments de vases à ornements excisés découverts dans l'ensemble néolithique de la section IV—cassette D₁.

Fig. 24 — Différentes formes de vases Boian-Giulești en pâte fine découverts à Giulești-Sirbi.

Fig. 25 — Soupière de terre glaise trouvée dans la hutte néolithique n° 1.

Fig. 26 — Différentes formes de coupes en terre glaise, civilisation de Boian-Giulești.

Fig. 27 — Coupes en terre glaise, civilisation de Boian-Giulești.

Fig. 28 — Fragments de céramique à décor plissé, civilisation de Boian-Giulești.

Fig. 29 — Coupes de vases Boian-Giulești (Aldeni) à décor incisé.

Fig. 30 — Céramique à décor incisé de Giulești-Sirbi trouvée dans les huttes nos 1 et 2.

Fig. 31 — Céramique à décor incisé trouvée dans l'habitation n° 3 et dans l'ensemble d'habitations de la section IV—cassette D₁, civilisation de Boian-Giulești—Aldeni.

Fig. 32 — Coupe de la fosse n° 1 de l'âge du bronze, civilisation de Tei.

Fig. 33 — Âtre et lot de céramique Tei découverts dans la cassette A.

Fig. 34 — Éclats et lames de silex découverts dans l'établissement de l'âge du bronze, civilisation de Tei.

Fig. 35 — Haches en pierre à l'état fragmentaire de l'établissement Tei de Giulești-Sîrbi.

Fig. 36 — Fusaïoles en terre glaise de l'établissement Tei.

Fig. 37 — Poids en terre glaise pour filets de pêche.

Fig. 38 — Coupes de vases Tei, de l'âge du bronze, découverts à Giulești-Sîrbi.

Fig. 39 — Coupes de vases de l'âge du bronze, civilisation de Tei.

Fig. 40 — Coupes de vases Tei découverts à Giulești-Sîrbi.

Fig. 41 — Vase à deux anses, civilisation de Tei.

Fig. 42-44 — Vases à deux anses surélevées découverts dans l'établissement Tei de Giulești-Sîrbi.

Fig. 45 — Coupe en terre glaise et fragment de couvercle, civilisation de Tei.

Fig. 46 — Tasse en terre glaise à l'état fragmentaire, de l'âge du bronze, découverte à Giulești-Sîrbi.

Fig. 47 — Vases en terre glaise de l'âge du bronze (civilisation de Tei) découverts à Giulești-Sîrbi.

Fig. 48-49 — Fragments d'anses décorées de crêtes, de boutons et de proéminences. Civilisation de Tei.

Fig. 50 — Fragments de céramique Tei avec décor exécuté à la brosse.

Fig. 51 — Céramique Tei décorée de ceintures alvéolaires.

Fig. 52 — Fragments de céramique Tei décorée de ceintures simples et à entailles.

Fig. 53 — Céramique Tei de Giulești-Sîrbi.

Fig. 54 — Fragments de céramique Tei à décor en relief.

Fig. 55-56 — Céramique Tei de Giulești-Sîrbi décorée selon la technique de l'incision par poinçonnement et poinçonnements successifs.

Fig. 57 — Coupe de la fosse des IIIe—IVe siècles de Giulești-Sîrbi.

Fig. 58 — Vases en terre glaise et fragments céramiques des IIIe—IVe siècles de n.è.

Fig. 59 — Plan et coupé de la demi-hutte du Xe siècle de n.è.

Fig. 60 — Céramique du Xe siècle de n.è. découverte à Giulești-Sîrbi.

Fig. 61 — Fragment de céramique Vinča-Dudești découvert à Giulești-Sîrbi.

Fig. 62 — Fragments de céramique Glina III de Giulești-Sîrbi.